

אמר לי. הווא טייעא תא ואחוי לך. הכי גרסינן אולינן חזימינהו ודמי כמאן דמיצטמי. וגנו אפרקיד.

שהיו שוכנין צפנים להוצות כשמוי יין: אפרקיד. מתי מדבר. היינו אצליכם היו חכמים הרבה פניו למעלה: ועייל טייעא תותי בירכיה כו'. יותר ויותר גדולים, אשר צריכין אנחנו להודות

כלומר ראיתי טייעא שהיה מהלך תחת צירכי המת רכוז על הגמל ורומחו צידו ולא היה נוגע בו בצירכים. וליכא לפרושי דגוצה הצרכין כשיעור שיכול טייעא ללכת תחת צרכי המת ורומחו צידו ולא היה נוגע בו דאי שיעורא

יב. אָמַר לִי תָא אַחְוֵי לָךְ מְתֵי מְדַבְרָא, אֲזֵילִי חֲזִיתִינְהוּ וְדַמּוּ בְּמַאן דְּמִיבְסָמִי וְנָגְו אַפְרָקִיד, וְהָוָה וְקִיפָא בְּרַכְיָה דְחַד מִינֵיהוּ וְעֵייל מִייעָא תּוֹתֵי בִירְכִיָה בִּי רַכִּיב גַּמְלָא וְזִקְיָפָא רוּמְחִיָה וְלֹא נָנַע בִּיהַ.

שאינן אנו מגיעים לקרסולם בחכמות העולם, וקוראים חכמי אומות העולם לגדולי חכמי ישראל הקודמים, וגם בדורים הגדולים הרבה. בשם מתי מדבר. יען שעיקר קבלת התורה

היה מפה לפה ממשו רבינו לישראל במדבר, ומשם בא לדורות. ולכן נקיט המשל שאמר מדוע תמהת עלינו תא אחוי לך מתי מדבר

היינו החיבורים שיש בבית מדרשם. והווי אזלינן וראינו חיבורים כתיבי יד ודמי כמאן דמבסמי שהיה בכתב יפה ובלשון צח, המשמח את הנפש מאוד. וגנו אפרקד בפנים למעלה. הכוונה

רפדוני בתפוחים

לבנימין אמר

וזהו פירוש המדרש הנ"ל אלולי שמרו שבת ראשונה כראוי, הראוי לשבת מהו הראוי התורה דהיינו בן זוגה, אם כן אז היו התשובה, מיד הוה נגאלין, כי לא נגזר רק יום אחד לבד כהנ"ל, וזהו כראוי ומיד ודו"ק, ובמה דסיים פתח, דעיקר התשובה הוא התורה, ואפכת ליה ולא יכלת ליה, רצונו לומר כי אם לעתיד כשיבא אליהו, ואז יהיו כולם למודי ה' אבל לא עכשיו ודו"ק.

הצעה. דע: שהארם אם ישיג ויעיין במושכלות לפי השגתו או תשיג במעט האנושית, ואם יפליג ויירבה המחשבה ויטרח רעיונו, יבהל ולא יבין או אף מה שדרכו להבינו, ולא בלבד שיהיו לו סכלות העדרי, אבל עוד זו שיקנה סכלות הקניני ותכולבל השגתו. ועיין במורה חלק ראשון פרק ל"א ול"ב אשר לדעתי כיון לזה המלך החכם ע"ה במשלויו סימן ט"ז:

אז רוצה לומר דשקל עפר, יש לומר בשביל ירידת לעפר אנו נגאלין. ואליהו אמר האי לדוכתא פלן אם מצוה זו בעפר, זכינו לזה השכר, ושאלנו לו כמה רחיקת ממים, כי אם אנו עושין מצות כעפר, אז יבא משיח, והשיב לו כן הוא, רק היום תמני פרסי, רצונו לומר היום אם בקולי תשמעו, ושאר הפירוש כהנ"ל, כי המה סוברים כמדרש, בשביל העפר קומה ה' כהנ"ל והוא השיב דצריך תשובה ודו"ק.

ויש להקשות תמיה גדולה, דההוא אחוי דוקא לרבה מתי מדבר ולא לתלמידי חכמים אחרים, ועוד קשה למה ביזה רבה מתי מדבר ואמר כמאין שהיו שכורים, והוא בעצמו אמר דור המדבר יש להם חלק לעולם הבא. ועוד קשה הלא אמרינן בכמה דוכתי בגמרא דאסור למיגנא

אגדת סופרים

רשב"א ענין מתי מדבר דזקיפא ברכיה דחד מינייהו וכו'. בא לומר כי לא כהתה עינם והיו דומים כאדום מיין, ואף על פי שהם יושבים בהר והם עוברים בעמק כשיעור שהטייעא עובר

שהיה התוכן הקודם בחיבורים ההמה לענינים הנוגעים לה' ברוך הוא, ידיעת אלקיות בקבלה ובפלפול בתורת משה הניתן מן השמים. ובתורה שבעל פה שנמסר לו מהקדוש ברוך

הוא. וזה הוא הפרקדון, שפניו ולבו הוא למעלה. אלא שרגליו היו זקופים. והיו זקפי ברכי. הוא משל על חכמת העולם שנמצא בהם גם כן, וכיון שהמה מעניני העולם הזה כינה אותם ברגלים. שכל כך הגדילו בחכמת העולם הזה, עד שאין כל אחד מחכמי האומות היותר גדול היה מגיע לברכיו. לזה אמר שהיה **טייעא** רכיב **גמלא** שהיה טייעא

חכם בעצמו. וגם רכב **גמלא** שהיה לו קבלה מרבתינו. וכמו שכתוב לעיל במאמר ג'. וזקופא

שקלי קרנא. כנף הטלית להציאו לפני חכמים ללמוד ממנו דין יציית אי כב"ש אי כב"ה כדלקמן: ולא הוי מסתגני לן. צהמות שהיינו רוכזין לא היו יכולין לילך: כל אבא חמרא. רצה צר צר חנה היינו ר' אבא צר חנה וכמו כן רצינא כמו רב אצינא: חמרא. כלו' שוטה כחמור: סיכתא שוטה כדאמרינן צחלק (דף ק') עזדקן סיכסן: למאי הילכתא. פסקת ליה משום דבעית למחזי אי הלכה כב"ש דפליגי צמסכת מנחות (דף מ"א) דתנו רבנן כמה חוטין הוא נותן צ"ש אומר ארבעה וצ"ה אומר שלש וכמה תהא משולשת כו': איבעי לן למימני חוטיין וחוליות. מקמי דמיהדרי וסימי וסימא לן: חוליות. שלשה חוטין גדיל קרי חוליא צמסכת מנחות:

פסקי תדא קרנא דתכלתא דתד מינייהו ולא הוה מסתגי לן, אמר לי דילמא שקלת מידי מינייהו, אהדריה, דגמירי דמאן דשקול מידי מינייהו לא מסתגי ליה, אזלי אהדרתיה וחדר מסתגי לן. פי אתאי לקמיה דרבנן אמרו לי כל אבא חמרא וכל בר בר חנה סיכסא, למאי הלכתא עבדית הכי, למידע אי פבית שמאי אי פבית הלל, איבעי לך למימני חוטיין ולמימני חוליות:

לבנימין אמר

אמר: שפתי חכמים יוורו דעת ולב כסילים לא כן, עכל"ה
הביאור: הנה הכסיל הוא הפך החכם, אבל מעשה הכסילות הזה אינו הפיכות מעשה החכם הנוכר קודם, אשר נראה בזה כוונתו שאמר: שהחכם יוור ויכתיר ויגביל הדעת לבלתי ילך חוצה מהגדר המושג, אמנם הכסיל הוא לא כן יעשה, אלא יבקש יותר מיכולתו ויקנה הסכלות הקנייני:

רפדוני בתפוחים
אפרקדון, ואיך גנו דור המדבר אפרקדון, ועוד קשה, תוספות פירשו דור המדבר יש להם חלק לעולם הבא הואיל ודמיא כשיכור, הלא יש לדייק היפך דברי תוספות, דאמרינן בגמרא (ברכות כט, ב) לא תרוי ולא תחטא, אם כן אם אדם הוא שיכור ודאי חטא. ועוד קשה למה אירע הדבר שכולם היו מונחים בפשיטות רגלים ואחד דוקא זקיף ירכא. וגם מאי רבותא אמר בזה שהיו כל כך ארוכים ועדיין לא ידענו שיעור ארכם, ועוד קשה איך אירע הדבר שכיון הסוחר הרגע ורכב בפני רבה בר בר חנה תחת רגליו, היאומן כי יסופר, ויותר קשה איך חתך הכנף הלא אין מניחין הציצית גבי תכריכי

אגדת סופרים

רוכב גמל וחניתו בידו ולא היה משיג לארכובתם, עם כל זה היה נראה מראה פניהם אדום כל כך, וכל שכן אם היו עומדים בקרוב ובשוה להם:
עוללות אפרים אמר רבה בר בר חנה [אמר לי ההוא טייעא] תא ואחוי לך מתי מדבר כו'. לפי שהם מתו על עסקי דיבה על כן הראה לו דרך מוציא דיבה ומספר לשון הרע. ודמו כמאן דמיבסמו, על דרך נכנס יין יצא סוד, כי השכור דרכו לגלות סודות ומומי הבריות ולשלח

מינייהו. שמילא מחשבתו בהרבה ענינים, כאילו היה קוצץ כנף אחד ושם בשקו. ולא מסתגי לן. כוונת הענין ראה שיש בלשון הספרים ההמה גדולי עמקות, וחשב עדיף לי לשים בזכרוני הלשון עצמו. ובעת הפנאי אכתוב זאת. ואז אבחון מה הכוונה. והוי כאילו היה כורת כנפא עם הציצה ולבסוף יבדוק כמה חוטיין. ואולם יען שלא יהי אחרי כן כשיצא מבית הלימוד לפניו החיבורים ההמה, לקח למחשבתו הרבה ענינים. ובזה היה תקפה עליו משנתו, שנחלש עד שלא היה יכול לילך. ואף

לבנימין אמר

אמר עוד שם במשלויו סימן י"ב: 'לפי שכלו יהולל איש ונעוה לב יהיה לבו וכו'', עד כאן הגיע לשון הפסוק:

הביאור: שמו שמושיג 'לפי שכלו', זה האיש 'ההולל' במעלות החכמה אבל מי שהוא 'נעוה לב', שלבו מתנועע תמיד להשיג עוד יותר מהשגתו ואינו עומד על הגבול, זה 'יהיה לבו', שלא בלבד שלא יקנה שלימות יותר, אף זו שיאבד קצת השלימות שהיה לו, כמאמר מרן הרמב"ם ז"ל. וכבר ידעת הפלוגתא בין חכמי התלמודיים אי דור המדבר יש להם חלק לעולם הבא או לא. והנה 'הגמל' הוא החומר, 'הרומח' הוא השכל וידוע גם כן ההשגות האמיתיות מכונות בשם יין המיישב הדעת, והשגות הכתבות והמשובשות נקראים יין המשכר.

וזוהו כוונת מאמר רבותינו ז"ל במדרש רבה: אמר: מלמד ששלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו: הביאור בו מבואר לפי דברינו הנאמרים, כי היין ישן הוא בטבעו אינו משכר כ"כ כמו החדש, ואמר מרן הרמב"ם ז"ל ורוב החוקרים כי ע"פ הרוב יושלם בוקנים השגות האמיתיות יותר, הן מצד רוב לימודם, והן מצד נסיונם ובהינתם על אמיתיות הדבר, והן מצד טבעם ומוזגם שכבר הרגלו והנאו מדותיהם והעדרו מהם רתיחות המוגז והשלהבת הנערות והבחרות, ועי' בפרקי אבות במשנ' אל תסתכל בקנקן וכו' בפירושו של מרן הרמב"ם ז"ל שם מ"ש בזה יע"ש. - והנה 'מבסמי' הוא שמטיב לבו ופניו ומיישב דעתו, 'והיך' הוא מכונה לקצה הדבר ותכלית, רומז לכסא הכבוד. וכסא הכבוד כבר ידעת כי הוא לפעמים השכל העשירי. וזהו היתה כוונת רבה בב"ח בסיפורו שהוא **והוא מייצא** ירדו להשיג

אגדת מופרים

מדון בין איש לחבירו מריב לשונות המצויות בבתי משתאות, כמ"ש 'למי אוי למי אבוי למי מדנים למי שיח למאחרים על היין וגו'.

רומחא שהיה לו שכל מחודד בחריפות יותר משאר חכמים. ובכל זאת לא נגע ביה עדיין. וסיפר רב"ח עוד שבהיותו מעיין בחיבורים ההמה מצא הלכות גדולות בתורה, מה שלא ידע מקודם. ונקיט המשל הלכות ציצית, יען דציצית עם הקשרים המה תרי"ג. וגם כתיב בפ' ציצית וזכרתם את כל מצות ה'. וגם עולה עד ידיעת אלהות שדומה לים וים לרקיע ועד כסא הכבוד. שנפתח לפניו ריבוי עניני הלכות וידיעות תוריות מה שלא שמעו אזני מעולם. וזה שכתוב פסקי חדא קרנא דתכלתא דחד

רפדוני בתפוחים

מתים כאשר הקשו התוספות ודחקו לתרץ, ועוד למה לו לחתוך הקרן הלא בציצית פליגי בית שמאי ובית הלל ולא בקרן, אם כן הוה ליה ליקח הציצית ולהניח הקרן כמו שהיה. וגם באמת קשה למה לא מנה הציצית, ואף שאמרינן שהוא שוטה, מכל מקום צריכין אנו לתרץ, איך טעה כל כך ושאר ספיקות רבים. ונראה לתרץ כאשר הקדמתי לעיל באגדה, דמדאמר ההוא מייצא צריך לומר דהוא אליהו הנביא, ובהקדים מדרש ילקוט, דאיתא שם דור המדבר לא ראו קרי, ויש להקשות מאי רבותא דלא ראו קרי ואטו ברשיעי עסקינן. ונראה לי דאמרינן במדרש ראתה שפחה בים מה שלא ראה גדול שבנביאים,

נטרדיה כפירש"י. וכאן לבל יחלש מחשבתו. ואחר ששכח הלשון שוב לא ידע מאומה, כי לא נתן לב לראות הכוונה. וזה דומה כאותו שהחזיר הכנפא ולא ראה מקודם כמה חוטם יש. וכשבא אצל החכמים וסיפר המעשה, רגזו עליו היה לך על כל פנים לבחון הכוונה. וכפירשב"ם. שטרם שעשית פעולה לשכח הלשון שזה לבד היה קשה עליך. היה לך לבחון איזו כוונה ולהסיח דעת מהלשון. ונקטי **אי כבי"ש אי כבי"ה** למשל. כיון שהעמיד הענין בציצית. וגם קושית התוס' אזיל שגם המשל צריך להיות אמת.

והנה מצוה לבאר מה שאמרו לו **כל אבא חמרא, וכל בר בר סיכסא**. כן הוא

רפדוני בתפוחים

דראו את השכינה, ואמרינן במסכת נדה (טו), כל הנשים מיתות נדות כל הנשים מיתות זבות וכו'. עד אגב ביעתותא דשכינה, נמצא אשמעינן חידוש גדול, דדור המדבר דראו את השכינה והיה להם לראות קרי, ואפילו הכי גדול היה צדקתם דלא ראו קרי ודו"ק.

ואיתא בחידושים בשם הגילגוליס, וכן משמע בזוהר פרשת נח, ותוכן הענין, דבני אדם שהוציאו קרי ונולדו מזה בני אדם המה באו לדור המבול לתקן ולא נתקנו, וגם זה

רצה לתקן נח וישכר, כדאיתא בזוהר שם דהיינו בשיכרותו לא תיקן, וכן דור המדבר ומשה היה מדורות הנ"ל עיין שם באריכות, וגם בזוהר נח מבואר בזה הלשון (עמוד רט"ו), רבי שמעון אמר חזי איהי הכא בהאי קרא כדקא בעא מברקא בההיא חובא דבדק אדם הראשון וכו' ופירש שם בזהרי חמה דזה היה גם כן חטא המדבר עיין שם באריכות, ואמרינן בברכות (יג), פרקדן אסור לקרא קריאת שמע, ומקשה שם קריאת שמע הוא דאסור הא למיגנא שפיר

אגדת סופרים

וגנו אפרקיד, כשיכור זה, כי המספר לשון הרע הוא חטא בלי הנאה כמו השיכור הזה שהוא גם כן חטא בלתי הנאה, ומגלה ערותו כנח ששכב אפרקיד, רמז שבשכרותו הוא מגלה חרפת עצמו והוא מודיע טבעו בעולם, וכמו כן המספר לשון הרע נאמר בו 'הולך רכיל מגלה סוד', ר"ל מגלה סוד לאחרים שיכירו בו שהוא איש חמס רע מאחר שהוא מגלה סודות זולתו.

והנה **זקיפא** ברכיה דחד מינייהו. לומר שהמספר לשון הרע תמיד רגלו זקופה לדכא תחת רגליו כל יושבי ארץ בהבאשת ריחם לא ישא פני זקן, זה הוא שאמר **ועייל טיייעא תותי ברכיה**, הם החכמים לומדי התורה שנאמר בה 'כי טוב סחרה מכל סחורה', והם **רוכבי גמלא**, על דרך

על גב דתקפה עליו משנתו דבאבות פ"ג, הכוונה שעל ידי ריבוי לימוד שוכח. הכוונה כאן שנחלשו חושיו. וכאשר ידוע גם לנו שאם משימין הרבה למחשבה ואין יכול להפסיק לבל ישכח, נחלש החוש. ויען שהיה שכח כזה שמי שלקח משם ושתה בצמא הרבה נחלש. אמר לו הטייעא מסתמא עשית כן, ולכן אהדר. **ואהדרי** היינו שישב והסיר מלבו כל הענין. ואין בזה האיסור שאמר התנא באבות דהוי כאילו מתחייב בנפשו, בזה ודאי מותר, כיון שהוחלש מחשבתו. והלא איתא בבבא מציעא (דף פ"ה ע"א) בר' זירא דכי סליק לארעא דישראל יתיב מאה תעניתא דלשכח גמרא בבלאה מיניה ושכחה, כי היכי דלא

לבנימין אמר

בענין דור המדבר אשר הם נקראים דור דעה כי באמת אתם תמות חכמה כי הם התדבקו נפשם במושכלות עד מאד לא ישוער (ואפשר שראו אותם באמת) וראה בשכלו שהיו **דומין כמאן דמבסמי**, שהיו השגתם השגת אמיתי, לא השגות משובשות, וגם פניהם היה למעלה להדביקם צלמם וצורתם בשכל העשירי, וזקיף, והיה הקן שלו מזוקף ומרומם דהיינו שהיה לו חלק לעולם הבא, והנה ההוא טיייעא היה מעיין בההוא שאמרו וקיבלו מרבותיו שלדור

ליתן טעם מדוע נקרא בר בר חנה. ויש בהתוס' סנהדרין ו' ע"א ד"ה רבה שהכוונה שחנה היה אביו זקנו. שהוא בן מבן, שהלא אביו היה בן לאביו שלו. וזה קשה דהא הרשב"ם כתב שהיה שמו אבא בר חנה. אך נראה אחר שבא זה. שכשחזר אמרו שמחוייב מיום ההוא והלאה שנשאר בשם בר בר, כמו שאמר שם. חדא שלא יהי שקרן למפרע, ושנית למען שלא יהי חילול שם, אם במקרה ישמעו ששמו בן חנה. והוא שיקר לפניהם. אבל כשיהיה שמו בר בר חנה, בזה לא יהיה שקר, שכן שכיח שאין מזכירין רק שם אחד, ויחשבו ששם אביו הוא בר חנה שני שמות. ולכן אם נמצא בש"ס רבה בר חנה יש לידע שהמאמר ההוא היה

לבנימין אמר

המדבר אין להם חלק לעולם הבא, וכד היה מעיין בהם ישבו שכוונתם היתה ע"ד שאמרו רז"ל צדיקים רואין עולמם בחייהם והוא שהם משיגים השגות האמיתית ונוראות בעודן בחיים חיותן, והבן זה היטב בסודות ההשארית הנפש.

והנה עולם הבא הוא השגת האמיתית, וכמו שהזכרתי לעיל מאמר י"ב בשם מרן הרמב"ם ז"ל אשר בחיים לא ישיגם האדם מצד החומר המפסיק בינם ובין בוראם יתברך, ודור המדבר הם

להם חלק לעולם הבא, וחזינא אני מראה לך בחוש ראות העין דיש להם חלק לעולם הבא כמאן דמבטמי, רצונו לומר שהיה חטא שלהם דומה כחטא של נח, דהיה רוצה לתקן בשתית היין ונתבשם ולא חטא. שהרי הפסוק מעיד עליו נח איש צדיק תמים היה בדורותיו לתקן חטא אדם הראשון. כן היה דור המדבר דומים לשכורים בעסק זה שהיה בדעתם גם כן לתקן. והא לך ראייה שתקנו, דגנו אפרקדן, אם כן מוכרח לומר שלא ראו קרי, דאז מותר לישן, אם כן תיקנו מה שפגם אדם הראשון בהוצאת זרע לבטלה, ויש להם חלק לעולם הבא, ובחידושי על התורה

אגדת סופרים

שדרשו רז"ל מסכת ערובין (כא): רוכבי אתונות צחורות אלו תלמידי חכמים כו'. או יאמר גמלא על שהם רוכבים על הגמול הנפשי. וזקיפא רומחיה ר"ל תמיד חרב פיפיות בידו לעסוק בתורה ובמצות עשה רמ"ח. ויאמר שאפילו השלימים כאלו הם נרדפים מחץ שחוט לשונם, זה הוא שאמר ולא נגע ביה, כי הלשון ממית מרחוק כחץ הזה בלתי שום נגיעה. פסקי קרנא דתכלתא, ר"ל תכלת הוא לשון תכלית, ורצה לראות אם יש איזו תכלית ויתרון לבעלי הלשון. ולא מפתגי, פירש רש"י לא היה יכול להלוך משם, ר"ל שמי שלקט מהם ולמד מדרכם, אינו מסתגי, אינו יכול להלוך שוב בישרים דרכי ה'.

הגירסא בעין יעקב, לא כמו שבגמרא כל רבה בר בר חנה. וכן הוא אחרי זה בבת קול ששמע. ואמנם ראה כשהיה בין החכמי אומות בבית הלימוד, ושאלו שמו אמר אבא. זה היה באמת שמו. אבל היה הנהוג לאמור גם שם אביו ולא רצה לאמור אבא בר חנה, כמו שפירש רשב"ם שלא רצה לזכור שם אביו במקום זה, שאין מקום קדושה בין גוים. או שחשב שיהי להם שם כזה לתמיה, יען ששם אשה היא חנה, ובדקדוק הספרדי תנועתם שוה, רק שבקמץ נמשך ובפתח לא. וראה עדיף להמצאה לאמור בר בר. ולשקר לאמור שם אחר, גם כן לא היה יכול, ולכן אמר אבא בר בר, והיו יכולים לחשב ששם אביו היה בר. ובזה יש

רפדוני בתפוחים

דמי וכו' ואסיקנא התם אף למיגני גם כן אסור עיין שם, והטעם משום קשוי האבר ויבא לידי קרי, כן משמע בפירושו רש"י בנדה וגם בתוספות שם. אם כן מי שמובטח שלא יראה קרי מותר לישן על הפרקדן.

ובזה מיושב, אמר רבה בב"ח, דאיתא בסנהדרין דף ק"י, דסבר רבה בר בר חנה דדור המדבר יש להם חלק לעולם הבא, לכן אמר אליהו שנדמה לטייעא אחוה לך, רצונו לומר אתה רבה בר בר חנה שאתה מסופק אם יש

שפירש"י דקאי על ימי עלומיו. וזה שאמרו **כל אבא חמורא**. וכל בר בר סיכתא. אבל אי היה נזכר בשמו החשוב להיות ר' אבא או רבה. ובר חנה. לא היה בא לטעות בכך להסיר מלבו כל וכל הלשון. וגם הכוונה יותר מסתבר שהוא עצמו בבאו לחזרה למקום תורה, שם כן על לבו מה עשה. ואמר על עצמו כל זאת, כי כן הוא דרך המעמידים דבריהם בדרך משל ומליצה, שמלבישים בדבריהם כמה מדברים. ובאמת הוי רק הוא המדבר. ומסולק בדברי הנ"ל כל הרעש של התוס' בסנהדרין דף ה' הנ"ל ומהרש"ל ומהרש"א ומהר"ם:

רפדוני בתפוחים

פינחס השיב חמה הוכחתי שם באריכות, משום דישראל נתחייבו כליה על שלא מחו בשטים, אכן מאחר שלא מחו גם כן בפנחס, ראה הקדוש ברוך הוא שכך מנהגם, בזה השיב חמה. **לבן** אמר והוה זקפא בירכא דחד מנייהו, רצונו לומר ראה כמה צדקת הדור, אחד היה שזקף ירך רצונו לומר שחטא בזנות כדאיתא גבי יעקב ויגע בירך יעקב וכן גבי סוטה היא פשטה לו ירכה לפיכך ירכה נופלת, ועייל **טייעא**, רצונו לומר אליהו שהוא פינחס תתי **בירכא**, רצונו לומר שקידש השם כי **רכב אגמלא** רצונו לומר ששכב עם הזונה אשר בשר חמורים בשרם, וזקפא ברומחא, רצונו לומר שדקר לשניהם ברומח וטען למעלה, וזהו זקפא ברומחא ולא נגע ביה, רצונו לומר שלא היה שום אדם שנגע בפינחס אף

קודם למעשה זו, ורבב"ח הוא לאחר מעשה זו. וכל הני דהכא רבב"ח היו אחר מעשה זו. ובעובדא שיש רק רבה אין ידוע, כיון שלא נזכר רק שמו. ובעין יעקב איתא גם באלו רבב"ח.

מערתה יש לראות דשם אבא היה לו בילדותו, ואחרי כן כשהגדיל נקרא ר' אבא במיעוט, ולרוב רבה, שנשמטו האותיות, וכמו שפירש רשב"ם. ובר בר לא היה כלום. ואמרו החכמים שלא היה לו סיעתא דשמיא לעשות כנכון מחכם גדול כמוהו. ונהג עמו ה' רק לפי שמו אז. וימי נעורים המה כחמור, כענין משמרה ראשונה חמור נוער (בברכות דף ג'),

לבנימין אמר

ראו ממש עולמם בחייהם, כי הם רכבו על החומר והגבירו וזקפו שכלם ולא היו נוגעין בחומר כלל, שלא היו נהנין מתענוגי עולם הזה וזככו החומר עד שלא היה מפסיק בינם ובין הבורא יתברך, ורבה בב"ח היה רוצה להשיג גם כן כ"כ כמו שהם היו משיגים, והיה מטריד ומבהיל שכלו להיות כמותם ולא היה יוכל לילך בדרך השכל אפי' מה שהיה יוכל להשיג בראשונה, כי נשתבשה עליו השגתו, והבין ההוא טייעא מה היה לו בהשתבשות השגתו, ואמר ל': דגמורנא דמאן דרוצה להשיגו יותר מהשגתו, שישתבש השגתו, ובפרט אם ירצה להעמיק העיון כ"כ כמו הדור דיעה. והיה חוזר מזה ושכ להטריח שכלו רק למה שביכלת להשיג. ואחרי כן ספרוהו לחכמים מה שאירע לו בזה הלשון (עין בח"א דמהרש"א שכתב גם כן כעין זה) ואמרו ל' כל אבא וכו'... וכו' והבין:

אגדת סופרים

למאי הלכתא אי כבי"ש אי כבית הלל, ר"ל אם רצה לידע אם כבית הלל, על דרך שארז"ל (עירובין ג'): מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותם לפי שהיו ענוותנים כו' ובית שמאי היו קפדנים וקנתרין, ואם רצה לידע איזו דרך יכשר הזה או זה, היה לו למימני חומין וחוליות, על דרך שנאמר 'כחוט השני שפתותיך', אם כן צא ולמד כמה הכתוב מפליג בשבח הלשון כשהוא מדבר בדברי תורה עד שהמשילו לחוט השני. גם לעמת זה יראה בחוליות ר"ל כל חלי וכל מכה הנאמר במשלי בבעלי הלשון והשיכור, כמ"ש 'למי אוי למי אבוי וגו'', וכן נאמר 'מות וחיים ביד הלשון', ומכאן יכול המשכיל ללמוד שאין יתרון לבעלי הלשון:

רפדוני בתפוחים

שנפל עלי חולשא שלא הייתי יכול לילך, ואמר אליהו דלמא שקלת מידי מנייהו, רצונו לומר דלמא שקלת זכות של אחד מהם ולכן עלה לך דבר זה וחזור מדברך ולך ולמוד עליו זכות, כי איתא בתוספות בשם מדרש (ביש נוחלין דף קי"ט ע"ב), שכוונתו היה לשם שמים כדי שלא יאמרו מאחר שאמר הקדוש ברוך הוא שימותו במדבר, אין הקדוש ברוך הוא מעניש אותם אף אם יחטאו, לכן חטא מקושש כדי שידונו אותו ולימדו ממנו שיש עונש ע"ש. ואמר רבה אחר שלמדתי זכות על צלפחד היה יכול לילך משם רצונו לומר שנתרפא מחולשתו. **או** יש לומר, **ולא יכול למסתגי**, דידוע דהקדוש ברוך הוא משמר הצדיק שלא יחטא בשוגג, אכן אחר שחטא במזיד או באים לצדיק חטאים בשוגג, וידוע דעבירה גוררת עבירה, וזהו שאמר אחרי אשר דרשתי על אחד מהן שחטא, לא מסתגי מעבירות ל"ה בשוגג כי גרר כמה ל"ה עד אשר חזרתי והרהרתי בתשובה. ואמרו רבנן על רבה בר בר חנה שהוא **סיכתא וחמרא**, רצונו לומר שלא הבין דברי רבי עקיבא, דאמר דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, כי איתא בעשרה מאמרות שאין להם צריך לעולם הבא ומה שאמר ר' יוחנן שבקיה לחסידותא, שלא היה לו לומר לשון דמתפרשי לגריעותא ע"ש, אם כן אמרו על רבה בר בר חנה לא תהרהר מה שאמר ר"י רבך שבקי לחסידותא, לא תפרש דרבי עקיבא סבר אין להם חלק ממש והוכרחת אתה לפרש כהנ"ל רק בעשרה מאמרות מוכרח להיות אי כבית שמאי איבעי לן למימני חוטינן וכו' בהקדם מה דאיתא במגיד מישרים, עיין שם באריכות הדברים דמפרש על פלוגתא בית שמאי ובית הלל, אם נוח לאדם שלא נברא יותר משנברא, הפירוש כי נשמותם של אבותינו היו מתחלה על הרקיע תחת כסא כבוד, ובקשו להבראות כדי להכיר לעולם אלהותו, ויהיו כחדא עבדא דאכלו נהמא בפולחנא. וזהו נוח שנברא יותר משלא נברא.

שהיה נשיא שבט ישראל. אם כן מוכח שהיו כשרים ואין להקדוש ברוך הוא ליקח מהם חלק עולם הבא.

או נוכל לומר, **כי רכב אגמלא**, רצונו לומר שהלך בפרהסיא כאלו הוה רוכב והראה לכל שהרג את זמרי והזונה ולא היה שום מוחה בידו באומרו דבר אם כן מוכרחין לומר כשרים היינו. ואיתא בסנהדרין דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא דברי רבי עקיבא אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן שבקי רבי עקיבא לחסידותו. וכן גבי עשרת השבטים, ומקשינן העולם למה לא הקשה רבב"ח גם כן קושיא זו במסכת שבת דדרש רבי עקיבא מקושש זה צלפחד, אין שבקי רבי עקיבא לחסידותו, דרש"י פירש דרכו של רבי עקיבא ללמוד זכות ולא חובה, אם כן יקשה גם כן על צלפחד קושיא זו. אלא צריך לומר בשלומא דור המדבר דרשו כמ"ד דיש להם חלק לעולם הבא א"כ היה לרבי עקיבא לדרוש כמ"ד הנ"ל, אכן על צלפחד אין שום תירוץ שהרי פסק הקדוש ברוך הוא להרוג אותו בסקילה. ומאי אמרת שבקי לחסידותי הואיל ואמר מקושש זהו צלפחד, אדרבה דזהו חסידותו דאי לא פירש, נחשדו כמה אנשים והיה ההרהור על כמה אנשים, לכן אמר שהוא צלפחד כדי שלא להרהר על אנשים אחרים. ואיתא בספרי דמשה אמר שאין לישראל בשבת אות לשמור המצות, כי בחול היו להם תפילין ומשמרין מחטא, אכן בשבת יחטאו כמו צלפחד ונתן הקדוש ברוך הוא ציצית, לכן נסמכו ציצית למקושש. **לכן** אמר אני למדתי זכות על דור המדבר וכן הראה לי אליהו, ועל אחד לא למדתי שום זכות, רק **ופסק חדא קרנא דחד מנייהו**, רצונו לומר על אחד אמרתי שלא היה לו ציצית וזהו **פסיקת קרנא דתכלת**, דהיינו שלא היה לו ציצית, ואמרתי שזה חטא, והסכמתי עם רבי עקיבא ולא חלקתי על דבריו, ואמרתי מקושש זה צלפחד. **ולא מסתגי**, רצונו לומר

אמר ליה תא ואחוי לך טורא דסיני אזלי חזאי כו'. כאן הביא גם כן עדות חכמי האומות, על מה שאמר לעיל מגדלות לימוד קבלה במאמר ז', כאשר ידענו גם אנחנו עד היכן שהם מחפשים ספרי קבלה. ניתן לי חיבור נפלא שהועתק מלשון קודש ללשון ומכתב אשכנזי מספר קבלה. גם ראיתי פירוש על ספר יצירה מאחד מחכמי האומות בכתב ולשון אשכנזי. גם דברתי פעם כשהייתי רב בפלעשען

עם השר היושב ראשונה בהממשלה בפאזען, ששאל אותי כמה עניינים, ואחר זה שאלני אם יש לי ידיעה בקבלה, ושאלני ענין והיה שמח הרבה, וכבדני בלי ערך, והודיעני אחרי זה על ידי הלאנדסראהט [מושל המחוז] שכל שיהי לי צורך שתלוי בו, יש לי רק לפנות אליו, ואני לא פניתו אליו. ואולם אחר זמן נתקבלתי פה, ונשלח להממשלה מסקנת הבחירה שהיה עלי כתב בחריצות שצריכין לגמור בלי איחור

יג. אָמַר לִי תָא אַחְוֵי לְךָ הַר סִינֵי,
אֲזֵלִי תְּוֹאֵי דְהַרְרָא לִיָּה
עֲקָרְבָא, וְקוּיָא בִּי חֲמָרֵי תְּוֹרָתִי,
שְׁמַעְתִּי בַת קוֹל שְׁאוּמְרַת אוּי לִי

רפדוני בתפוחים

ועל פי זה מיושב הגמרא במסכת סוטה (דף ז') ובמנחות (דף מ"ג). וראיתם וזכרתם וכו' שקולה מצוה זו מכל המצוות כולן וכו', רשב"י אומר כל הזהיר במצוה זו זוכה ומקבל פני

לבנימין אמר הביאור: ידוע רוב עשות בעל הלשון העברי, במקום תיבת "עיקר" אמרם "מחורתא", ואמרם ז"ל אלא מחורתא כדשנין מעיקרא וכו' השכינה, כתיב הכא וראיתם אותו וכתוב התם את ה' אלהיך תירא וכו', תניא ר' מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שתכלת דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר וכו' והוא גבי הב"י, רצונו לומר כדין בא נשמתו לחזור לכסא כבוד כעבדא דאכל בפולחנא, וזהו טעם כל המצוות כולן. לכן אמר ראה מצוה זו אם כן הוא לחזור למקום שחצבו ממנו הנשמה ותוכו טעם של כל המצוות, דהיינו דזהו כדי לאכול נהמא דמלכא בפולחנא. ואיתא בטור אורח חיים (סימן כד) דחוטי ציצית עם ציצית עולה תרי"ג, וזהו וראיתם וזכרתם, לכן אמר אם כבית שמאי דאמר נוח לאדם שנברא, א"כ מוכרח לומר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, אם כן היה לממני חוטי ציצית כהנ"ל להבין ויש להם חלק לעולם הבא. ואי כבית הלל דאמר נוח שלא נברא דלמא יקלקל ויאבד חלקו לעולם הבא. אם כן היה למנות חוליות. דאיתא בגמרא שדרא של אדם לאחר שבעים שנה. או שבע גרסינן, נעשה נחש, והוא דלא כרע במודים, ופירש בעל תורת חיים, דרמו שלא יעמוד בתחיית המתים, משום דעצם נסכא נאבד מהשדרה, והליכות רבה בר בר חנה היה אחר כמה מאות שנה של מיתת דור המדבר, אם כן מה לו להביא ראיות לפרש יש להם חלק לעולם הבא, היה לו לדברי בית הלל דאמר נוח שלא נברא למנות החוליות, מאחר שנשאר שלם השדרה בכל החוליות, מוכח דיש להם חלק לעולם הבא דאם לא כן כבר נאבד השדרה עם החוליות ודו"ק.

* * *

ויש להקשות לאיזה צורך הראה לו דיש שם עקרבים, וגם מה נפקא מיניה אם הוי עקרבים גדולים או קטנים. ולמה יכנה אותן לחמורים ולא לדברים אחרים, ועוד למה אמר הקדוש

אגדת סופרים

ריטב"א אוי לי שנשבעתי ומי מיפר לי. פירוש שאילו חזרו ישראל בתשובה היתה שבועת זמן הגלות מותרת, שלא נשבע אלא אם יהיו ישראל חייבים: היה לך לומר לו מופר לך. כלומר יהי רצון מלפניך שתפר שבועתך להחזירנו בתשובה:

שנשבעתי. מן הגלות כדכתיב קראי טוֹבֵל צְנִיָּאִים: **והוא.** רבה בר בר חנה סבר דילמא

שצועת' למצול דכתיב אשר נשבעתי מעצור מי נח וגו' (ישעיה נ"ד) אותה שצועה היה רוצה להפך ויחריץ

את העולם צמצול ולפיכך לא רצה להפך: ורבנן. דקרו ליה סיכתא אמרי א"כ לא הוי ליה למימר אוי לי אלא משום דכלל כרתס לו נר:

שְׁנִשְׁבַּעְתִּי, וְעַכְשָׁיו שְׁנִשְׁבַּעְתִּי מִי מִפְּרִי לִי. כִּי אֶתְּאִי לְקַמְיָה דְרַבְּנָן, אֲמָרוּ לִי, כָּל אַפָּא חָמְרָא כָּל פֶּר בֵּר חֲנָה סִיבָּסָא, תְּיָה לָךְ לֹאמַר מוֹפֵר לָךְ. וְהוּא סִבֵּר דְלָמָא שְׁבוּעָתָא דְמַבּוּל הוּא. וְרַבְּנָן אִם בְּן אוֹי לִי לָמָּה:

הקונטראקט. [אישור החזוה] וגם הוא מיהר לגמור השילוח. ואמר אחד ששמע ממנו עד כמה הדבר הזה היה נייח לו. כן שמע רבב"ח בהיותו בישיבת חכמים הגדולים כעין שהיו

בחכמי אטונא (בבכורות מ' ע"ב) עד כמה הפליגו בחכמת הקבלה, והביאו לפניו ספרי קבלה, ומצא שם מיהודים ומחכמי אומות, וראה איך שמזרזים להנכנס בזה להיות מופרש מענייני

דעלמא, ונזהר בדביקות, שלא יבא לדיעה כוזבת, ואין סכנה גדולה מזו אם טועה בשמיעה. וכאשר איתא נמי (בחגיגה דף י"ג) ומי דרשינן בחשמל, והא ההוא ינוקא דדרש בחשמל ונפקא נורא ואכלתיה. ומשני שאני ינוקא דלא מטי זימנא. וכן אחרי זה שם מעשה בתינוק שלמד

רפדוני בתפוחים

ברוך הוא באותו הפעם אוי לי ולא במקום אחר ובפעם אחרת. ועוד למה כפל **אוי לי שנשבעתי.** ועוד קשה מה טעות ה' של רבה בר בר חנה וסברת חכמי הדור.

ונראה לתרץ, דאיתא במסכת אבות פרק ב' ועקיצתן עקיצת עקרב וכו', ואיתא במסכת חולין (דף ז') אמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמם אימים שאימתם מוטלת על הבריות, דאמר רבי חנינא מימי לא שאלנו אדם על מכת פרדה לבנה וחיה והא קחזינא דחיי אימא וחייית והא קחזינא דמיתסי. דחיוורן ריש כרעייהו קאמרינן. נמצא מי שמוכה מחמורים הנ"ל אין שום רפואה למכתו. וידוע

לבנימין אמר

וזה הרכה בתלמוד, והנה אמר: **תא אחוי לך טורא דסיני וכו'.** רמז בזה שרוצה ללמוד עמו המושכליות ורמזים, **בטורא דסיני** כי משם ירדו ראש המושכלות במתן תורה, **אזלי וכו'**, שהיה רוצה לילך ולהשיג במושכליות, ו**חזאי** דהדרן ל' **עקרבי וכו'** והיה רואה שהתאות הגופניות והנטיה אל החומר הם המסכבים והמעכבין השכל מלהשיג ולהשכיל. ודע סוד להט החרב המתהפכת אשר הוא מקדם לגן עדן, ו**קיימין כי חמרא חיוורתא**, רמז בזה שהתאות הגופניות הם מתקיימין מצד החומר שהוא עיקר במה שמשגיחין הבני אדם עליו ביותר מחשש להפסדו, ובהגברתו והתקיימו יגבירו

מאמר הגמרא (הוריות י"ד) סיני ועוקר הרים איזה מהם קודם. נמצא דת"ח יכונה בשם סיני כאשר מבואר בכמה מקומות. והארכתי שם בתנא דבי אליהו דחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה כאשר מבואר גם כן במשנה בברכות א"ר טרפון ופירוש ירושלמי יע"ש.

אגדת סופרים

עוללות אפרים **אמר רבה כו' תא אחוי לך טורא דסיני כו'.** רמז ששני מיני חומר מתנגדים אל התורה הנתנה בסיני. א. סתם חומר המתאווה. ב. היצר הרע, בדרך שנתבאר (בעוללות אפרים) במאמר שס"ח. זה הוא שאמר וקחזי דהדרא ליה **עקרבא**, היינו עצת נחש הקדמוני. וכי **חמרא חיורתי אוי לי שנשבעתי** שלא לכלות המות, והוא היצר הרע הוא מלאך המות, כדאיתא בפיוט של עצרת 'לכלות המות אי אפשר שכבר נגזרה גזירה'.

שמשגיגים גם כן מפארים הרבה, ויודעים גדול הסכנה למי שאין בגדר הנכון. כלל הדבר שיש זכות רב למי שזוכה לזה, אבל יש סכנת גוף ונפש למי שאינו עדיין בגדר הזה. וכמו שהשיב ר' אליעזר לר' יוחנן כשרצה ללמדו במעשה המרכבה לא קשאי. ויש לראות בהתחלת האידרא רבא קדישא בפרשת נשא, עד כמה השביע רבי שמעון בר יוחאי להשומעים, ועד כמה לא ניתן הרשות לכל התלמידים. וכעין זה באדרא זוטא בפרשת האזינו:

מעשה יש שני מינים מהיפך להיפך אשר עומדים בפתח השער של הקבלה בסתרי תורה. אחד המזיק היותר גדול, הראש

רפדוני בתפוחים

ובאמת צריך ביאור למה עשה אלקים ככה להחמיר במילי דרבנן. ונראה לי לתרץ, דאיתא בתורת חיים במסכת חולין, דצדיקים תלמידי חכמים נקראים לגבי הקדוש ברוך הוא כאיש לאשה, וזהו צדיק מושל ביראת אלקים, אם כן התלמידי חכמים כאיש והקדוש ברוך הוא כביכול כאשה, לכן חמורין הן, וזהו שנקרא משה איש אלקים ע"ש באריכות. ואיתא בפרקי אבות, אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת אוי לבריות מעלבונה של תורה וכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף וכו' עד חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות שאין לך בן חורין וכו', ורצונו לומר דצדיק גמור יכול להתיר הנדר בלשון הפרה כאיש לאשה, ולכן אוי מעלבונה של תורה, דאם היו לומדים אז היו ביכולתם להתיר ולעשות בני חורין, ומאחר שאין הבריות לומדים אי אפשר להתיר, ולכן 'אוי לבריות' ודו"ק.

לזה אמר אליהו, דהאי טייעא הוא אליהו, אחוי לך הר סיני, רצונו לומר תלמיד חכם גדול שנקרא סיני, דהיינו המופלג ובקי, ראה מעלתו דהדרין ליה **עקרבא**, דהיינו אם יעבור אחד על דבריו, יהא עקיצתו עקיצת עקרב, ואם תאמר מאי רבותא דעקרב, לכן אמר כי חמרי

אגדתא סופרים

אז יאמר על שני מתנגדים, א. והם האומות, אויב חיצוני, על דרך אמרו רז"ל (שבת פט.) סיני שמשם ירדה שנאה לאומות העולם. ב. אויב פנימי, זה היצר הרע, שאמרו רז"ל (סוכה נב.) ובתלמידי החכמים יותר מכולם, ונמצא שניהם מתנגדים אל התורה שנתנה בסיני, זה הוא שאמר וקחזי דהדרא ליה **עקרבא**, היצר הרע עצת נחש הקדמוני, והאומות על דרך 'ואל עקרבים אתה יושב'. או עקרבים לשון קוץ, וכתוב 'והיו לשכים בעיניכם'. כי חמרי חירותי, שהם מראים עצמם לבנים וכשרים, כנודע מדרכי האומות ומפתויי היצר הרע. **אוי לי כי נשבעתי** על הגלות החיצוני והפנימי כאמור, ולכך אמר מופר לך ב' פעמים:

בחשמל ויצאה אש ושרפתו. וגם בהיותר גדולים יש סכנה בחגיגה (דף י"ד ע"ב) בן עזאי הציץ ומת, בן זומא הציץ ונפגע, אחר קיצץ בנטיעות, ורק ר' עקיבא יצא בשלום. והנה פשיטא דלנכרי ודאי אין מבוא בזה, וכדאיתא בחגיגה (דף י"ג ע"א) דאין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים, שר חמשים, ונשוא שנים, ויועץ, וחכם חרשים, ונכון לחש. ואמר ר' אמי אין מוסרין דברי תורה לכותי, שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום (תהלים קמז), מכל מקום החכמי אומות מחדשים על ידי ספרי ישראל, ומתחכמים עד שמגיעים על כל פנים לבחינה לידע גדלות הענין, ובמעט ידיעה

לבנימין אמר

תאות הגופניות אשר משם יבואו, ושמע בת קול וכו'. כבר ידעת ענין בת קול שהוא השגות הדמיון, וכבר ידוע כי הדמיון מצד יאמת, ומצד יכוב קצת. והנה השיג שהקדוש ברוך הוא הוא מתחרט על קיום העולם ולבלתי הפסדו, וע"ז הוא מתחרט אחרי נטיים אל החומר, והעולם נברא בשביל משה

וגם חכמי התלמוד קראו לגדולי תורה סיני, כדאיתא בברכות (דף ס"ד) רב יוסף סיני. ולבעלי סוד במרכבה שייך הר סיני, שהוא ההר עצמו ששוכן עליו ה' ופמליא שלו, כמו שיש באדרות וחגיגה (דף י"ד ע"ב). והיה כל כך יקר בעיני הטייעא שאחר שהפליג לפני זה במה שיש בחכמי ישראל תורה נגלה, ובחכמות הרמות, אמר אראה לך חיבורים אשר עוד יותר יש לכם והמה חכמות הנעלמות, אשר כל חכמי אומות אינן רואים רק ראשי הבכאים אזלי. וראה בהספרים ומצא עד כמה ציירו שם מה שיש בשער הרוצה לבוא שמה. דהדרן ליה עקרי וקיימי. היינו שגם קיימין שם כי חמרי חיזורתי. הראשון הוא הסכנה הגדולה למי שאין ראוי ליכנס והשני למי שראוי ליכנס. והנה איתא בספר הברית (מאמר א' פ"א ח"א, וח"ב מאמר י"א פ"ג) שגם האינדא אפשר להשיג רוח הקודש, ותוכן הענין הוא על ידי התייחדות המחשבה לה' ברוך הוא, וזה היה

לבנימין אמר

ואברהם כמאמר רז"ל באגדה רמזו ז"ל בזה למושכלות שבשבלם נברא העולם, ומהידוע השכלת אברהם אע"ה שהחל לקרוא בשם ד' יתברך ולפרסם את אלקותו יתברך, ומהשכלת משה רבינו ע"ה אינו מהצורך להזכיר, כי הוא היה אבי החכמים וארון הנביאים יתברך וישתבח הבורח בו, אבל באמת התחרט הקדוש ברוך הוא על מה שנשבע על הגלות, כי לעתיד תמלא הארץ דעה כמים לים מכסים, והבן (א"ה עיין בס' מאמר אסתר דרוש א' מאמר י"ח עוד פירש על זה).

ודוקא דברים שיש עינוי נפש, לכן אמר הבת קול אוי לי שנשבעתי, אם כן הוא עינוי נפש, ועכשיו שנשבעתי, רצונו לומר כאלו עכשיו מאחר שלא שמע הבעל כאלו היום נשבעתי, אם כן יכול להפר, לפיכך אמר ושמעתי בת קול וכו', אבל אחרים לא שמעו. אם כן לדידי קיימא שעתא, כדאיתא בגמרא (תענית כא, א) גבי אילפא ור' יוחנן, ולכן כשבא הדבר הזה לרבנן אמרו שהוא שוטה, מאחר דהראה לו גדולת מעלת התלמידי חכמים ונקרא איש, והראה לו עכשיו נשבעתי, אם כן דמיא הוא הדין לבעל היה לו לומר מופר לך כדין בעל, והוא סבר דאיתא במדרש ילקוט בינו שנות דור ודור וכו' אין לך דור שאין בו כדור המבול ע"ש, אם כן הוא

הקליפה שעומד להכשיל למי שאין לו כח להתגבר כנגדו, וזה דומה לעקרב שהוא היותר מזיק, כמאמר התנא ועקיצתן עקיצת עקרב (אבות פ"ב מ"י). ואיתא בברכות (דף ל"ג ע"א) על ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק. אמר רב ששת לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק. ונגד זה עומד שם שני הטוב וראוי לו ליכנס הת"ח אשר לו כל הצריך לזה, וזה נמשל בחכמינו חמרא חיזורא, כדאיתא בעירובין (דף נ"ד ע"ב) על מה דכתיב (שופטים ה') רוכבי אתונות אלו תלמידי חכמים שמהלכין מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה. צחורות שעושין אותו כצהרים:

ועתה נבואה להמאמר שהחכם ההוא אמר ליה תא ואחוי לך טורא דסיני נתן בפה הטייעא לקרוא שם לגדולי בעלי לומדי סתרי תורה ומעשה מרכבה הר סיני, באשר שירד עליו ה' ואתא מרבבות קודש מימינו אש דת למו, שכל המרכבה היה על הר סיני.

רפדוני בתפוחים

חזורתא כמו חמורים חזורתא שאין להם רפואה כן נשיכת העקרב הנ"ל שאין לו רפואה. אם כן מעלתו כל כך גדול יותר מדברי תורה, בגמרא הנ"ל אם עובר על קריאת שמע עובר בעשה ועל דברי סופרים, חייב מיתה, ולכן העובר על דברי תלמידי חכמים אין לו רפואה, אם כן גדול כחן של תלמידי חכמים שנקראים איש אלקים.

ושמעתי וכו'. דידוע הבעל צריך להפר בלשון הפרה, ודוקא ביום שמעו תוך מעת לעת, כדאיתא ביורה דעה סימן רל"ב ע"ש,

ודוקא דברים שיש עינוי נפש, לכן אמר הבת קול אוי לי שנשבעתי, אם כן הוא עינוי נפש, ועכשיו שנשבעתי, רצונו לומר כאלו עכשיו מאחר שלא שמע הבעל כאלו היום נשבעתי, אם כן יכול להפר, לפיכך אמר ושמעתי בת קול וכו', אבל אחרים לא שמעו. אם כן לדידי קיימא שעתא, כדאיתא בגמרא (תענית כא, א) גבי אילפא ור' יוחנן, ולכן כשבא הדבר הזה לרבנן אמרו שהוא שוטה, מאחר דהראה לו גדולת מעלת התלמידי חכמים ונקרא איש, והראה לו עכשיו נשבעתי, אם כן דמיא הוא הדין לבעל היה לו לומר מופר לך כדין בעל, והוא סבר דאיתא במדרש ילקוט בינו שנות דור ודור וכו' אין לך דור שאין בו כדור המבול ע"ש, אם כן הוא

זה לזכות גדול. כן הגיע רבב"ח אז וזכה לשמוע מאמר ה' באותו הרגע. ואמנם משונה מכל יום ומכל לילה, דשם אומר הקול אוי להבנים, ועתה ברגע זו היה עת רצון הרבה. ונאמר אוי ותמורת הלילה דשם נאמר כאן משבועה שהקדוש ברוך הוא רוצה למי שיפר לו. ושפט רבב"ח שלא לחנם היה אז הבת קול וגם הגיע לאזניו. ויען שהיה בפחד אם הוא ראוי להעמיק אז בספרי המרכבה שרואה, אשר התינוקות נשרפו, מיד חשב דודאי עושה שלא כהוגן. וכיון דהלל הוא וכפי דאיתא לפנינו בקידושין (מ' ע"ב) תנו רבנן לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות. ויש רבי אליעזר בר' שמעון שאומר לפי שהעולם נידון אחר רובו, והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם

יותר בעת רבב"ח. וגם מה דאיתא בכרכות (דף ג' ע"א) בר' יוסי כשהתפלל בחורבה שאמר לו אליהו, בני מה קול שמעת בחורבה זו, והשיב קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי וכו', ואמר אליהו שכן הוא בכל יום שלש פעמים. ויש לידע שאין הקול נשמע בחורבה לבד, אלא בכל העולם למי שמתבודד. ורק ר' יוסי שהיה מתבודד בחורבה, ונתקרב אז הרבה במחשבתו לה'. ידע אליהו ששמע. והוא הקול שנשמע בכל האשמורות הלילה שנאמר לפני זה משמיה דרב.

וכאשר ישב רבב"ח לראות בהספרים הקדושים, נתפעל הרבה והגיע לדביקות רב. וכעין בהר סיני במתן תורה, דאיתא במגיד, אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו, שהקשו מה היה בלא נתינת התורה, ותירצו רבוותא שנתפעלו אז והגיעו לדביקות רב לה', והיה מספיק גם

רפדוני בתפוחים

אלילים לקבל התורה ולא לגייר בשביל תורה שבעל פה, לכן אמרינן בגיטין (נו, ב) מילייהו נפישין, דהיינו בעל פה, ואריכות הגלות הוא בשביל תוספות גרים. לכן אמר רבה בר בר חנה, **תא ואחוי לך הר סיני**, רצונו לומר מעלת התורה שבעל פה דמדדהדרין, רצונו לומר לשון חזרה, דחזרו עובדי אלילים נחשים ועקרבים, רצונו לומר העכו"ם חזרו בשביל בעל פה וקיימן כחמזרים חוזרין, ואמר הקדוש ברוך הוא **אוי לי שנשבעתי** דנשבעתי לבא ישראל לגלות בשביל גרים, הלא בשביל תורה שבעל פה, וידוע שכבר כתבתי דלא גזר על אבותנו גלות אלא יום אחד בלבד אם יחזרו בתשובה, כאשר כתבתי בדרושים הקודמים, לכן אמר **ועכשיו שנשבעתי** רצונו לומר עכשיו נשבעתי מחמת בכל יום הגלות מחדש ואין מי שחוזר בתשובה, אם כן אי אפשר להתיר הנדר בפתח חרטה, דאלו הייתי יודע שיחזרו בתשובה לא

סבר לכן כופל בשבועה, דהכי קאמר **אוי לי שנשבעתי** מאז בדור המבול **ועכשיו נשבעתי** לדור הזה, כאלו הוא עכשיו שיש בו באותו הדור, ולכן הראה לו מעלת תלמיד חכם כדין יחיד מומחה דיכול להתיר. ובאמת טעה, דבשלמא אם היה להחזיר לישראל אם כן המה עושין רצונו והמה דוגמת האשה לכן הוצרך לומר **אוי לי** כדי להראות שהוא עינני נפש ומותר להתיר, אכן אם הוא שבועת המבול אם כן אין עושין רצונו ואינם דוגמת אשה, אם כן לא צריך לומר אוי לי אף שלא יהיה שום עינני דיכול להתיר, אלא ודאי דלא היתה שבועת מבול.

ובדרך אחרת בתוספות ביאור נראה לי, דאיתא בזוהר (בראשית דף י"ג עמוד ג'), ת"ח וכו' דאקרי הר סיני תורה שבעל פה וכו', וידוע דעובדי אלילים נקראים נחשים ועקרבים, גם הוכחתי בספרי על התורה, דלא רצו עובדי

נאמר לו כך. וגם לגירסת העין יעקב דאפשר כשהיה בהמקום קיבוץ חכמים היה בכל עובדא חכם אחר. אבל המעשיות היו זה אחר זה, ובסוף סיפר מכולהו, ואז נאמר לו על כל אחד טעותו, וכאן נאמר לו טעותו שהיה לו לשפוט להיפך, כיון שאמר ה' אוי לי, כדאיתא בסנהדרין (פ"ו מ"ה) רבי מאיר אומר כו' שהקדוש ברוך הוא מצטער על צרת הרשעים כשהוצרך להביא עליהם. ואם כן היה לו לומר מופר לך שישמח ה' ברוך הוא. ויצא לרבב"ח להודיע עד כמה חביבים סודות התורה בהאומות, וגם הם יודעים עד כמה שיש ליזהר לעמוד מרחוק, וכדאיתא (שמות י"ב) והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר. וכאן יקרב כל אחד רק לפי כוחו שמוצא עצמו מקודם לזה:

לכף חובה. שנאמר (קהלת ט יז) וחוטא אחד יאבד טובה הרבה. ושפט רבב"ח שהוא חוטא עתה, והוא נאחז בעקרבים שמסבכים, ומכריע כל העולם לכף חובה. ופירש מיד. אבל טעה, ואדרבא להיפך היה שטוב עשה, והוא מן החמרי חזורתי והכריע לכף זכות. ואלו היה אומר מופר לך היה השבועה בטל. וזיכהו ה' להשמיע לו הבת קול כדי שיאמר מופר לך. וכשבא לחזרה אמרו החכמים לו או שהשיב לעצמו כן. והעמיד המליצה על החכמים. כל אבא היינו ההמוני, וכמו שהיה בנעוריו, וכמו שכתבתי לעיל:

ולפי הגירסא דגמרא דכולהו הוו בפעם אחת ודאי ניחא, שהיה המעשה שבא אחרי כן לביתו, וסיפר המעשה דציצית, ונאמר לו הכי כל אבא כו' ושוב סיפר מעשה זו גם כן

רפדוני בתפוחים

ידע שהוא אלי', ורבנן הרגישו את זה והוא סבר לרעה הראה, לכן אמר בדעתו דקאי על המבול, ורבנן הרגישו בשלומה על הגלות, יפה אמר אוי לי, אכן על המבול הלא אמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו, אם כן מה היום מימים, אלא ודאי דזהו אליהו והוא חמור ושוטה, ודו"ק.

נשבעתי, אם כן צריך הפרה כאשה לבעלה, וכאן שאין שום אחד שמפיר וכו', ורבנן קראו חמור כאשר כתבתי שהיה לו לומר מופר בהנ"ל, תלמידי חכמים נקראים איש אלקים, ואליהו הראה את זה כדי למיפר להקדוש ברוך הוא, והוא לא הבין, שהיה משנה פניו כטייעא ולא

אמר לי תא ואחוי לך בלועי דקרח. כאן הביא למה שאמר לעיל במאמר ח', שגם חכמי האומות מאמינים בסכנה הגדולה, ויודעים זאת מכח מעשיות שנמצא בספרי קדמונים מישראל ומאומות. ולברר העונש לאותן שאינן ראויין לזה או שעושין לגאווה או לקנות ממון. יש לראות באורך מה שכתב בספר הברית ח"ב מאמר י"א כמה פרקים. ואדם כזה הוא בעונש רב, והראה החכם האומות מכח סברא וספרים, שענשו הוא לבוא לגיהנם של קרח, שכמו

ביזעי. זקעים לכתיב ומצקע הארץ אשר וגו' (במדבר י"ו): **קיטרא.** עשן: **גבבא דעמרא.** לקח גזת למר ושראס זמיס: **איחרוך איחרוכי** הנהו גזני אע"פ ששרויין זמיס: **אצית.** הסכת ושמע: **שמעית דקאמר.** שהרי ירדו **יד. אָמַר לִי תָא אַחְוֵי לָךְ בְּלוּעֵי** שייס שאולה: **כל תלתין דקרח, תואי תרי ביזעי** יומין. **כל ראש מדס: כבשר וחווי קא מפקי קוטרך, שקל גבבא דעמרא ואמשינה במיא ודעציתיה** בקלחת. **סמהפכיין אותה כדי שתמצול:**

ברישא דרומחא ועייליה התם. וכי אפיק הוה איחרוך איחרוכי. **אמר לי אצית מאי שמעת, ושמעית דהווי אמרין משה ותורתו אמת, והן פדאין.** **אמר לי כל תלתין יומי מהדר להו גיהנם להבא כבשר פקלחת, ואמרי הכי, משה ותורתו אמת, והן פדאין:**

שקרח רצה להשוות עצמו למשה ואהרן שהיו ראויין להמעשים הקדושים שעשו. והיה סופו לירד חיים לגיהנם המיוחד לו. כן יש לאותן המשביעים שמות קדושים שיעשו כך וכך. וכהנה מדרכם שרצו גם הם להיות כמשה ואהרן אליהו ואלישע. הלא גם קרח היה חכם גדול אבל לא הגיע לבא פנימי לעשות מעשה. כן יש באלו שאחר שמתו מיתה טבעי החיים ה' ישלח

לבנימין אמר

רפדוני בתפוחים

הצעה. **דע כי טעות קרח ועדתו שתי טעיות היתה.** האחת: בהשגחה, כי כבר ידעת דברי מרן הרמב"ם בחלק שלישי מספרו המורה שאין ההשגחה שוות בבני אדם אלא ביותר ממה שהאדם מתדבק בבוראו, ביותר הוא יתברך משגיח בו לא כדעת "המעתיקה" והשעריה, והנה הם היו טועים שהיו סוברים גם כן כי ההשגחה היא שוה בכל חס ושלום. וזאת שנית טעו: בחשבם כדעת "הברהמים" שהשגת ושכל בני אדם שווים הן,

ויש להקשות כנזכר לעיל, מהו ההוא טייעא שהוא ידוע, ועוד קשה דהוה תרי בועי למה היו תרי ולא היה די בחד. ועוד קשה דשקל צמר, מאי נפקא מיניה דנשרף, הלא ראו מעלה עשן בודאי יש שם אש, דאם לא כן עשן מנין, ועוד קשה למה אמר שישמע מה שאומרים. וביותר קשה בשלמא שאמרו תורתו אמת, לפי שכפרו בתורה חזרו ואמרו שהוא אמת, אכן תורתו אמת, ומשה אמת

אגדת סופרים

י"טב"א **כל שלשים ימים מהדרא להו גיהנם וכו'.** פירושו כי בכל סוף שלשים ימים הם נדונים בגיהנם:

עוללות אפרים **אמר רבה בר בר חנה כו' תא אחוי לך בלועי דקרח.** כבר פירשנו בחיבורינו עיר גבורים שהראה לו שבני קרח לא מתו עדיין, כי בכל דור ודור נמצאו בני גילם אנשי מחלוקת ובעלי קנאה ורודפים אחר הכבוד, זהו שראה תרי ביזעי, כי שני מדות אלו הקנאה והכבוד בוקעים בקיעות בעם ה' וגורם שתמיד הם מחולקים ואינן באגודה אחת, ואפילו השלימים שבנו נכשלים בשני מדות אלו, זהו שהראה לו קיטרא דנפק מבינייהו, הוא אש המחלוקת וענן הפורענות.

המה אמת, ורק הם בדאים שלא ידעו השורש, ולא היו מקודשים לזה. ואשר נאמר בכל חדש, הוא כענין דאיתא בישעיה ס"ו כ"ב והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות, שיש עת טיול ושמחה. כן יש בפגרי האנשים הפושעים או במיוחד עת צרה ודוי לקרח. ואותן שהם בעונש שלו, בכל חודש שיוצאים וצועקים שהם בדאים אבל משה ותורתו הוא אמת.

והנה משה אמת שייך העיקר לקרח כי היה חולק על משה, אבל ותורתו אמת הוא העיקר על החדשים מן כת דיליה, שבאים לשם על ידי תורה, שאומרים שתורת משה אמת, ואין בזה בעצם שום חובל רק שהם בדאים. והנה יהי בעלי חוצפה לאמר שאין בו ב' חסרונות הנ"ל, או שהוא חד השכל לירד וליכנס בסדק של מחט, כן יכול להבין כל ענייני התורה וסודותיה. ושנית שאינו ראוי יודע הוא שאין האש היצר הרע יכול לפעול

לבנימין אמר

ושאין לזה שכל יותר מזה, אלא שזה מוציאו מהכח להפועל, וזה אינו מוציאו.

ולזה כיון קרח ועדתו: אמר: כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ד' ומדוע תתנשאו על קהל ד', עכ"ל: הביאור: אמרו ש'למה תתנשאו עלינו', אם מפני שיש לכם יתרון עלינו בהשגה ובמושכל, הלא 'כל העדה כולם קדושים' ומזומנים ומוכנים להשיג ולהשכל כמותכם, ואם מפני שהשגחה היא

מאמרות (מאמר חקור דין, חלק ג, פרק ט) שיתרו היה קין, ולפי שלקח קין תאומתו של הבל, חזר יתרו שהוא קין ונתן בתו למשה, וזהו צא בגין אשתך, והארכתי דדתן ואבירם היו מסופקים

אגדת סופרים

שקל גבבא דעמרא כו', רמז שאפילו השלם שבינינו הנמשל לצמר נקי מכל חטא, ואמשינה במיאו מלחלוחית מי התורה והמצוה. וכשהוא נכנס בשני בקיעים אלו הוא נכווה ונחרך, כי כולם נכשלים בשתי מדות אלה. ולא עוד אלא שמודים בעצמם שמושה אמת כו' והם בדאים, כי כן טבע המריבה, שאפילו מי שיודע שלא בצדק ידבר מכל מקום טבע הנצחון מביאו לידי זה שחולק על כל פנים על האמת, וק"ל:

אותם לשאול אל קרח. ואמנם אל יחשוב אדם שיש חסרון חלילה בעצם הקבלה מעשיות, ודאי מי שיש לו י"א מעלות שחשב שם הספר הברית בפ"ו והעץ חיים בהקדמתו, הוא מקור חיים, כמו שהיה למשה ולאהרן ולכל הנביאים ובפרט לאליהו ואלישע תלמידו. אלא החסרון הוא מצדו מחמת שני דברים. א' שאינו בקי באמיתת העניינים. ב' מה שאין מעשיו מקודשים לזה. וכ"ז היה בקרח. והסביר לו החכם בלועי דקרח. ואמר חזאי תרי בועי השני חסרונות הנ"ל.

וכזה יש באמת במקום בלועי דקרח עדיין תרי בועי בקרקע. והוא המשיל לו השני חסרונות הנזכרות בתרי בועי והוי קיטרא מן האש שלמטה, וכן הוא באותן שעוסקים בזה שבאו למקום בליעת קרח ובאש שבשאול ויצא קיטרא. וכמו שצועק קרח בכל חדש שמושה אמת ותורתו אמת והוא בדאי, כן צועקים הם שהקבלה היא אמת, והמציאים מסודות הקרא

רפדוני בתפוחים

למה לנו למימר, ושאר ספיקות אשר קצר היום מלכתבם וגם בתורת חיים הקשה למה אמרו משה אמת, ודחק שם לתרץ ע"ש.

ונראה לי לתרץ בהקדם מה דאיתא במדרש, וישמע משה ויפול על פניו, מלמד שחשדוהו באשת איש (ראה סנהדרין קי, א). ופירשו המפרשים בשם המדרש דלכן חשדוהו באשת איש, משום שפירש מן האשה. ולכאורה נראה שהוא תמוה. ונראה לי דאיתא בעשרה

ואציג כאן מה שראיתי פעם דרוש מבני הרב מוה' צבי נ"י, ועתה בהעתקה הזאת באדר תרל"א כותב אני בעניי מבני הרב המנוח מוה' צבי זצ"ל. שהיה ריב נגד הרב מרא דאתרא, ובעלי הריב חושבים שצדקה עושים, והמה יראי שמים, אמר עם הספר באורך ואני מעמיד כאן התוכן. שיש שני דרכים לאדם הטוב. א'. אשר רק בעסק התורה מגמתו ובעניני העולם הזה בחלה נפשו. ב'. אשר אוחוז בזה וגם מזה לא נחה ידו, מקיים אהבה לה' בתענוגים, והוא מעורב עם הבריות בעסקיו ובטויליו ובשעשועיו. והחילוק בין שנים אלו הוא שלהראשון אין סכנה, יען שלא נכנס באהל המת כלל. ולעומת זה בהשני יש סכנה הרבה, כיון שהוא פעם בחוץ פעם ברחובות, ואפשר בקל שימערדו רגליו בהליכתו על קרח וכפור. ופעם שנחרו בו בני אמו, ויפגעו בו חצי העת ופגעי הזמן ממחדשי חדשים לבקרים.

רפדוני בתפוחים

אם משה הוא הבל או שהוא בן של יוכבד, כי אם הוא בן בתי"ה שהיא חוה הוא הבל, ע"ש באריכות. אם כן כל זמן שלא פירש משה מן האשה, היה קורח סובר שאין לחלוק על משה, כי יקח את שלו תחת ידו, שכדין יאמר משה אם בריאה יברא מדה כנגד מדה, והא ראייה שקיץ עשה שלא כדין, שהרי החזיר יתרו את אשתו למשה דהיינו קיץ להבל. אכן מאחר שפירש משה אחר מתן תורה מאשתו, א"כ היו סוברים דמשה הוא מלך, דזהו ומשה עלה אל האלקים עלה למלכות, אם כן אי אפשר להיות הבל, אם כן מוכרח לפרוש מן האשה שהיא אשת הבל אם כן חשדוהו באשת איש, רצונו לומר שלקח אשה של הבל שלא כדין כי הוא אינו הבל.

ועל פי הקדמה הנ"ל יוכל לתרץ מה שמצאתי בספרי על התורה, דאיתא במדרש רבה דסיכנן בשם ר' לוי אמר לה הקדוש ברוך הוא בנך אף את לא את בתי ואני קורא אותך בתי

בו. ואולם גם מעשיות מאנשים כאלה נמצא בספרי זכרונותם, שגם באלו שכל העולם חושבין שאמת כן הוא וסופם היה רע. ונודע עוד בחייהם או במותם ע"י בעלי רוח הקודש, או שהודיע בחלום שגיהנם דקרח קלט אותם. וזה הוא. שקלי גבבא דעמרא ואמשינה במיא. והוא משל על הגוף, שנדמה לכל שבזה אין לאש היצר הרע לשלוט. ושנית עבור מניעת השכל שאפשר שטעה. ודעציתה בראשה דרומחא ועייליה להתם. וכי אפיק היינו בסוף העת פעמים בחייו, נראה איך היצר הרע הופכו, ופעמים במיתתו שנודע שבא לגיהנם דקרח. וזה שאמר וכי אפיק הוי איחרך איחרוכי. יאמר לשון כפל שהיה בו העונש של שני החסרונות מטומאתו ומשגיאיתו, על כן שומר נפשו ירחק מזה. והוצרך רב"ח להלביש דבריו יען שהיה בדורו הרבה כאלה אשר היו עומדים למולו וכמ"ש לעיל:

לבנימין אמר

נדבקת בכם יותר, לכן אמרו: 'ובתוכם ד', שהיא שווה ההשגחה ככולם, ואין באחד יתרון מבשאר. ולזה תרגום אונקלס ע"ה: ובתוכם שכינתא דה', והבן, וא"כ 'למה זה תתנשאו' עלינו הן הן הדברים, דברים הדברים אלה הדברים אשר דיבר אדונינו מלכינו נועם זמירות ישראל ע"ה:

אמר: ויקנאו למשה במחנה ולאחרן קדוש ד' עב"ל הפסוק: הכוונה מבוארת באר היטב על פי דברי מרן הרמב"ם ז"ל בפירקי הנבואה שאחד מגדולת משה אדונינו ורבינו ע"ה על שאר הנביאים ע"ה, הוא שכל אחד הוצרך להתבודד במקום שאין איש מאישי בני אדם מצויים, לבלתי יטרודו שכלו ולא יהיה יוכל להתדבק במושכליות, לא כן משה עברו נאמן ביתו אשר פה אל פה דיבר בו ולא היה צריך כלל להתדבק במושכליות כי באמת כבר היה מדובק ועומד, והיא אשתו

פ' ויקרא אלה בני בתיה בת פרעה ר' יהושע לבתיה בת פרעה, משה לא היה בנך וקראת

ולכן להאיש כזה צריך שיהיה תמיד בהליכתו מטה בידו, אשר בו יחזיק במעוז שלא יפול, וגם שבו יכה לכל משטיין שיעמדו לנגדו. ומה הוא המטה, יש לידע שהוא השלום, שיהי אהבת השלום לו כאהבת חייו, אשר נשמר שלא ישונה בו כלום. ואולם עדיין נחקרה ומה הוא אהבת השלום אשר יהיה למטה בכפו. צריך שיהי' מטה שיש בו הכח של מטה אהרן, שהיה אוהב שלום ורוחף שלום, אשר יפרח ויציץ ציץ ויגמל שקדים. ואולם לא יסמך על נס שהיה שם שהיה רק עץ יבש, אלא צריך שיהי' בהמטה כח פנימי כח צמיחה. והוא להרחיק בפנימיות לבו המדות הרעות, אשר המה מקשקשין בלב אדם להרוס השלום, כגון הגיאות אשר מיד שנוגע בו יעשן אפו. וחמדת ממון, אשר אחת דתו להמית למי שמעקל דרכו, ומהירת הכעס שמתיר אז לעצמו לעמוד נגד ארי וענק וכהנה.

רפדוני בתפוחים

שנאמר אלה בני בתיה בת פרעה בת י"ה וכו', אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה איני קורא אותך אלא בשם שקראתך בתיה בת פרעה, ותקרא שמו משה שנאמר ויקרא אל משה, וקשה וכי בשביל שהיא עשתה שלא כדין אף הקדוש ברוך הוא חס ושלום יעשה שלא כדין ולא היתה בתו וקראתה בתו, ועוד קשה למה קרא אותו בשמו שהיא קראתו האיך סמוך זה לזה.

ונראה לי בהקדים מדרש רבה (פרשת שמות), רבנן אמרי אמר ליה והלא בנה של יוכבד אתה והאיך קורין אותך בן בתיה, ואתה מבקש להיות שר ושופט עלינו, נודע עליך מה עשית למצרי, יוקשה למה תלוי הדבר משום שהוא בנה של יוכבד וקורין בן בתיה ומשום הכי יאמרו שהרג המצרי ולא בל"ז, ועוד מאי חיבור יש לזה ואתה מבקש להיות שר

ושופט עלינו.

איתא בכתבי האר"י בתיה היתה בת נשמתה של חוה מעשה ידי של הקדוש ברוך הוא לכן ותראהו את הילד ותחמול עליו, לפי שהי' משה הבל והבל היה בנה של חוה, לכן

לבנימין אמר

אשה הכושית אשר לקח, כידוע מדברי זולתי, והוא בעלה בעלה דמטרוניתא, כמאמרם ז"ל: איש אלקי' בעלה דמטרוניתא והבן זה, ולא היו יכולים אפילו אלף אלפי אלפים ורבי רבבות בני אדם להפרידו, והיה יכול לנבא בכל עת שירצה, ולא היה צועק מים מים כמו מרים ואהרן ע"ה כשהיו צריכים לנבואה, שהיו צריכים להתדבק במושכלות, וזו היתה כוונת רבי עקיבא שאמר לתלמידיו: כשתגיעו לאבני שיש טהור הוא דמות כסא הכבוד, (דימוהו לשיש שהוא יך ונקי) לא תאמרו שהוא הכסא, והבן זה, וכבר ידעת מדברי המורה חלק ראשון בענין משה מחיצה בפני עצמו ואהרן מחיצה בפני עצמו ונדב ואביהו מחיצה בפ"ע, וכהנים מחיצה בפ"ע, וכל ישראל מחיצה בפ"ע הרי שאחר השנת משה

שלא יושרף באש, כמו גבבא דעמרא הוא משל לענוה, וטובה כמו צמר שהוא צורך טוב בעולם. ואמשינהו במיא שאז אינו נשרף. והיינו שהיה גם מלא תורה שנמשל למים, ועייליה התם. ואפילו הכי וכי אפיק הוי איחרך איחרוכי שבאו עליו עונשים קשים, כי לא ימלט גם אם רק הוא לשם שמים שנתערב

מה שאינו מדין תורה. ואמר עוד אצית מה שמענת ומצא קול צועק הוי ואבוי בסוף, שהם עצמם מודים ואומרים שחטאו. וכעין דברי קרח שצועק מזמן לזמן שהוא בדאי, אבל משה אמת ותורתו אמת, אלה היה תוכן דבריו בהשתנות קצת לפני הענין המדבר ברבים ודפח"ח:

לבנימין אמר

השגת אהרן על כולם, לזה אמר שקנאו למושה במה שהיה גדול עליהם שהיה יכול להתנבאות בתוך המחנה בתוך קהל ועדה, ולא יפרדו מחשבותיו. ולאהרן קנאו במה שהוא יותר מקודש, דהיינו מזומן ומוכן לד', ודע זה.

וידוע כי אך אש היסודי הוא בא מתנועת הגלגל. וכבר נתאמת גם כן מציאת הגיהנם בארץ, אך כי שם הוא האש היסודי אשר הוא יותר דק ויותר חזק הכח עד שישלט במה שהוא אינו כ"כ גשמי והבן זה. וכבר כתב כן המפרש לספר המדע בהלכו' תשובה יע"ש. והנה אמר ש[ה]הוא טייעא: השכילו מעם בליעת קרח ועדתו. והראו לו שני הטעויות הנ"ל, והנה נטל ההוא טייעא אותה החקירה לחקור עליה, וכבר בארנו למעלה הצטרכות הדת והצטרכות השכל שניהם יחדיו, כי זה מבלעדי זה לא יושכל ויוכל לטעות חס ושלום, ולכן אמר: ששרה אותה במי התורה והדת ואחרי כן יקפה על השכל, ושמע והשיג כי טועים היו בשתי דברים הנוכרים, ואמר לרבה בב"ח שהוא ישיג גם כן זה היאך שהשני דברים הנ"ל הם טעויות גמור, ואמר: שבכל תלתינן יומין וכו' כשיקיף הגלגל וישוב לנקודה הראשונה ויתחיל להתחדש עליהם הגיהנם כנוכר מהאש היסודי, ודע:

רפדוני בתפוחים

חמלה על בנה, אם כן לא היה משה ראוי למלכות, כי איתא במדרש ילקוט, דקין והבל חלקו זה עם זה ונטל הבל העולם הבא וקין עולם הזה, אם כן היה ראוי המלכות לקין ולא להבל, כי אין להבל שום חלק בעולם הזה אם כן אם משה היה הבל, לא הי' ראוי למלכות, דכתיב ויעש ה' לה בתים בתי כהונה ובתי מלכות, אם כן ראוי למלכות, ועוד יש לדייק אם הוא הבל, אם כן כדין הרג למצרי, כי קין שופך דם של הבל וכתיב שופך דם האדם באדם דמו ישפך, צריך לגלגל ולהרוג אותן, וזה הוא ידוע דהמצרי היה קין מצד נשמתו, אכן אם הוא בנה של יוכבד אינו כדין שהרג למצרי.

ובזה מיושב המדרש הנ"ל. הלא אתה בנה של יוכבד, אם כן האיך קורין אותך בן בתי, מאי אמרת שהוא הבל והוא חוה, אם כן אתה בנה ואתה מבקש להיות שר ושופט עלינו, אם כן אם תבקש אין אתה בן בתי, כי להבל לא ראוי המלוכה כנ"ל, אלא צריך לומר דאתה בנה של יוכבד, אם כן ראוי אתה למלכות דכתיב ויעש ה' לה בתים, בתי כהונה ומלכות, אם כן נודע לפרעה שהרג את המצרי, בל"ז אם אתה לא תבקש להיות שר ושופט, אם כן יש לומר דאתה בנה של בתיא אם כן אתה הבל וכדין עשית שהרגת למצרי כדין שופך דם וכו' כי המצרי היה קין אכן משום שאתה תבקש להיות שר ושופט עלינו אם כן אין אתה הבל אם כן נודע למה הרגת את המצרי. וממה נפשך אין אתה יוצא נקי, אחד משניהם צריך לך ולא שניהם כאחד, או שר ושופט ולא להרוג את המצרי. או להרוג את המצרי ולא שר ושופט, ודו"ק. ואיתא במדרש רבה פרשה זו, משה נקרא ירד, אמר ר' סימן לשון מלכות, אין לשון ירד אלא לשון מלכות הד"א וירד מים עד ים, ובזה מיושב, בתיא קוראה אותך בנה אם

רפדוני בתפוחים

ומכח עכשיו דנו אותו, לכן דנו בשניהם ואמרין בגמרא מעות לא יכול לתקן (קהלת א' ט"ו), זה הבא על אשת איש והוליד ממנה וכו'. ואף גם דאמרין דעבירה אינה מכבה תורה, הני מילי שאר עבירות, אכן לא על חטא גדול כזה. ולכן שקיל גבבא דעמרא ומשייא במיא, רוצה לומר התורה שנקראת מים, רצונו לומר קרח פקח בתורה היה ועייל להתם איחרך אחרוכי משום שלא כיפר עדיין חטאו. והא לך ראי', שמע שאמרו משה אמת ותורתו אמת, מאי אמרו על משה שהוא שקר שחזרו והודו שהוא אמת, אלא ודאי הוא הדבר שדברנו, משה הוא שת והבל. אמרו שהיא שקר רצונו לומר שאינו הבל, חזרו והודו דשם משה הוא אמת שהוא משה שת הבל, ואם כן שלא כדין נטל בת יתרו משה, חזרו והודו ששם משה הוא אמת, ואם כן כדין נטל בת יתרו וגם תורתו אמת, דכתיב ומשה עלה אל אלקים עלה למלכות, ואני בדאין, רוצה לומר שאינם הבינו הפשט, שמשה הוא הבל מצד הגלגול ומכח התורה הוא מלך ולא מכח הבל, לכן אמרו משה אמת ותורתו אמת. ואם כן אנו מוכרחין לומר שהיה גבי קרח גם כן חטא של קין וחייב סקילה כנ"ל. ועוד אחוי לך שעתה רבה בב"ח סובר קרח אין לו חלק לעולם הבא, והא לך שאתה חולק על המאן דאמר דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא. ולמה לא חלקת גם על מאן דאמר קרח אין לו חלק לעולם הבא, אלא צריך לומר דהסכמה לדברי המאן דאמר הנ"ל. ואני אחוי לך שלא זו הדרך ולא זו העיר, רק אינו כן דיש לו חלק לעולם הבא, כי כל מי שאין לו חלק לעולם הבא, לא נידון כאשר הארכת במקום אחר. אכן גבי קרח אינו כן, כי כל ל' ימים ופירש"י בראש חודש, ואז המתים חפשי מדין מייטין להכא מגיהנם ואם כן מוכרח לומר שיש להם חלק לעולם הבא, שהרי המה נידונין כבשר בקלחת ועוד שהמה מתוודין, ואם כן מוכרח לומר שיהיה להם חלק לעולם הבא. וזה הראה

כן צרי לומר דאתה הבל, אם כן בסוד הגילגול קוראתו בנך, אם כן אף אני קורא אותה בתי שהוא בתי בסוד הגילגול, אם כן אתה הבל ואין אתה ראוי למלכות, לכן אני קורא אותך בשם שהיה קוראתו משה, רצונו לומר משה שת הבל ולא ירד, בל"ז אני קורא אותך ירד שהוא לשון מלכות, אכן אם אתה בנה של בתי, אם כן אתה הבל ואין ראוי למלכות, לכן אני קורא אותך משה ולא ירד, ודו"ק. ונחזור לענינינו, או בדרך הנ"ל ביותר פשוט, מאחר דפירש מן האשה מוכרחין לומר כדין נטל קין לאשתו של הבל, ואם לא חטא קין ושלא כדין נטל משה לבת יתרו, אם כן חשדוהו באשת איש, ונראה לי דעבירה של קין שלקח אשתו של הבל והיתה עדיין ארוסתו של הבל, שהרי לא נשא אותה ולא בא עליה עדיין, וגם דדרשינן בהיותם בשדה וגבי עשו דרשינן מבשדה שבא על נערה המאורסה, אם כן הכי נמי גבי קין דהיתה ארוסה של הבל, ואמרין בסנהדרין פרק ארבע מיתות, הבא על ארוסה מיתתו בסקילה. ובמדרש אמרין שהיו מתגלגלין בתחתיות הארץ, ואם כן הוה כמו סקילה, ואף גם שקין היה חייב הרג נידון בחמירה בסקילה שהוא חמור. אכן מאחר שחלק על התורה וכתיב הלא דברי כאש נאם ה', וגם על הקרבה אם כן חייב גם כן שריפה. וזה דאמר תא ואחוי לך בלועי דקרח, רצונו לומר דיקשה לך היה להקדוש ברוך הוא לדונו בשריפה כדאיתא גם כן במדרש ילקוט. ורבנותא דהוה תרי בזיעי דנפק מיניה קומרא, רצונו לומר שני עבירות שנמשלו לבזיעי, כדאמרין חורי הבית ועליות נבדקין דדרשינן על עבירות, הכי נמי היו אצל קרח שני עבירות, שיצא קומרא דהיינו חרון אף הקדוש ברוך הוא על קרח, כי היה בידו שני עבירות חדא מחמת גילגול קין וחדא מה שהוסיף עכשיו. אף מי שחייב שני מיתות נידון בחמורה, והכי נמי היה די לו במיתה אחת, אכן מאחר שמכח הגילגול

רפדוני בתפוחים

בשניהם, לכן אמר שמע מה שהמה אומרים **משה אמת ותורתו אמת**, וקשה למה אמרו על משה, אלא ודאי שחלקו על שני דברים, על משה מחמת המלוכה כאשר אמרו מדוע תתנשאו וכו', ועל אהרן על הכהונה, לכן נבלעו ונשרפו קרח ובניהם, ודו"ק.

אז בדרך אחר ופשוט יותר. דאיתא במדרש וגם בפירש"י (ישעיהו סימן ו') בפסוק וינעו אמות הספים והבית מלא עשן, דעוזיה רצה להקטיר והיו מלאכי השרת רוצים לשרוף או לבלוע כקרח, וזה היה הרעש והעשן, יצאה בת קול כתיב זכרון לבני ישראל וגו', שלא יהי' עוד לבלע וגם שריפה, רק כאשר דיבר ביד משה לו, דהיינו בסנה הבא ידו אל חיקו ונצטרע, כן יהיה לעוזיה עיין שם. ואם כן אמר **אחוי לך בלועי דקרח**, דהיה זכרון דוקא גבי קרח, והוה **תרי בזיע**, להורות דקרח מת בשריפה ובבליעה. אכן לעת עתה אינו כן, ונפיק **קוטר**, רוצה לומר מי שיעשה גם כן עבירות כהנ"ל ולא נשרף רק **איחריך איחרכי**, להורות שיהיה בצרעת מכוות אש, כדאיתא בשבועות והם אמרו **משה אמת** שנצטרע ידו, ותורתו **אמת** שלא יהיה עוד **ואנו בדאיין**, שקרנים להורות שלא יהי' עוד כן, ודו"ק.

ואגב באתי להזכיר מה ששמעתי מאמרי' זצ"ל על מסורה מענין קרח, והמסורה הנ"ל תמצא בפ' תצא. לא הרעותי את אחד מהם. כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם. והיה דברך כדבר אחד מהם. ונתתי את נפשך כנפש אחד מהם עד כאן. והוא תמוה מאי מראה לנו בזה הפסוקים, מאיזה חיבור יש להם שייכות להדדי. ונראה לתרץ. דאיתא באלשיך משה שהיה רחמן איך נעשה אכזר, ואמר שימותו כל עדת קרח, די היה לו במיתת קרח לבד. ותירץ שהוא משל לרופא וזה לשונו. משל למיני חלאים המתלדים בקצת ידים ורגלים וטבעם להתפשט על הלב וימותו, ואם יראנו רופא אומן ימהר ויחוש ויצוה עליי לחתוך

לו אליהו שהוא טייעא. וידוע מאמר הגמרא ומדרשים דבכל ראש חודש אליהו מוקמי אבותינו הקדושים ומתפללים, ואיתא דוד התפלל על קרח, כדאיתא בגמרא מוריד שאול ויעל, אם כן ידע אליהו שפיר האי מילתא, ודו"ק. **אז** בדרך הנ"ל בפנים שונות, כי משה אמר אם בריאה יברא, משום שהוא גילגול קין ויקויים מדה כנגד מדה שבלע האדמה דמו של הבל, שיחזור ויבלע דמו של קין, וידוע שעשה שני עבירות, תאומתו של הבל וגם הרגו. לכן אמר **תא ואחוי לך**, שלא יהיה לך חידוש, כי אין כל חדש תחת השמש, איך נבלע במיתה כזאת, לכן אמר שאינו כך, כי הוי **תרי בזיעי** שמעלה עשן כהנ"ל שני עבירות, ואם כן כדין לחזור ולברא הפה ולבלע, לכן בלע, ואף שאם ירצה לנקות החטא ההוא על ידי התורה שהיא מים, אפילו הכי לא נטהר חטא שלו ו**מחריך חרוכי** האש הגדולה העבירה גדולה עד שיקוים בו הבליעה דוקא, וזה **ברייש רומחא**, כי כבר נהרג קין בגילגול כידוע ומפורסם שלא נטהר, מחמת שהיה **שני בזיע**, דהיינו שני עבירות ולא נטהר עדיין, ולכן מוכרח לומר משה אמת כהנ"ל ודו"ק.

אז בדרך היותר פשוט. דאיתא במדרש (ילקוט שמעוני רמז תשנב) קרח מן הבלועים ומן השרופין, והטעם, הוא פגם בשניהם, שחלק על מלכות משה וגם חלק על קטורת אהרן, ואיתא שם שלא יאמרו הלא כמוני חטא, עיין שם. נמצא חלק על התורה שצוותה שהצווי הוא דוקא לכהן להקריב ולא שאר אנשים, וחלק על משה.

וזוהו שאמר אליהו **האי טייעא**, לא תימא קרח נבלע, וקשה לך למה לא נשרף, לכן אמר **דהוי תרי בזיע**, דהיינו שני מיתות **דסלק חוטר** ואם היה מיתה חדא, דהיינו בליעה לחוד, לא היה מעלה עשן. ועוד הא לך ראייה, קח צמר ותראה שנחרך, אם כן מורה לנו שנידון גם כן בשריפה. ואם תאמר למה באמת נידון

היבא דנשקי ארעא ורקיעא. מקום גבוה היה שם שנושקין יחד זה לזה ולאו היינו סוף העולם דהא מהלך חמש מאות שנים הוי ולרן ישראל אמנעיתו של עולם היא כדכתיב (יחזקאל ל"ח) יושבי על טבור הארץ והיינו מקומו של רצה צר צר מנה: סילתא. סל לחס שלו: דהדר. חוזר כדלמרינן צפסמיס (דף 75) גלגל חוזר ומולות קצועיס: **וְלֹא אֲשַׁפְּחִיתָהּ, אַמִּינָא לִיה אִיכָא גַּבְבֵי הַכָּא, אָמַר לִי, הֲאִי גַלְגְּלָא דְרִקְיָעָא הוּא דְהִדְרָה, נְטִיר עַד לְמַחֵר הַכָּא וּמְשַׁפְּחַת לָהּ:**

מו. אָמַר לִי תָא אַחֵוּי לָךְ הֵיכָא דְנִשְׁקִי אַרְעָא וּרְקִיעָא אַהֲדָדִי, שְׁקִלְתָּא לְסִילְתָּאִי אַתְּנַחְתָּא בְּבוֹתָא דְרִקְיָעָא, אַדְמַצְלִינָא בְּעֵתִיהּ

אמר לי תא ואחוי לך היכי. כן הוא בעינן יעקב ובגמ' היכא באל"ף. דנשקא ארעא ורקיע אהדדי וכו'. יש בין הדרשות דרוש מער"ח כסלו תר"ו בזה באורך. ואכתוב כאן בקיצור. וכפי אשר ביארתי בעזרת השם יתברך כל המאמרים שלפני זה. והוא אחר אשר הרחיב לפאר גודל כח התורה הקדושה ע"י דברי חכמי ישראל וחכמי אוה"ע. בא לסיים, שאל

רפדוני בתפוחים

לבנימין אמר

היד או הרגל אשר בו הנגע טרם יתפשט יותר ואם כבר נתפשט עד הארכובה או עד הזרוע, גם אותו יחתוך טרם יקרב אל הלב, ולא לאכזרי יחשב, כי הם רחמים גדולים שעל ידי חתוך היד או הרגל ימלט כל הגוף. כן הדבר הזה, כי הנה כפירה במשה רבינו ע"ה בנבואתו, להיות התורה מן השמים, נזרק בקרח והיה מתחיל להתפשט בישראל, כאשר דבק ברכן גמליאל אנשים ששאלו על ציצית, טלית שכולו תכלת וכו', והיה הולך ומפתה ומקהיל את כל העדה. והנה אם היה חס ושלום מתפשט על כל ישראל היה כליה חס ושלום בכולם, והיה העולם חוזר לתוהו ובוהו. והכרת קרח ועדתו החיה כל ישראל עיין שם באריכות הדברים. כללא של דבר, אחרי שנתפשט דבריו של קרח בכמה אנשים, אם היה נשאר אחד מן עדתו של קרח, היה הנשאר הולך ומפתה גם כן אחרים בדברים שלמד מן קרח, לכן היה לטובת ישראל שימותו כל העדה, כל מי שלמד דבריו של קרח לפתות אחרים. ובזה מיושב המסורה, לא הרעותי את אחד מהם, רצונו לומר משה אמר שהוא רחמן ולא הרעה לשום אדם, ואם תקשה אם אתה רחמן למה לא רחמת על העדה של קרח, היה לך לבקש רחמים שימות קרח ולא העדה, לזה אמר כי ישבו אחים יחדיו, שהי' העדה של קרח כמו אחים, ואם מת אחד מהם ולא כל העדה והיה דברך כדבר אחד מהם. רצונו לומר כמו שדיבר קרח והסית והדיח לדבר על ה' ועל משה, כך היו עושים הנשארים, ודברו כן על משה, לכן לא היה שום תרופה רק ונתתי את נפשך כנפש אחד מהם, שיהיו כולן צריכין למות כדי שלא ישארו המסיתים ומדיחים לפתות גם כן אחרים כמשל הרופא, אם כן זה היה רחמנות ולא אכזריות וק"ל.

ויש להקשות מאחר דמהלך ת"ק שנה מארץ עד הרקיע, איך היה בסוף העולם. ורשב"ם ז"ל רוצה לישוב ופירש מקומו של רבה בר בר חנה היה גבוה. ויש להקשות הלא היה במדבר

אגדת סופרים

ויטב"א היבא דנשקי ארעא ורקיעא. כתוב הוא בספרים החיצונים כי הרמז, המלך עשה בצורת כל הגלגלים וצבא השמים להראות לעולם מהלכם ונתועותיהם ועלייתם וירידתם והיאך חוזרין לזמנם למחזור שלהם, וזה המקום הראה לו. וכן כתב הרמב"ם ז"ל באיגרת אחד:

יתרו למשה חכמת הפרצוף והיד, להכיר יראי אלהים אנשי אמת דאיתא (שמות י"ח כ"א), חזינן דגם משה רבינו קיבל מחכם מאומות סימנים. כן מסר לו הטייעא.

וראיתי חיבור על זה במיוחד בחכמת הטבע לידע טבעי בעלי החיים. ומהם יש לשפוט שאם יש לאדם איזה השתוות בפניו בחוטמו בפיו בעיניו לאחד מבעלי החיים, שכן הוא טבעו. וקיבל רבב"ח ממנו סימנים לאות שיש לומר דשמים וארץ נושקים אצלי יחד, ובזה הרבה להטיב לכאלה מיינו ולחמו וצמרנו, ואפילו הכי לא עלה בידו לבוא למזל שפע טובה. ופגע אחר זמן להטייעא וסיפר לו כל זה. ואמר **איכא גנבי הכא** וכי גם בסימנים שמסרת לי יש עדיין גנבי שיראים מבני אדם ולא מה', ועושין במחשך מעשיהם הרעים. והיה תשובתו **גלגלא דרקיע** הוא דחזר ולמחר תמצא. כלומר שאפשר שיוחזר הגלגל לטוב לו, ויצליח מצד המזל. והכוונה שהתפילה

יקשה מי, שאם כן הוא מדוע רואים אנחנו אשר יקרי רוח כאלה, צריכים להיות מט לפני רשע עבור טרף חוקם, ואשר כבר הקדים החכם לומר לא לחכמים לחם ולא לנבונים עושר. אולם אנחנו ידענו התירוץ האמיתי, הא דכתיב סוף פרשת ואתחנן היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם, ולא בזכותא תליא מלתא בעולם הזה, אלא במזלא כדאיתא במועד קטן כ"ח. אך רוצה רבב"ח להביא שגם מחכמי האומות שמע כזאת, ומהיכי תיתי לא יהיה כזאת מאתנו. והוא שדיבר עם הטייעא, ושמע ממנו שיש הרבה מקבלים שלדעתינו ראויים הם לרחם עליהם, אבל שקר הוא המה מלובשים בטוב, ובפנימיותם המה רעים ופחותים. אבל הוא עמד על הבחינה להכיר במהרה האנשים האמיתיים, אשר יש לאמור בטח שארעא ורקיע נושק אצלם יחד, שהם רק בני אדם והם בראשם לשמים. ולכאלה ודאי טוב לתת צדקה. ומסר לו סימנים. וכעין דאיתא בזהר פ' יתרו שמסר

רפדוני בתפוחים

וגם בים, אם כן היה בשני שלישי העולם וחיינו לא היו כל כך, ועוד קשה למה לקח לחם ועמד בחור או בחלון כפירוש של **כוי** ולא העמיד על הארץ. ועוד אם כדברי רשב"ם שהיה מקומו של רבה בר בר חנה, אם כן למה נטל דוקא לחם ועמד בחור ולא שאר דברים.

זנראה לתרץ. דידוע מעשה דמונבו במסכת בבא בתרא (דף י"א) דאמר אבותי גנוז אוצרות למטה ואני גנזתי למעלה, נמצא הצדקה

לבנימין אמר

שנאמר וארובות השמים נפתחו, וכמו שאמר שומר השער: היעשה ד' ארובות בשמים, והכוונה ככולן שע"י יורד השפע הן לטוב הן לרע חם ושלום יקרא המקום שהוא ארובה או הלון. והנה כבר בארנו בס"ד בדברינו למעלה ההפריש שבין צדיק לחסיד, שהצדיק שאינו מושלם במושכלות רק בהעבודות המעשיות, הוא יקבל שכרו בעולם הבא, אבל בעולם הזה לא יוכל לשנות המערכה, אבל החסיד הוא מתדבק במושכליות. זה הגבר הוא למעלה ממערכה וישנה במערכת ובצבא השמים

אגדת סופרים

ביאור הגר"א **היכא דנשקא ארעא ורקיע אהדדי**. פירוש כי היצר נקרא סוחר דאסחר לגופא בזינין בישינן, כמו שאיתא בזהר, והוא מסיתו לפרוש מדברי תורה, מפאת שמראה לאדם עיני הראות הטוב מחמדת העולם ומלוואה, והאדם בהשקפה ראשונה לא יאבה שמוע אליו בזכרו יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. אף הוא היצר ישוב אמריו לו הלא אמרו רז"ל גדול הנהנה מגיע כפו יותר מירא שמים, ואז תזכה לשתי שולחנות של עולם הזה ועולם הבא, וזה אומרו **תא** קום מן עסק התורה ו**אחוי** לך מקום שתזכה לשניהם. וזה **היכא דנשקא ארעא ורקיע אהדדי** כנ"ל שתזכה לשתי שולחנות. הלכתי ופרשתי מן התורה ושמעתי לעצתו.

תלה זה בטייעא. ולפי דברי שייך שפיר להטייעא. וגם יובן למה הסתיר שפחד שילעגו עליו, ויאמרו זה האיש מדמה עצמו לאלהים היודע מחשבות אדם ותחבולותיו. והלא כתיב (שמואל א' ט"ז ז) מאמר ה' לשמואל, האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב, ולא ישפטו דודאי ידיעה ברורה כאשר יש לה' ברוך הוא לא צריך ע"י סימנים, רק שפיטה מה. על כל פנים ראה לדבר בדרך חכמה מזה:

ואולם קשה גם על דברי, הלא בכל עניני דרבכ"ח צריך שיהיה מבוא להמשל, ולהכי הקשו התוס' בציצית מן המתים. וכי

לבנימין אמר

אמנם המושכליות בלתי עבודת המעשיות לא יועילו ולא יצליחו, אך בהצטרף העבודות המעשיות והמושכליות שניהם יחד זה האיש אשר המלך מלכו של עולם חפץ ביקרו ורבות סגי יהיב ליה. הן הן דברי האיש אלפי רבה בב"ח: **שאותו טייעא אחוי לי היכא דנשקי ומתחברין החומר והשכל**, והנה אמר ליה ההוא טייעא שידבק בהעבודות המעשיות, והיה רבה בב"ח סובר שאינו צריך להעבודות המושכליות כ"א במעשה, דהיינו

לדביתהו כי אתי עניא אקדים ליה ריפתא כי היכי דלקדמו לבניך. אמרה ליה מילט קא לייטת להו, אמר לה קרא כתיב כי בגלל הדבר הזה ותנא דבי ר' ישמעאל גלגל היא שחוזר בעולם, ר' אליעזר הקפר אומר לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו שאם הוא לא בא בנו וכו'. **לכן אמר תא ואחוי לך מעלת הצדקה דנשקי ארעא ורקיע**, רצונו לומר האדם הוא למטה ומגעת ידו עד לשמים בשביל הצדקה ולא ידע באיזו צדקה. וחזי דהוי כוי כוי, רצונו לומר דהיו חורין חורין כדי להניח שם צדקה ויקחו העניים משם כדי שלא יהיה יודע ממי הוא הצדקה ומי נטל אותה. ואין להקשות על זה הלא גדולה צדקה מה שיתן האדם לכיס של צדקה, יש לומר דאמרינן (בבא בתרא י') אל יתן אדם פרוטה לכיס של צדקה אלא אם כן

אגדת סופרים

וראיתי כי לא לאדם דרכו, לא לכל אדם מועיל יגיע כפו בעולם הזה, כמ"ש 'לא לחכמים לחם ולא לנבונים עושר'. ונראה זאת לעין כי לא ביד האדם להתעשר ולא לשבוע מיגיע כפו. רק ה' נותן לחם לכל בשר, כמו שנאמר 'דלתי שמים פתח וגו''. וכן 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשי ידיך'. וכן אנחנו מתפללים שערי שמים פתח ואוצרך הטוב לנו תפתח. כי חלונות יש ברקיע שמשם הקדוש ברוך הוא מקבל תפילת ישראל ומשם משפיע להם מזונות בכל יום.

יסייע שימהר המזל לעלות לו, ובטח בכל אופן יהי שכרו לעולם הבא. דעיקר השכר הוא לעולם הבא. אלא שאם לא היה הטובה לאנשים כאלה, לא הגיע שכר מזה בעולם הבא, כדאיתא בבבא בתרא דף י' שקילל ירמיהו שונאיו, בעת אפך עשה בהם. שכשיתנו צדקה יזמין ה' להם עניים שאינם מהוגנים, ולא יקבלו שכר. אבל אחר שעשה לאותן סימנים בידו, ודאי יקבל שכר משלם. והנה על דרך זה נמצא בעין יעקב ב' פירושים, ובעוללות אפרים שעל רבב"ח בסוף הספר. ובספר נחלת יעקב מהגאון חוות דעת שעל רבב"ח. אך לא חקרו שמדוע

רפדוני בתפוחים

מגיעה עד למעלה ברקיע, שאין יד האדם מגיעה שם, אף שאדם אנושי אנושי עומד למטה בארץ, ידו מגיעה עד למעלה. ואיתא בי"ד ובכל ספרי מוסר ובגמרא מעלת הצדקה הגדולה מכולם, שיתן ולא ידע למי נתן, והעני לא ידע ממי קיבל. וחד תנא ממציא בצינורא דדשא ואחד צייר בסדינא (כתובות ס"ז). וידוע קודם התפלה צריך האדם ליתן צדקה כדכתיב ואני בצדק אחזה פניך, כמבואר בכל הספרים. ואיתא במסכת שבת (דף ק"ג) אמר לה ר' חייא

דעתי לומר דבר חדש. המעשה זו היא כפשוטו אמת לגמרי. ואקדים, אנחנו בני ישראל תופסים התכונה רק כמו שהוא בהרמב"ם ביסודי התורה פ"ג, שהארץ לעולם עומדת באמצע, תלויה בפקודת ה' יתברך. ויש היקף מן יו"ד רקיעים זה למעלה מזה. ואין לי כאן להעתיק הכל. המעיין ימצא שם.

ורק מה שאומר שהרקיע התשיעי מתגלגל ממזרח למערב, תמורת שהשמונה שמתחתיו הולכים ממערב למזרח. והוא שנקרא בפי בעלי התכונה גלגל החוזר, שבכל מעת

לא סברי התוס' שאין המאמר כפשוטו, דכי סלקא דעתך שהיה במדבר כל כך בני אדם גדולים. ודאי המשל הוי, כיון שהיו גדולים יותר משאר, אבל לאמור שיסברו שהמעשה היה כפשוטו ודאי לא. אלא שהמשל צריך שיהיה אמת, וכמו שכתוב בהכללים, וכאן מה שייך על מרחק שבין השמים לארץ לומר שנוגעים. ויש בהרשב"ם מה שאין מובן כלל, והניח המהרש"ל בצריך עיון. ובהגהת הב"ח נמצא איזו התחלה לדבר בזה, ונאבד הסוף. וגם מה כוונתו דרקיע. על כן נראה לעניות

לבינומין אמר

בהעבודות המעשיות לבר יתדבק במה שהיה מתדבק, והיה מניח סל של פת, רצה לומר פרנסתו באותן החלונות אשר על ידם הוא מתדבק בשכל העשירי קדש לד' והיה סובר יש בזה די לנצח המערכה, והיה מתפלל, לא עוסק במושכליות לבר, ואחרי כן ראה שלא הועיל לו לנצח המערכות אמר דרך מליצה: **איכא גנבי הכא** שגנבו ממנו השפעתו שנספעת עליו או אותן הדברים שעלו למעלה להתדבק ולהשפיע עליו, והשיב לו ההוא טייעא: שבמעשה העבודות לבר לא יוכל לשנות מערכתו וגלגל הוא דחוזר כדרכו, ושאל לו: א"כ

רפדוני בתפוחים

ממונה עליהם כרבי חנניה בן תרדיון, ובדורו של רבה בר בר חנה לא היו ממונים כמוהו, כדאמרינן אם הראשונים מלאכים אנו אנשים, והראה לו מעלה אחר זה, מה עשה, לקח הסל והיה בו לחם ועמד בכוי דרקיע, רצונו לומר דעמד בחזר כדי שיבואו עניים ויקחו, וזהו מגעת עד הרקיע, שיש כח ביד אדם לשלוט ברקיע, ואמרינן בגמרא (בבא בתרא שם) כל הנותן לעניים הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם מהוגנים שיתן להם. לכן אמר בוודאי הביאו אותו במקום דשכיחי עניים, וזהו כוי כוי חורין, המה עניים כמבואר בכמה מקומות,

וכן פירשתי, חזר שבין אדם לחבירו זה בודק עד מקום שידו מגעת (פסחים). דהיינו חזר שבין אדם לחבירו, שיש כמה עניים ואין בידו לפרנסם די סיפוקם כל אחד בודק עד מקום שידו מגעת, רצונו לומר דנותן לו כפי יכולתו והשאר מבטל בלבו, אם היה לי מעות יותר, אז הייתי נותן לו יותר, ומחשבתו הטובה נחשבת לו לצדקה כמבואר בספרי מוסר, ואמר **אדמצלינא** רצונו לומר פעם באתי להתפלל באותו המקום וכבר הייתי מקיים ואני בצדק אחזה פניך ליתן צדקה מקודם התפלה, **בעיתא עני ולא אישכחיה** שלא היו שם עניים. **אמר לי איכא גנבי הכא**,

אגדת סופרים

וזה אומרו וחזי דעביד כוי כוי שקלתי לסלתאי ואנחת בכותא דרקיע. פירוש שהתפללתי לד' שיתן לי מזונתי. **אדמצלינא בעיתא ולא אישכחי**. כמ"ש (נדה ע:): שאלו את ר"י מה יעשה אדם ויתעשר, אמר להם ירבה בסחורה וישא ויתן באמונה, אמרו לו הרבה עשו כן ולא הועילו, אלא יבקש ממי שהעושר שלו וכו', מאי קא משמע לן דהא בלא הא לא סגי. לזה עשה גם כן שהתפלל קודם למי שהעושר שלו ואחרי כן חזר על פרנסתו, אף על פי כן לא מצא. **אמינא גנבי איכא הכא**. פירוש שקליפת נוגה היא הגונבת השפע מן הקדש, והוא בעונותיהם של בני אדם שאינם נושאים ונותנים באמונה ומאנין את חבריהם, כן היא עושה ומאנה

ואומרים שחכמי ישראל הודו לחכמי אומות, דכן איתא בפסחים דף צ"ד ע"ב דרבי אמר ונראים דבריהם מדברינו. אבל טעות הוא, דשם אין ענין לכאן, ורק זאת רואים שגם אז סברי חכמי האומות כמו אנן, שהארץ עומדת, לא שסובבת את החמה, ולא שנתהפכה הארץ סביב עצמה כל מעת לעת, אלא שעומדת ולא זעה כלל. אלא שהגלגל היומי, מכריח כל הגלגלי דרקייע לסבב אותם עמו סביב הארץ. ולפי דאמרי לר' אחא בר יעקב מתקיף, היינו סילוק הדיעה הראשונה לגמרי, לא אמרינן שמכריח רק הככבים, אלא שהכוכבים קבועים במקומם, אבל כל האויר הגלגל מקיף. וכן כתב הרשב"ם מגמרא זו על הנאמר כאן בבא בתרא גלגלא דרקייע הוא דהדר.

לבנימין אמר

צדיק מה פעל בעבודות המעשיות, והשיב לו: שימתין עד למחר, דהיינו אחר אסיפת הכבוד כמאמר רז"ל: היום לעשותם ומחר לקבל שכר, כי יש מחר לאחר זמן, וישכח עושהו שיבא על שכרו בעולם הבא, ודע:

אז שהכוונה היא על דרך זה: כי כבר ידוע כי כל זמן שיהיה מדובק במושכליות לא יפגענו רע, אך כשירתק החבל אז יפגענו הרע חס ושלום, והנה הוא עסוק במושכליות בעת תפילתו, שהשכיל בתפילתו והיה מעיין בתוארי הבורא יתברך הנזכרים בתפלה היאך הם, ואחרי כן אחר שהפסיק

מעלי יומא דכפורי שדרו דבי קיסר שקלינהו, אמר להו ר' יוחנן בן זכאי לא תדחלו וניצילו מן המלכות ולא גילה להם שהוא בחלמא כדי לקבל שכר עליהם. ואם כן יש לומר אליהו שהוא ההוא טייעא אמר לרבה בר בר חנה, תא ואחוי לך מעלת האדם, שיוכל לילך עד לרקייע

אגדת סופרים

את הקדושה וגונבת נפשות רחמנא ליצלן. על כך נאמר 'כל ארחות בוצע בצע את נפש בעליו יקח'. לכך סבר שהיא גנבה שפעו ומזונותיו. שלכך אמר גם כן ישא ויתן באמונה ואראה לישא וליתן באמונה. אמר לו לא תועיל כי גלגל הוא החוזר בעולם. לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא. כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, כמו שאמרו היום לעשותם ומחר לקבל שכרם. וזה אמרו גלגל רקייע דהדר, על כן לא תשמע לעצת היצר הרע לבטל מהתורה. ושכר מעשיך נשמר עד למחר. נטר עד למחר הכא. שתבא לכאן ומשכחת לה. ותמצא כל שכרך מוכן.

לעת מקיף הארץ פעם אחד, ויש לו הכח מאת ה' שמקיף עמו כל הגלגלים השמונה שתחתיו. ואם כן מוקף הארץ בכל יום מכל השבעה כוכבי לכת, ומהשמיני שהוא גלגל הכוכבים העומדים. ורק ההילוך שיש לכל כוכב שהחמה והלבנה בכלל, לא נשתנה הילוכם בגלגל שלהם, ובמקום שעמדו ביום זה ובשעה זו אינם ביום השני. ומזה נסתעף שינוי העיתים בימים ולילות ארוכות וקצרות וקור וחום וקיץ וחורף, אבל הארץ אינה זזה ממקומה, לא כהתכונה של עתה שכבר מלעיג עליהם הספר הברית בחלק א' מאמר ט' סמוך לסוף פ"ח, ויבא העת שיוודו כולם לנו כפי פשטות בראשית ברא וגו', וכמאמר והארץ לעולם עומדת, והכינוי ליושבי האדמה בקהלת 'תחת השמים'. ויש שטועים

רפדוני בתפוחים

רצונו לומר איך ארע זה בשעה חדא אין כאן שום עני, בודאי גנבים המה שגנבו ויש בידם מעות. א"ל לא כמו שאתה סובר, גלגל החוזר בעולם. נטר עד למחר ויהיו עניים אחרים, כי הקדוש ברוך הוא ממציא לנותני צדקה עניים מהוגנים כהנ"ל בגמ' (שם), כל הנותן לעניים הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם מהוגנים שיתן להם ודו"ק.

אז בזה הדרך. דאיתא בגמרא בבא בתרא (דף ח) דבני אחתיה דר' יוחנן בן זכאי חזי להו בחלמא דבעי מיחסר שבעה מאה דינרין עשינהו ושקל מינייה לצדקה וכו', עד כי מטא

הגלגלים שלמעלה מהם, מדאמר ה' יקוו המים מתחת השמים ולא אמר המים שעל הארץ. מבואר שיותר שייכים לשמים, רק המים הוא בתחתיתו בסוף, וניקח מזה החלק הגשמי ונדחק לתהום הארץ, ורק היסוד המים נשאר במקומו. כן צריכין אנו לומר להבין מה שאמר הרמב"ם דגם יסוד המים הוא בין השמים לארץ. הא לן הנחה אחת:

ונבואה נא עוד למה דכתיב (קהלת א') בתר דכתיב והארץ לעולם עומדת, כתיב וזרח השמש וגו' הולך אל דרום וגו' סובב סובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח, ויש ברש"י על מה שמתחיל בשמש וסיים ברוח, דקאי על השמש, אשר קשה הרבה. והביאור חיקר למצא כוונה. אולם הכוונה לעניות דעתי היא, לעומת שאמר והארץ לעולם עומדת ואינה זעה ממקומה, אמר שמסבר אותה השמש על ידי כח עליון, עד שיש בכל יום וזרח השמש ובא השמש ואל מקומו שואף

ויש לספק במה שיש בין השמים לארץ ג' יסודות אש רוח ומים והארץ יסוד העפר הוא הארץ, וכמו שכתב הרמב"ם פ"ג ה"י ביסודי התורה. אם נימא שאש ורוח ומים נתגשו יותר לרקיע, וגם הם מסבכים את הארץ בכח הגלגל החוזר, או שמחוברים בארץ, וכל הגלגלים מסבכים גם אותם, כמו את הארץ. ויש להוכיח מהאי עובדא דרכב"ח שהודיע החכם מהאומות, שגם שלשה היסודות קשורים לרקיע, וכולם מסבכים את הארץ. ואם כן למעלה מן הארץ שוב יש סובב. אך ידוע שהאוויר שלמעלה מן הארץ שנקרא איתר, זה שייך להארץ כמו לבוש באדם. וגם יש לידע דיסוד המים שהוא למעלה מן האיתר, אינו מים גשמי, כי זה הטביע ה' לתחת לארץ, באמרו יקוו המים מתחת השמים ותראה היבשה, שנדחק למטה ולא נשאר במקומו רק רוחניות היסוד של המים. ויש ראייה גדולה שהיסודות השלשה שייכים להמסבכים כמו

לבנימין אמר

מלהשכיל במושכליות נפסק החבל והותר הקשר שבינו ובין השכל הפועל והיה רואה שלא הואיל אחרי כן לשנות מערכתו אלא לפי שעה והוא היה סובר שיועיל לכל פעם, ולכן אמר: **איכא גנבי הכא** שגנבו ממנו השפעתו הטוב, והשיב לו הטייעא שכיון שהפסיק הקשר, גלגל הרקיע הוא דהדר, אלא ימתין למחר כי השתא שיתפלל ויעסוק גם כן במושכליות ואז ישכח עמלו שאז יתדבק, ודע:

רפדוני בתפוחים

והראה לי חורין וסדקין שיעמיד שם המאכל ויבואו העניים ויקחו ויזכו לחיי העולם לעלות לשמים, ואחר העמדה לשם אמר לי שיתפלל, ואחר התפלה לא מצא רבה בר בר חנה הסל, **ואמר איכא גנבא הכא**, רצונו לומר מי לקח הסל, **ואמר לי גלגל דרקיע הוא**, רצונו לומר גלגל החוזר בעולם. **נטר עד למחר ואשכחיה**, רוצה לומר שיבוא לאחר זמן ויחזר ויתנו לבניו או לנכדיו כמאמר ר' גמליאל, כי היכי דלקדמי לבניך ע"ש.

או באופן אחר בדרך זה. דה"א אחרונה יכונה לארץ, וי"ו יכונה לשמים, וכשיש יחוד למעלה, אז יורד שפע טובה לעולם, והמה בסוד נשיקין ביחוד גמור, כמבואר בכתבי האריז"ל, והשכינה שיכונה בשם ה' נקראת עניה ודלה, כדאמרינן עוזר דלים, והצדקה שאנו נותנין לעניים אנו מביאין יחוד עליון פנים אל פנים ביחוד גמור.

אגדת סופרים

עוללות אפרים **אמר רבה כו' תא ואחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא כו'**. כבר בארנו בדרשות של נישואין מאמר זה, שבא לאמת שהאדם מתנהג על פי ההשגחה האלהית ועל פי המערכה, כי שניהם פועלין כאחד, ושם תמצא כל המאמר מבואר יפה, ע"ש:

הראשונה, יסוד הרוח והמלבושים יו"ד, המים וי"ו שבשם, וכותלי בית והחצר והשדות הם ה' השני'. מעתה נחזי איך השלשה קשורים יחד. והרביע הוא רק בצירוף, אבל הוא בנשמה וגוף ומלבוש סובב והולך. והבית והחצר נשאר עמוד, וכן הוא בסוד הלולב ואתרוג שכנגד ג' היסודות, וג' אותיות הראשונות של השם הקדוש. ואתרוג הוא במיוחד נגד ה' האחרונה, ורק שיהיה קרוב האתרוג ולא באגוד. וכאשר יש עובדא נפלאה ברקנטי פרשת אמור שהובא בב"י סי' תרנ"א, וגם בבאר היטב שם. ולא ראיתי להאריך הרבה ולהעתיק העובדא:

יודוע דכל אצילות בריאה יצירה עשיה אחוזים זה בזה, כמבואר בעץ חיים היכל ד' שער ו' פ"ז. אם כן ודאי ששלשה יסודות הראשונות שייכים לשמים, כמו האיתר ששייך לארץ, ואין שום הפסק בין האיתר שכחו כח הארץ והוא חיבור אחד, וצריך אני לכתוב מה דאיתא בספר הברית (מאמר י"ט פ"ח), והארץ לעולם עומדת, שהסובר שהארץ עומדת, בא לדחות את האומר שסובב את השמש בשס"ה

זורח הוא שם, היינו שבמקום קביעתה בגלגל תמיד מאירה והולכת דרכה בשס"ה יום ורביע. והדר אמר שכן הוא גם כן ביסוד הרוח, שמסבב את הארץ ע"י כח המכריח את השמש לסבב, כן יש ביסוד הרוח. ונקיט יסוד זה ולא יסוד האש והמים, יען שהרוח הוא האמצע המיוחד את שני הצדדים. ואמר בפסוק אחד הולך אל דרום וסובב אל צפון, דקאי על השמש עם סובב הולך הרוח, ולא עשה פסוק מיוחד לרוח, הוא יען שכח אחד יש שמסבב השמש וגם הרוח. מבואר מזה יפה שלא לבד הגלגלים כולם סובבים את הארץ, אלא גם ג' היסודות שלמעלה מן הארץ נתחברו עמהם, ומסבבים כולם את הארץ:

ואכתי נראה שכן הוא כפי כתבי האר"י שנמצא בעץ חיים (היכל ד' שער א' פ"א ופ"ב), שבאצילות ובריאה ויצירה בכלום יש בחינת ד' יסודות כנגד ד' אותיות של שם בן ד'. ויסוד העפר הוא נגד ה' האחרונה. ואמר עוד שגם באדם יש כך, וקורא א' הנפש רוח נשמה ליסוד אש, ב' הגוף עם כל אשר לו ה'

רפדוני בתפוחים

והשיב אליהו לא כן הדבר רק גלגול החוזר בעולם הוא, כאשר כתבתי לעיל בדרך שקודם לזה.

או נוכל לתרץ, **תא** ואחוי לך **היכא** דנשקי **ארעא** ורקיע, רצונו לומר דשפע יורד מן השמים, וזהו דאמרי במסכת תענית (ו, ב), מאימתי מברכין על הגשמים כשיצא חתן לקראת כלה, **אזלי וראיתי שיש כוי כוי**, רוצה לומר חורין וסדיקין, ואמרתי בוודאי מכאן ירדו גשמים, גשמי נדבה שפע טובה, מדאית חורין ברקיע, **שקלתי הפל**, רצונו לומר שקלתי וכו', רוצה לומר, אמרתי בוודאי יבוא מכאן שפע, לכן לקחתי הסל והכנתי עצמי שיבא מכאן מזונות והלכתי להתפלל, ואחר התפילה ראיתי שלא בא אלי שום מזון, ואמרתי אין זה כי אם **דאיכא גנבי הכא**, דאיתא בגמרא (סנהדרין

וזהו פירוש של אגדה זו, **תא** ואחוי לך, אליהו אמר אני אלמוד לך שתוכל לעשות יחוד בסוד נשיקין, וזהו **דנשקי ארעא** ורקיע ה' בוי"ו. ואם תאמר במה יודע איך לעשות יחוד עליון, אזל למקום שיש שם עניים הגונים, וזהו **כוי כוי**, רצונו לומר חור, כמו חלון המאור, דהיו שם עניים תלמידי חכמים המאירים באור תורתם כמו חלון רק שהיו בהם עניות גדולה, וזהו **כוי כוי**, והלכתי ונתתי להם צדקה, וזהו **כוותא** דרקיע. **ואדמציניא בעיתא ולא** **אשכחיה**, כי מאחר שעשיתי יחוד, אז היה בא השפע טוב לעולם, שהיה שבע גדול יורד השפע למטה, לכן לא מצאתי ואמרתי **איכא גנבי הכא**, רצונו לומר שהיה מוכרח להיות כאן רשעים מאחר שקודם תפילתי לא היה יורד שום שפע כאשר אכתוב בדרך האחר זה.

גלגל התשיעי, שכמו שהאוויר שבתוך האיתר הארץ מוליך עמו מה שבא להאוויר, כן הוא למעלה מהאיתר ביסודות דשם שמוליכין עמהן מה שהוא באויר שלהם, וכיון שסובבים את הארץ מוליכין עמהם את אשר בא בהם:

מעשה נבואה להמאמר חזינן דרבכ"ח בתחילת סיפורו מהטייעא הרבה לספר מרוב ידיעותיו, למען שנדע להעמיד קוטב על דברי החכם הזה. וכן שוב עושה במסגרת דבריו לספר ממנו דבר אשר נראה מזה ידיעתו בסתרי הטבע. ואמר **אמר לי הווא מיינא תא ואחוי לך היכי דנשקי ארעא ורקיע אהדדי בזה הראה לו נפלא באשר שהאיתר לאו בכל המקומות שוה בגובה. יש הרבה ויש מעט הכל כפי שומן ולחות האדמה, ואשר בשביל זה אפשר לפעמים להנשר ולופטבאלאנין להגביה הרבה ולפעמים לא. כי תולה במקום סביב הארץ. והוא ידע בסמוך לשם מקום שאדרבא האיתר נמוך ביותר, המציאות שאפשר בקל בהר ההוא לעלות, ויהי שוב בדרך ההילוך מקום כלות האיתר והתחלת אויר הרקיע. אזלי וחזאי דעביד כוי כוי כן הוא הגירסא בעין יעקב. הענין הוא שיש ללמוד מזה דכמו שיש איים בהים, כן יש באויר יסוד המים מקומות שהם מגושם וחלל בו להניח בו דבר. וכמו שיסוד ההוא מקיף, כן מקיפין אלו עמהן. וסיפר כשראה זאת הניח סלתיה בכותא אחת והעמיד עצמו להתפלל והיה אצלו כפשוטו שאחר התפילה שוב יקח, שכן הוא הדין שבעת התפילה לא יאחז דבר בידו כמבואר באורח**

יום, וגם סובב על צירו בכל מעת לעת, דאילו כן אם זורקין כדור מול המזרח בקנאן שו"ס, היה ראוי שיקדים הקנה שממנו יוצא הקנאן את הכדור, כפי החשבון מהירות סיבוב הארץ על צירו, ויש שם החשבון. ואולם דבריו נדחים, כיון שהאוויר הסובב את הארץ אף הוא סובב ומושך כל אשר בו עמו, שכן הטביע ה' ב"ה. ואולם כל זה הוא רק עד סוף האיתר, וכפי החשבון שהעמיד הספר הברית, והוא מגמרא בבא בתרא ע"ה ע"ב דעבים עד תלתא פרסי לבד אפשר להגיע, ויובן שכן הטביע ה' ב"ה, דאילו היו למעלה מן האיתר, והיה באויר יסוד המים, היה מסבב את הארץ והיו נמשכים עם היסוד המים לסבוב הארץ:

ואחר האריכות שהיה צריך רק לברר כל הפרטים. אכתוב בקיצור שהשמים ודאי הם מרוחקים מן הארץ הרבה. וכפי דאיתא בפסחים דף צ"ד ע"ב הילוך ה' מאות שנה בעשרה פרסאות ליום. אבל הוא כאילו אמרינן ברלין רחוקה הרבה מפעטערסבורג, ובכל זאת ידוע דברלין סובב עד הגבול רוסיא, ושוב פעטערסבורג עד גבול פרוסיא, והדר בגבול הוא במקום שבערלין ופעטערסבורג נושקים זה לזה. כן יש דלחלק השמים שייך עד תלתא פרסי מן הארץ. ולהארץ שייך עד תלתא פרסי ממנה, ושם נושקים השמים והארץ ע"י שפתותיהם. הא לן כלל אחד. ושנית שאם היה כדור יוצא מקנה למעלה מן האיתר שם היה נשאר, כקושית השואל הנ"ל לאמת, שברגע אחת שוב נתרחק ממקומו כפי החשבון הסיבוב שנעשה ע"י

רפדוני בתפוחים

הפרנסה, כמו שכתבתי אצל ר' חנינא בן דוסא. או יש לומר גילגול הוא סוד שפוגם הרשע בג' אלפ"א בית"ן, לכן באים יסורין בעולם הזה כאשר כתבתי בדרוש של פרשת צו. נמר עד למחר, דהיינו עולם הבא, כפירוש בגמרא היום לעשותן ומחר ליטול שכרן. ומשכחת ליה, רצונו לומר תשכח השכר בעולם הבא ודו"ק.

ק"ג, ב) מאן גנבי רשעים, רוצה לומר דיש רשעים בדור ואינן ראויים לפרנסה, לכן לוקחין ממני הפרנסה ונותנה לרשעים, כאשר כתבתי בספרי אצל רבה בר אבוח. ונראה לי דלכן נקראים גנבי, הואיל ולוקחין חלק של צדיק בחשאי כמו הגנב. ואמר ליה גילגול הוא החוזר, רוצה לומר מכת הגילגול לכן בא על הצדיק מיעוט

חיים סימן צ"ו. ולא עלה על דעתו להניח על ההר מקום עמידתו, אלא יותר היה נייח להניח בגובה מעט שמצא שם מקום הנוח. וכאשר לא מצא תמה מה זאת וכי איכא גנבי הכא. אמר לי דהעת הא אנן בקצה הארץ, ומעתה שוב האויר דשם מתגלגל עם כל הגלגלי הרקיע. וברגע כמימרא נתחלף מדוכתיה. אבל רק כ"ד שעות יהי נעלם, והדר יבא במקום זה עצמו שתמהר לקחתו. לכן אמר נטר עד למחר כי השתא, כן היא הגירסא בהעין יעקב, ומשכחת לה. ובגמרא ליתא כי השתא. ואולם כוונה אחת היא, ובכל זאת לפי הגירסא בגמרא, שוב אפשר להשאר שדיבר רק ברמז, כפי שכתבתי אשר כל הדחי' היה שהמשל אין במציאות. ולפי זה שפיר הוא במציאות, ועדיף כן להיות שכל שאר ענינים שסיפר מן הטייעא הורו על ענין נסתר, מסתמא גם זה כן הוא. אבל בלשון של עד האידנא רחוק לפרש בהרמז, וגם לפי גירסת הגמרא תיבת הכא נמי קשה בהרמז. והלא חזינן דהרבה מרבנותא שלפנינו לא דקדקו בכך. אולם אפשר תיבת הכא וגם כי האידנא הכוונה על מה שישאר עומד בתקותו עד למחר. אבל שיהיה בתומתו כמו שהוא עתה. כי עבירה מכבה מצוה כדאיתא בסוטה דף כ"א ע"ב, ופירש"י דמכבה שכר מצוה אם חלילה ינהג שוב באכזריות ולבייש האביונים, שוב אין לו תקוה על הטוב הקודם.

ואגב אכתוב עוד לבל יקשה חכם איך אפשר שיבא הגלגל בכל יום לאותו מקום שהיה אתמול, והלא כלל בידינו שמזלות בני אדם שנשתנה הוא מגלגל החוזר בעולם. ואילו בא בכל יום למקומו אין מקום לזה. אומר וכי קושיא זו הוא על דברי, הלא כן מבואר בפסחים מחכמי האומות, וגם חכמי ישראל לא פליגי בשביל דחיה זו. ולבסוף גם רבי אחא בר יעקב סבר כן, וכן הוא שותא בפי חכמי הש"ס כדאיתא בשבת דף קנ"א, וסמכי על הקרא (דברים ט"ו י"ד) כי בגלל הדבר הזה, גלגל הוא שחוזר בעולם. אם הוא לא בא בנו בא, ואם

בנו לא בא בן בנו בא. אם כן אין הקושיא עלי. אך בכל זאת אכתוב שכן הוא הענין. דאיתא בהרמב"ם בהלכות יסודי התורה פ"ג ה"ז כתב נגד מה שכתבתי מקודם שיש בגלגל השמיני כמה גלגלים כגלדי בצלים זה על זה, ובהם כוכבים שיש להם י"ב חלקים בכל סביבות השטח, ומצויירים בברואים בהתחברם יחד מזה בא י"ב שמות המזלות. שאין לחשב שכמו שהיה בעת בריאת עולם כן הם גם עתה, אלא אינו כן. אלא דשנים עשר צורות לא היו מכוונות כנגד אותן החלקים. אלא בזמן המבול שאז העלו להן שמות אלו. אבל בזמן הזה שכבר סבבו מעט, לפי שכל הכוכבים שבגלגל שמיני כולם סובבים כמו השמש והירח, אלא שהן סובבין בכבידות, וחלק שיתהלך השמש והירח כנגדו ביום אחד, ילך כנגדן כל כוכב מהן בקרוב משבעים שנה.

מעתה מתורץ הקושיא, דודאי בכל יום יסובבו המזלות, בכל זאת יש מעט בכל יום שינוי מקום, ומי שנולד במזל הטוב בתחילת החלק נשאר כן כל ימי חייו. וגם אפשר דור שני שטרם עבר החלק ההוא מכנגדו. אבל לרוב אחר שבעים שהוא בבן בנו שוב יש מציאות ביטול הקודם, ותולה אם בן בנו בא שוב באיזה חלק טוב. ויש שנולד באמצע ויש סמוך להסוף ובאלו נשתנה עוד בחייו. ויש שנולדו לגמרי קרוב לסוף פוסק המזל במהרה. וכן הוא להיפך בנוולד במזל רע, שיהיה לו רוע מזל ומהרה נשתנה לטובה. ואולם זכות אבות ותפילת צדיקים מיחדים לאדם טובה להעמידו למזל טוב. כמו שהעמיד ה' ב"ה את כוכב אברהם כדאיתא בשבת דף קנ"ו ע"א על הקרא (בראשית ט"ו ה') ויוצא אותו החוצה שראה באצטגנינות מזלו שאינו מוליד. אמר לו ה' מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח והיינו דכתיב (ישעיה מ"א ב') מי העיר ממזרח צדק יקראוהו לרגלו. וזה הוא שם בגמ' דאין מזל לישראל. ודאי גם לישראל יש מזל, אבל ה' ברוך הוא עוקר הכוכב המריע ומעמידו במקום

הטוב. שמצוה ה' על הכוכבי לכת שבידם המוסירה מכל המזלות לשנה כוכב פלוני ממקומו, או שפקד ה' בעצמו על הכוכב שיעתק ממקומו. וזה הוא בין לטוב ובין למוטב המציאות. ועל זה קראו האנשי כנסת הגדולה אחד משמות ה' יתרום 'ובתבונה משנה עתים ומחליף את הזמנים ומסדר את הככבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו'. וגם נראה שבמאמר זה טוב

לכוון אם מזלו קשה, שירחם ה' ויעמיד כוכבו למקום אור:

זו. רַבִּי יוֹחָנָן מִשְׁתַּעֵי, וַיִּמְנָא חַדָּא אוסיי. נחליו. נ"ל מתרמי

זימי מיא וחינו נמי

נחילא: מברי דסורא. נהרות

שצקולא:

חַדָּא הוּוּ קָא אֶזְלִינָן

וַחֲזִינָא הַהוּא כְּוֹרָא בְּאֶפְקָיָה

לְרִישֵׁיהּ מִימָא, וְדַמְיִן עֵינֵיהּ בְּתַרֵּי

סִיחְרֵי וְנַפְוִין מִיָּא מְתַרְתֵּי זֵימִיָּה בְּתַרֵּי מְבָרֵי דְסוּרָא:

ר' יוחנן משתעי זימנא חדא הוו קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא וכו'. ידוע שהתורה

נמשלה למים, כדכתיב (ישעיה נ"ה א') הוי כל צמא לכו למים, כדברי חז"ל סוכה נ"ב אם פגע בכך מנוול זה משכהו לבית המדרש דכתיב הוי כל צמא לכו למים. ובתענית דף ז' אם תלמיד חכם הגון הוא לקראת צמא התיו מים (ישעי' כ"א ט"ו) ואם לאו הוי כל צמא לכו למים. ויש שם בגמרא טעמים למה נמשלה תורה למים, עיין שם. ויש עוד בילקוט (ישעיה נ"ה) בשם הספרי על הקרא (משלי ה' ט"ו) שתה מים מבורך הרבה טעמים על דוגמת התורה

לבנימין אמר

הצעה. **דעת** זה שמהשכל הפועל נשתלשל החומר היולי של הגלגלים וגם הצורה ההיולאנית כבר נודע. והנה השכל הפועל נרמה לדג למיעוטו של הדג מיסוד העפר וגם הוא שט במים אשר נרמזים בחכמה ובמושכליות, וגם ידוע כי השכל הפועל הוא משתלשל משכל התשיעי. וענין הקרנים הוא: 'וקרנים מידו לו', שהוא קרני אור והשפעת השכל, הן מזה שמקבל האור והשפע, והן מזה שמשפיע למטה, כולם נקראים קרן, וכבר

רפדוני בתפוחים

והרבה יש להשיב, ואם באתי לכתוב הכל קצרה היריעה מלהכיל. וכדי לתרץ האגדה זו, נקדים תחלה מה דאמרין בראש השנה בפיוט היום הרת עולם, 'היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים אם כעבדים. אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים. ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטינו איום קדוש'.

דאיתא בכל בו, 'הרת עולם' כמאן דאמר בתשרי נברא העולם, ואיתא פלוגתא

בגמרא ברכות רבי אליעזר ורבי יהושע חד אמר בתשרי נברא העולם וחד אמר בניסן נברא העולם. ובמאי קמיפלגי, ונראה לי דבהא פליגי, דאיתא פלוגתא במסכת הנ"ל (ברכות מ') אילן שאכל מיניה אדם הראשון חד אמר גפן היה וחד אמר חטה היה. וידוע בתשרי הוא הבציר, ובניסן הוא הקציר. ואף שנברא העולם עכ"פ הפרי שעכשיו נתבכרה בזמן הזה, בזמן הבריאה היה הפירי גם כן נתבכרה קודם לשאר הפירות. ואם כן למאן דאמר גפן היה סבר דבתשרי נברא העולם, ולמאן דאמר חטה היה סבר דבניסן נברא העולם. ובכתבי הקודש איתא שגם המתים נדונין בראש השנה. ועיין במהרש"א במסכת ראש השנה, דפירש בראש השנה נברא

אגדת סופרים

רישב"א **עובדא דכוורא דאפיק רישיה**. קרוב הוא מאד לפשוטו. וגם רמז הוא, שראה אי זה מלכות שיהיה עתיד לעמוד וסופה נופלת ביד עובדי כוכבים, כי לויתן הנוכר בכאן רמז הוא להם, מפני שהיה מקובצת ממלכות ונלוו לאמונתם רוב העובדי כוכבים:

גם אנן בדורינו זה אשר יש צורך גדול להציע ענינים לפני ההמון המתפרצים להוציא מלבם מכושל דעתם. ובאים גדולי רבנים האמיתיים בלשון הזך האשכנזי. ובזה כובשים הרבה. וגם לפעמים לפני אינם ישראל יש הכרח גדול לכך. וכן להרבה ידיעות שנלמד בבתי הלימוד הגבוהים אשר לגאוני ישראל הבקיאים גם בהרבה ידיעות וחכמה רבה להם לווכח עם בני אדם ולברר להם טעותם. בכל זה אין להם הכח בהלשון ולהראות ידיעות כמו אותן שלמדו כמוהם והם מתגברים בכל דבר עליהם. ודבר כזה ודאי נכון. אך החילוק הוא, שמי שמחזיק עצמו מוצלח גדול במה שלמד תורה ופלפולים

לבנימין אמר

ידעת גם כן קדימת מעלות העלולים, שכל עוד שיתעולל יותר יתגשם יותר, וכל עוד שיתקרב להבורא יתברך יותר יתדקדק יותר וכו' וכו'. וגם השכל העשירי יש לו שרש והצמיעות בהתחלות השכל הראשון. כמו שכל הנמצאים הם מוציירים בה, דהיינו בהשכל העשירי שכולם ממנה נתהוו כך הוא בהשכל העשירי לשכל הראשון. הן הן דברי המספרים, ראה שהשכל העשירי הוא שאפיק רישא ההתחלה שלו משכל התשיעי שמשם מקבל, והנה העינים הם מה שיראה וגילה לנו כמו העין שמגלה ומראה הדבר, הם כתרי סיהרי, הם החומר והצורה, ודימה אותה ללבנה שאין בה אור מעצמותה אלא ממה שמקבלת מהשמש כך הוא החומר והצורה מקבלם מהשכל העשירי.

ואמר שתרי אוסיה, הם הנחירים שממנה יצא הרוח ויכנס בתוכו הרוח חכמה וכינה, וכמו

שבארנו למעלה בס"ד מאמר שהרוח מדומה לחכמה, קחהו משם. והנה יש לו תרי אוסיא, אחד שממנו יוצא, ואחד שממנו יכנס לתוכו, כי זכר ונקבה בראם, והנה מזה הוא משפיע השכל כתרי

אגדת סופרים

עוללות אפרים **רבי יוחנן משתעי זימנא חדא** הוה קאזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא כו'. רמז לתלמיד חכם שנמשל לדג זה שעיקר חיותו במים, כמו כן החכמים עיקר חיותם תלוי בתורה שנמשלה למים, על כן ירים ראש ויתר שאת ויתר עוז ומעלה על זולתו, כי כמה יוסף איכא בשוקא אם לא מעלת החכמה, והתורה נותנת הברדל בין איש לרעהו, זה הוא שאמר דאפיקיה לרישיה מימא ודמיין עייניה כתרי סיהרי, כי פני יהושע כפני לבנה, ורז"ל אמרו (עירובין סה.) לא

למים, וכתבתי לעיל דספינה נמשלה למקום שראש ישיבה נמצא בקיבוץ חכמים גדולים, ותלמידי חכמים פשוטים נמשלו לדגים שבים אשר שטים במים אדירים. ולכן בברכות (דף ס"א ע"ב) תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות יון שלא יעסקו ישראל בתורה בא פפוס וכו' ע"ש, והביא משל מדגים שבים שכשיצאו מהמים הם בסכנה.

והנה ודאי כל חכמה שיש תכלית והכרח יש ללמד מן התורה, כמאמר התנא (אבות ה, כב) הפוך בה והפוך בה דכולה בה, וכמו שכתבתי לעיל במאמר ה', אבל ודאי יש ענינים לפי הדורות שצריכין הרבה ללמוד אותן. נחזי

רפדוני בתפוחים

העולם להורות דלכן יום הדין בראש השנה, כי לאדם הראשון דן אותו ברחמים, לכן אמר הקליר היום הרת עולם, רוצה לומר בתשרי נברא העולם. היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, רצונו לומר היום הזה דנת כל יצורי עולמים החיים והמתים ולאדם הראשון. ואם כן קשה אם העולם נברא בתשרי צריך לומר גפן היה. ואיתא בגמרא מלמד שסחטה לו ענבים. ואם כן איך דנת אותו, הלא הצווי היה לא תאכל מעץ הדעת והוא שתה, אלא צריך לומר כאידך מאן דאמר בגמרא דשתיה בכלל אכילה.

ואיתא בברכות (דף כ') אמרו מלאכי השרת רבונו של עולם כתיב אשר לא ישא פנים וכו' והלא אתה נושא פנים לישראל

שומעים ממתמידים בתורה, והווי אצלם כאילו אינם עוסקים בישיבה של עולם. והם נעשים כעמי הארץ אשר בסוף אין בהם הבנה לפרש שום דבר בתורה.

כלל הדבר, אותן שמחזיקין עצמן אחר שלמדו אצל הגדולי ישראל תורה, שזכו להעיקר כיון שזכו לידיעה התוריות, אלא למען שיהי להם מבוא לפרנסתם ולהראות יופי התורה וחמדת חכמת התורה לרבים, שצריכין לזה לשונות והרגל ענינים בבתי הלימוד. אין להאשימם. אבל היוצאים מרבותם ומחזיקים עצמם כאילו לא היה להם עדיין אור עצמם ורק מחמת הלימוד בבתי הלימוד יאיר עיני השכל שלהם והמה עתה רק כלבנה וצריכין לאור החמה. יש להאמין שסופם יהיו ממאסים בתורה ויצא מהם כל נתח טוב של התורה

וחשקם להיות כאחד מגאוני הדור בתורה, ורק מחמת ההכרח לפרנסה וגם לתיקון טוביות צריכין להניח התורה לשעה ולהיות שוקד בבתי הלימוד אינו ישראל. ונגד זה חשיבת הלומדי תורה והגמרא אצלם עיקר, ודאי המה בכל טובים. וכעין שיש בתשובת הרשב"א שאחר שמילא כריסו בש"ס ופוסקים יוכל ללמוד שאר חכמות. וכן האבות שחשקתם לבניהם רק התורה, והשאר ההכרחי ידיעות אינן רק להכרח, המה טובים, והוי כחמה שיש הכח עצמה בה. אבל אותן שמחזיקין התורה שלמדו רק כלבנה, ומחזיקים שאחר שפוסקים התמדת התורה יגיעו אור האמיתי, באילו ברור שאחר זמן מה יצא כל התורה שלמדו מהם ואין להם אחרי זה שום חשק ואהבה לתורה, ואדרבא נעשה בשרם חדודים כשרואים או

רפדוני בתפוחים

דכתיב ישא ה' פניו אליך. אמר להם ולא אשא פנים דכתיב ואכלת ושבעת וברכת והם דקדקו על עצמם עד כזית ועד כביצה. ואיתא במדרש ילקוט בשביל עקידה נקראו ישראל בנים למקום והקדוש ברוך הוא נושא פנים להם. ואם כן אם אמרינן שתיה בכלל אכילה צריך לומר ושבעת זו שביעה והם מדקדקים ואם כן כדין הקדוש ברוך הוא נושא פנים לישראל אם כן חטא אדם הראשון. והכי פירושו, אם כבנים רחמינו כרחם אב על בנים, משום שאנחנו בנים לכן נושא פנים. ובגמרא אמרינן משום אכילה בכזית שמברכין עליו לכן נושא פנים, וצריך לומר משום דשניהם אמת, משום שאנו בנים ועושין לפנים משורת הדין, לכן הקדוש ברוך הוא עושה עמנו גם כן לפנים משורת הדין. אכן אם אנו עבדים אף שאנו עושין לפנים משורת הדין, אין הקדוש ברוך הוא נושא פנים. לכן אמר אם כבנים רחמנו, בשלומא בלאו

לבנימין אמר

נהרות. ואמר עוד, שראה בעין שכלו והשיג שזה שכל העשירי נשתלשל מהשכל התשיעי, ויש לו שני קרנים, אחד מה שמושפע עליו אותו השפע והאור, והשני הוא מה שהוא משפיע למטה ממנו, כי האשה מהאיש נבראת וד"ו פרצופים היתה בתחלה, כמו שמבע כל יסוד הולך אל יסודו, ולא היתה משפעת למטה, ואחרי כן הפליגה הקדוש ברוך הוא ונסרה לשנים ונעשית זנב הוא הקצה, וכמו שאמר אשר זנבך בדרך בעמלק. שהוא מלשון

אגדת סופרים

איברא סיהרא אלא לגירסא. ונפוץ מיא מתרתי אוסיה, פירוש נחיריו, על דרך שנאמר 'אף חכמתי עמדה לי', ודרשו רז"ל (ילקוט קהלת ב, ט) אמר שלמה החכמה שלמדתי באף היא שעמדה לי, וידוע שהאף יוצא מנחירי האדם, כמו שפירש רש"י פרשת נצבים, זהו שאמר כאן, שמי התורה יצאו מנחיריו, כמו שאמר 'יפוצו מעיינותיך חוצה' כתיב מברי דסורי, היינו תרי בתי מדרשות דבסורא כי משם תצא תורה לרבים.

שיש להם, וגם רק בבזיון וכלימה יפיק התורה מהם, ועליהם שייך שנה ופירש יותר מעמי הארץ בשנאם לתורה דאיתא בפסחים דף נ"ג. וכאשר עינינו רואות שיש שהיו בחורי ישיבה ובסוף מחברים ספרים בלשון וכתב אינו ישראל בלי יזכר שבח גדולי תורה וחכמת התורה, ואדרבא כשמוצאים מספרי חכמי אומות מה שהוא נגד הגמרא כותבים כאילו חכמי התורה היו טועים כיון שחכם מבית הלימוד לא אמר כן, אוי להם ואוי לנפשם.

ידיוע שיציאה בדרך בזיון מכונה שיצא מאפו, וכדכתיב (במדבר י"א כ') עד אשר יצא מאפכם. והיה בדורו של ר' יוחנן חכמי תורה כאילו שיצאו מן התורה והחזיקו עצמן שיש להם כעת רק אור הלבנה וצריכין עתה לאור החמה להאיר את הלבנה שאין לה אור עצמה. ולא רצה לבזות אותם להדיא, כמו שכתבתי לעיל, וכמבואר ברמ"א סוף סימן של"ד ביורה

דיעה שאין להתגרות בהם. לכן סיפר לתלמידיו בדרך חכמה. **זימנא חדא** הוּו קא **אזלינן בספינתא**. שהיה אצל רבו ראש הישיבה חכמים גדולים ואמיתים. ו**חזינן ההוא כוורא**. תלמיד חכם אחד. **דאפיק לרישא ממיא** והוּו דמיין **עייניה כתרי סיהרי**. שדימה עיניו כלבנות שחסר להם אור עצמו, כאילו התורה שלמדו היה רק לקבל אור מבחוץ. וסיפר שסופו היה בלי איחור. **ונפיין מיא מתרתי אוסייא**. פירשב"ם מנחיריו. **כתרי מברי דסורא**. הכוונה שהתורה יצאה מהם בבזיון כאילו המים התורה שנמשלה למים יצאה על ידי נחיריו. ואפשר נקט המשל בתרי מברי דסורא, דשם הוי כים נגרש רפש וטיט ונבאשים. כן החזיק זה התורה בסוף. ואמר זה שיהיו זרזיזים לידע מעלה הגדולה של התורה, וכי כל החכמות המה רק לטבחות ולשפחות לתורה, כמו שכתבתי לעיל מאמר ה' בשם היערות דבש. וכאשר איתא בשל"ה

רפדוני בתפוחים

זה אם לא נברא העולם בתשרי, אם כן צריך לומר חטה היה, ואם כן לא אמרינן שתיה בכלל אכילה, אם כן אין הקדוש ברוך הוא נושא פנים, אכן היום הרת עולם בתשרי וגם יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, רצונו לומר דאף אדם הראשון דנת ביום הזה לכן אנו מבקשים רחמנו ודו"ק.

והארכת בחידושי שצדק לית בה עיין. וזה הוא הפירוש בזמן דיש דין למטה אין דין למעלה. דאיתא בווהר (בראשית עמוד נ"ט), ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע לקבל דרגא דצדק מלכות דלעילא דלית להו נהורא

לבנימין אמר

קצה שהוא ישפיע למטה, ולכן אמר ד"ו שגמטריא עשר הם הנפרדים היו באגודה אחת ואחרי כן היתה נפרדת קצת מהם במה שהיתה משפעת החומר החילוי, והבן זה היטב, והיה רואה **שהיא הקלה והפחותה שבכל השכלים**, כי היא כבר נעללת עשרה פעמים והשיג מזה שהיא מקבלת מכולם ומצטיירת מכולם עד השכל הראשון שממנה נשתלשלה. ועל זה אמר רב אשי: **שהוא עיזא דימא דבחשה וכו'**, רצה לומר שהוא העז הקטן, דהיינו הקטן שבשכלים, והוא בוחש ומבקש ומקבל ממה שלמעלה ממנו, והבן:

מדיליה אלא מה דאיתיהיב ליה ע"י דצדיק ובגין כך דוד לתתא עיין שם. לכן אנו מתפללין אם כעבדים, ואם כן אין אתה נושא פנים לישראל. ואם כן עינינו לך תלויות עד שתחנינו ותוציא כאור משפטינו, רוצה לומר משפט שאנו עושין למטה תוציא כאור שאנחנו עשינו דין, ואם כן לית בצדק עיין, ואם כן יכול אתה לחונן אותנו, לזה אמר עינינו לך תלויות, רצונו לומר אם תוציא כאור משפטנו, אם כן יהיה לנו העינים ואם חס ושלום לא תוציא אם כן יהיה לצדק עיין ולא לנו לכן אמר עינינו לך תלויות איום קדוש, שאתה איום וקדוש אם כן תוציא משפטנו לאור ודו"ק.

לחשוב כן. אלא על חכמות התורה אמר זאת. ואולם אותן שחביבת התורה להם למנה שמאיר להם כחמה, ורק באין ברירה שואפים רוח גם בשאר ידיעות ולשונות, והם יראים ושלימים, לאלו יש סייעתא דשמיא שנשאר גם בתורה, ואדרבא עולים בתורה וזוכים גם לחדש חידושי תורה:

(דף קפ"ג) על כת כזו. ואם יחשוב שהוא חסיד ולא יכלו החכמות להשחית אמונתו, אין הדבר כאשר ידמה, אבל הוא מתרחק מעט מעט מהאמונה ואינו מרגיש. ועד כמה רע המעשה מיש חכמים בעיניהם שאומרים ששלמה אמר במשלי (ו' ה') אמור לחכמה אחותי את, שכינה לחכמת העולם. חלילה

רפדוני בתפוחים

דווקא יצא בת קול מהר חורב או למה דווקא קב חרובין, הלא לפי פירוש הגמרא הוא ירק יותר בזול כדאמרין (תענית כד) תלמיד חכם אסור לדור במקום שאין ירק.

ונראה לי דאיתא במקובלים, רשע אחד יאבד טובות הרבה, אם העולם חטא הקדוש ברוך הוא אינו מוריד שפע לעולם, וכל שכן בשביל חטא רבים. וצדיק א' עומד ומתפלל וחותר חתירה תחת כסא הכבוד ועומד בצדקתו. אמר הקדוש ברוך הוא יתן כל השפע לאותו הצדיק ואותו הצדיק אמר, רבוננו של עולם ימות העולם ברעב חס ושלום, אני איני מבקש כי אם מעט מזונות ותן לכל העולם ונשאר לו מעט. וזה פירוש הגמרא, בת קול יוצאת מהר חורב, רוצה לומר העולם חרוב ואין שם צדיקים. ואם כן אין מן הראוי לירד להם שפע, רק ניוזנין בשביל חנינא בני ואם כן כל השפע של ר' חנינא נתחלק לעולם, ונשאר לר' חנינא קב חרובין, רוצה לומר העולם של חרוב, וזהו גם כן הפירוש של הגמרא (תענית כ"ד) כל העולם בנחת וחנינא בצער, וזהו גם כן הפירוש של הגמרא (תענית כ"ד) כל העולם בנחת וחנינא בצער, פסק מיטרא רצונו לומר שלא רצה השפע לבד רק לכל העולם ודו"ק.

וזהו פירוש הפסוק (תהלים קמ"ג) עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון. ויש להקשות איך אמר פותח הוא נסתר וידך הוא נוכח ושאר ספיקות. ולדרכנו מיושב, שפיר, עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם

ועל פי זה מתורץ אגדה זו דאיתא, דצדק לית ליה וותרנות ויהיב העין לעין העדה, לכן אמר ר' יוחנן משתעי לי זימנא **חדא** הוה **קאזלינא בספינתא**, בהרהור הגוף בתשובה לעורר הלבבות וחיננא **ההוא כוורא**, תלמיד חכם, כדלעיל, **דאפיק רישא** דלא היה לו אפילו בגדים, כדאיתא בשבת ר' שמעון בן יוחאי יתיב במערה עד צוואריה בחלא דמיא, רוצה לומר מרוב לימוד התורה, ו**דמיא עיניה**, דמות העינים שהי' לו מצדק **כתרי סיהרי כהנ"ל**, לבנה הוא צדק, ואם כן היה מן הראוי להיות לו שפע טובה, וזה היה חידוש גדול דלא היה כלום וחכם גדול וגם צדיק לית להו עינים, אם כן יכול הקדוש ברוך הוא לותר, ואחר שראיתי **ונפיץ ממיא**, דנפק חסד מאף של הקדוש ברוך הוא, שהוא דין היפך לרחמים, **מתרי אוסיי כתרי מברי דפורא** כל כך שפע ירד לעולם ולו לא היה כלום, אם כן לכן לא היה לו, כדמצינו גבי ר' חנינא בן דוסא. והואיל וכמה פעמים הזכיר הקדמה זו בחיבור קטן הנ"ל, חפשתי בחבורו על התורה עד כי מצאתי את שאהבה נפשי, ישוב על הגמרא ממסכת ברכות דף י"ד רב ושמואל ואמרי ליה ר' יוחנן ור' אלעזר חד אמר כל העולם כולו ניוזין בצדקה וכו', ואידך אמר כל העולם כלו ניוזנין בזכותן וכו' כדרב יהודא אמר רב דאמר רב יהודא אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת כל העולם כלו ניוזין בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת עכ"ל. ויש להקשות למה

רב ספרא משתעי כו'. הגמרא סידר העובדא זאת אחר דברי רבי יוחנן שסיפר מהרעים שמבטלים תורה ויוצאים לקבץ ידיעות אשר אצלם במעלה יותר חלילה מן התורה. ואמנם רב ספרא סיפר דרך הטובים שגם כן מבטלין. וכמו שכתבתי לעיל בדברי יוחנן החילוק שהם מחשבים התורה לחמה כמו שהחמה יוצאת להאיר העולם מאורה כן רוצה הוא להאיר. ואולם

רב ספרא העמיד המשל בזה באופן שיותר שכיח. והוא, התנא אמר בפאה (פרק א) בדברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, שסיים, ותלמוד תורה כנגד כולם. בזה יש לגדולי צדיקים לחשוב גם אם ימצא עת אשר מתפרצים רבים בהתורה

יז. רב ספרא משתעי, וימנא חדא
הוה קא אולינן כספיתא,
וחזינן תהוא כוורא דאפיקיה לרישיה
מימא, ויהוה ליה קרני, וחקיק עליה
אנא בריה קלה שבנים, והוינא תלת
מאה פרחי, ואולינא לפומא דלוינתן.
אמר רב אשי, תהוא עיזא דימא
הוא, דבחישא ואית לה קרני:

בריה קלה. מזריות קטנים
שנים: לפומיה
דלוינתן. שיאכלני היום:
עיזא דימא. שכל מה שיש
ביצעה יש צים חוץ מן
החולדה כדלמרי' צשחיתת
חולין (דף ק"ז): דבחישא.
חופרת צים צקרניה לצקש
אחר מזונותיה:

ומצות ומסיעין ילדיהן מן התורה, שלא יצא לילך כנגדן בדברים נעימים או בוויכוח ונצוח ולהעמיד עצמו בכח להטותם לדרך טוב, יען שיבטל בזה מן התורה, ותורה עדיפא, ואין מצוה גדולה מלימוד תורה ואין עבירה יותר גדולה מביטול תורה, כדאיתא בברכות דף ה' פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, פירש"י שלא מצא עבירה שעונש זה יבא עליו יתלה בביטול

רפדוני בתפוחים

הקושיות מפורסמות ואינן צריכין ראייה והרבה יש לישב, ונראה לתרץ לפי מה שכתבתי באריכות בשם גילגולים דנשמת בן עזאי היה מצד גבורה, והיה בכחו להוציא נשמות קדושות מתוך הקליפה מרוב תורתו, מה שלא רצה בית שמאי לקבל גרים, ולא התפאר עצמו במה שאמר (בכורות ג"ח) כל חכמי ישראל כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה. כי בין השתן לזרע קדוש יש הפרש כקליפת השום, וזהו דאמר מה שאחרים צריכין לאשה, אני יכול לתקן בלתי נשיאת אשה, דאיתא בגמרא בסנהדרין אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. ופירש על זה מ"ו האריז"ל,

בעתו, בעת הצריך לו, וקשה הלא יש כמה רשעים שאין כדאי לפי מעשיהם ולמה אתה נותן להם והשיב הפסוק פותח את ידך, רוצה לומר הצדיק פותח את ידך, רוצה לומר יד הקדוש ברוך הוא ואחר שכבר פתח, ואתה נותן חלק הצדיק לכל חי רצון, רוצה לומר דזהו רצון הצדיק, כי הוא גם כן מבקש ליתן להעולם חלקו ולשייר לו רק מעט מזער, ודו"ק. או יש לומר, דנפק מים היינו חסדים לאנשים דעוברי עבירות, וזהו כתרי מברי דסורא, רצונו לומר כשנים שסרו ועברו מן הדרך הטובה ודו"ק.

אגדת סופרים

עוללות אפרים רב ספרא משתעי כו' חזינן כוורא דאפיקיה לרישיה מימא כו', היינו כדלעיל. והוסיף לומר אית ליה קרני, היינו קרני ההוד כקירון עור פני משה. וחקיק עליה אנא בריה קלה שבנים, כמ"ש (בבא בתרא קלה). שמונים תלמידים היו להלל כו' קטן שבכולם ר' יוחנן בן זכאי כו' והוא היה מלא תורה וחכמה על כל גדותיו, וזהו שאמר הוא כאן דרך ענוה, אנא בריה קלה

ואדרבא המופת צריך שיהיה בכל הכבוד שיש לו שאומר ממעלת הגאונים תורה שהם זוכין יותר, ומקטין עצמו, ועל ידי זה תתגדל התורה, כיון שהשומעים מתק דבריו מחבבים אותו ומחזיקים אותו לחכם גדול במה שמברר להם טעותם ואפילו הכי אמר שהוא רק הקטן שבקטנים מגדולי חכמי התורה רק שהם המזה יותר בתורה ואין להם המעט אשר לו, אז נראה צדקתו, אבל אותן המדברים גדולות ויש להם כבוד, מהם בא בזיון התורה, שאומרים השומעים זה הוא אדם ולא כאותן יושבי אהל, וכדאיתא בסנהדרין (דף צ"ט סוף ע"ב) כגון הני דבי בנימן אסיא דאמר מה אהני לן רבנן. ועל ידי אלו אשר כקבר פתוח לשונם אשר יחליקון בהן מבטלין הלימוד תורה מילדי ישראל, שרואים אבותיהם כבוד המפטפט הזה

תורה, שאז כל העונשין עלולים לבא עליו. כן חשבו הצדיקים. אבל אינו, דזה ניחא לאותן שאין להם הלשון והכתב וההרגל להיות לוחם מלחמת ה', אבל אותן שזוכין גם לזה, ודאי יש להם לדרוש מה דכתיב (תהלים צב) שתולים בבית ה' וגומר, שפירש הבינה לעתים (חלק ב, דרוש לה, דרוש ו לפרקי אבות) דלהכי לא נקיט 'יפרח', כמו צדיק כתמר יפרח, הוא להורות שעיקר הוא לתקן לאחרים, דאילו רק לעצמן שתולים בבית ה', גם שם כבר היו שתולים, אך 'בחצרות', היינו בעולם הזה, הוא רק 'יפריחו', להפריח לאחרים. וכל אחד במה שזכה מאת ה' מי שיש לו השגה גדולה בלימוד התורה יהי כן בלימוד, ומי שיש לו השגה גם בענייני דעלמא יהי כזאת בענייני דעלמא. והכל לשם שמים ולא לשום גיאות ולא לקנות שם.

רפדוני בתפוחים

ותוכן הענין אקצר, בן עזאי משך גרים בסוד את הנפש אשר עשו בארץ מכת התורה בלי שום אשה, ואביי לא היה נשמתו כל כך, כי בן עזאי היה נשמת בית שמאי שריחק גרים ונשמתו מגבורה, לכן היה תיקונו לתקן גרים בלי אשה. ואביי הוא ראשי תיבות אשר בכ ירוחם יתום, וגר נקרא יתום בלי אב ואם, גם נשמתו מנפש לכן תיקן על ידי אשה גרים כבתורתו ורבי עקיבא תיקן גם כן יותר מבן עזאי בסוד שתי נקבים וקליפות השום, לכן אמר כל חכמי ישראל כקליפות השום חוץ מן הקרח הזה, עיין שם באריכות גדול ותראה נפלאות בתורת ה', וגם הארכתי אם נמצא אבידה וכיחש בה ונשבע לשקר דדרשינן בזהר

להציל הנפשות מה שנאבדו בחטא אדם הראשון. והארכתי בספרי דאשור מרד בדור הפלגה וגם מצרים מועילים להציל הנשמות כמבואר בפרק הנ"ל, ובגמרא דשבת איתא, וחבל כל מעשה ידך איזה מעשה ידיו של אדם זה בנוי ובנותיו. ובגמרא דיבמות ס"ב איתא, כל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים עיין שם, והכל הוא לבראות הנשמות שנאבדו לתוך הקליפה בחטא אדם הראשון, וגם איתא בשערי גלגולים (פרק נ"א) ענין דאמר אביי, דאמר בשעת שמחה (עירובין כ"ט) הריני כבן עזאי בשוקי טבריא, ובן עזאי אומר כל חכמי ישראל כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה.

אגדת סופרים

שבים והוינא ש' פרסי, ר"ל שכח שכלי מתפשט בכל החכמות הנכללים במספר שלש מאות בתורה ועבודה וגמילות חסדים בדרך שנתבאר למעלה במאמר האי גלא דמטבע לספינתא כו'. **ואזילנא** לפומיה דלוינתן. שהחכם הגדול בדורו נמשל ללוינתן, כדאיתא במסכת מועד קטן (כה:): בפטירת ר' אבינא שספרו עליו ואמרו אם בלוינתן הועלה חכמה מה יעשו דגי הרקק כו', וזהו שאמר כאן שאני קטן ודל בערך החכם הגדול עד אשר אלו היה רוצה לבלעני עם כל חכמתי היה יכול, וכל זה דיבר דרך משל לשבר אוזן האדם.

נזכר בספריהם משבח והידור וגדלות האור הגדול שנגזו בתלמוד בבלי וירושלמי. שיש לידע שהכבוד אינו רק תחת השמש ושם המה בשפלות. אלא היו מחוייבים בכל ספריהם להודיע שאין חכמה כחכמת לימוד הגמרא, ואז היו גוים ויהודים הפשוטים מכבדים התורה. וזה הוא רב ספרא משתעי זימנא חדא הו קאזלינן בספינתא. שהיה בישיבה הגדולה. וחזינן האי כוורא. שהיה בעיר ההוא תלמיד חכם גדול שזכה גם ללשונות ודיעות. דאפקיה לרישיה מימא. שביטל שקידתו שהיה מקודם בתורה. והוי ליה קרני. שהיה לו קרן תורה וקרן ידיעות העולם, שהוא קרן ימין וקרן שמאל. וחקוק עליה אנא בריה קלה שבים. כלומר שהורה לרבים בכל מקום קרנותיו בשני אלו. ואמר שיש בתלמידי חכמים הגדולים בשניהם יותר ממנו, הגם שאינם בלשונות יש

מביאים אותם מיד לבתי לימוד חיצונים. אבל הצדיקים מהגדולי מושלמים, הוה דיבורם ממעלת התורה וגדולי גאוני ישראל, ואז שניהם בידם, כבוד עצמם עוד יותר בהם וכבוד התורה מגדילים, כי להם מאמינים יותר בשבח התורה מדיבורי הצדיקים השוקדים יומם ולילה. ואולם בתנאי שיהי גם הוא בהאפשרות שוקד על התורה, ושיאמר גם הוא לפחות ב' פעמים בשנה חריפות חידושי תורה, דלולא כך אין מאמינים לו בשבח התורה, דהוי כאלו אינו יודע המהות. אבל כשמראה גם הוא קרן התורה ואפילו הכי אומר מגדולים היותר ממנו, ואומר אשרי לתלמידי חכמים שמגיעים עד הגובה היותר האפשרי, זה הוא מכבד התורה ואשרי לו.

הרבה יש לפטפט על גדולי חכמים שהיו ויש להם כבוד גדול בגוים ובישראל, ולא

רפדוני בתפוחים

נקראים מצולות ים (עיין שם בדרוש ר"ה סוד הליכות למים בראש השנה, ע"ה), והוה ליה קרנא, רצונו לומר שהיה דבר שלא מכלה קרנא כי כבר נתקן. וחקיק עליה, רוצה לומר התפאר לא יסברו שהוא התפאר, שאין נחשבו בעיניו חכמי ישראל, רק אנא בריה קלה שבים, דהיינו לא למדתי כל כך כאחרים, והוינא תלת מאה פרסי, דהיינו מהלך אדם בינוני שלשים יום תלת מאה פרסי במנין מן עשרה פרסי ליום, רצונו לומר שחוזר תלמודו אחד לתלתין יומין, כמבואר בכמה מקומות בגמרא שחזרו התורה לשלושים יום ואזלינא לפומא דלויית, רוצה לומר דנקרא נחש בריח נחש עקלתון דרשינן על כוחות הטומאה, דהיינו כיתות ס"ם ולילית, אני שואב בתורתי והולך אל הפה הנ"ל, ומוציא ממנו הנשמות בלי שום דאגה, ואם בריה קלה

דקאי אסוד הגילגול אשר נשמתו בא לתקן ולא תיקן, עיין שם. ונראה לי דזה פירוש הגמרא בבבא מציעא גבי אבידה יתעסק בדבר שאין מכלה קרנא, דהיינו שצריך לתקן הקרן דהיינו הנשמה, וזהו מציאת אבידתו אכן אם חס ושלום בא לעולם לתקן ויקלקל מעשיו, אז צריך למכור האבידה חס ושלום, דהיינו שימות ויבוא עוד בגילגול אחר, וזהו קשה לעולם יותר מכל הדינים, כאשר הארכתי בספרי מוסר באריכות. ואיתא בעשרה מאמרות מאמר אם כל חי פ"ג דבן עזאי כבר תיקן, לכן לא רצה ליקח אשה.

ובזה מיושב האגדה הנ"ל. חזינן ההוא כוורא, רוצה לומר ההוא תלמיד חכם דאפקי לרישיה, רצונו לומר שהוציא ראשי נשמות קדושות ממיא ממצולות ים, דליל' וס"מ

אגדת סופרים

אמר רב אשי ההוא עיזא דימא הוא דבחישא, היינו החכם העוסק בעזו התורה וצריך לחפש אחריה לקבל האמת ממי שאמרו, וזהו דבחישא, לשון בקשה וחיפוש, ואף על פי כן אית ליה קרני ההוד, ואם בקטנים כך בגדולים על אחת כמה וכמה:

ביוורה דעה סוף סימן של"ד כשירא מהפסד ממנו ישתק ולא יכנס בעובי קורה. גם איתא בסנהדרין (דף נ"ב ע"ב), למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ, בתחלה דומה לקיתון של זהב, סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף. ולע"ד הכוונה בזה שלא נאמר 'דיבר עמו' אלא 'סיפר ממנו', הורה שכשרואה העם הארץ שצריך לעזר וסיפר לאחרים להיות לזה לעזר וסיפור ממעלותיו ומדוחקו, אז נחשב כקיתון של כסף במדריגה פחותה מקודם, אף על גב שהוא עדיין לא נתן לו. נהנה ממנו דומה לקיתון של חרס.

מערתה המליץ רב אשי להתנצל בזה תלמידי חכמים גדולים שאינם יוצאים כזה ורק נשארים על התורה ועבודת ה', ואינם אומרים כאלו אקומה נא ואסובבה בעיר בשוקים וברחובות אבקשה את שאהבה נפשי להשלים אחרים, כמו שביארתי בעזה"י בשיר ג' ב'. לכן אמר רב אשי שלא ניתן רשות לזה לכל מי שהוא. שצריך לזה תנאים. א'. המבואר למעלה. ב'. שלא יהיה רך לבב וחלוש במושכל הראשון. ג'. שלא יצטרך להם, אלא יוכל לפרנס עצמו משלו. לזה סיים רב אשי. **דבחישא ואית לה קרני**. פירש"ם חופרת בים בקרניה לבקש אחר מזונותיה, שיש לה ידיעות להמציא לה פרנסתה ולא תצטרך לאחרים. והנה השני מאמרים באים יחד. לפני זה מצייר המציאות היותר גרוע מן המבטלים מהתורה ואוחזים בידיעות. ומאמר זה הורה הקצה היותר במעלה

להם השגה בכל העניינים, כמו שהיה בהרמב"ם ואלפים בהדורות, וגם בהגאון רבי אליהו ווילנער, והגאון ר' יונתן, וגם שאר הגאונים שהיה להם לכשירצו הבנה בכל דבר. והתלמיד חכם זה הראה גדולתם כנגדו לעין כל. **והוינא תלת מאה פרסי**. כמו שכתבתי בהקדמה, וגם אני מכתת רגלי לילך בין התלמידי חכמים הגדולים לשאוב מהם תורה וחכמה. ורק באתי לכאן ובטלתי עצמי מעט מן התורה. **ואזילנא לפומיה דלוינתן**. למסור נפשי שיהי לי התחברות אל ה' יתרום ולהביא גם רבים לזה. ידידוע מה שפירשו על סעודה של לוינתן, שהוא מלשון הפעם ילוה אישי (בראשית כט, לד) שאמרה לאה, שעושה רק לשם שמים לקיים ולדבקה בו:

ובא רב אשי לומר שיש כזה בים, ואולם הוסיף גם בדבריו ידיעה לבאר הקודם, לומר שכזה לא הורשה לכל איש, כי בקל המציאות שלא יהי כחו לנצח, והותר זה רק לאיש בקי וחד השכל ומהיר הבנה. ולכן אמר דזה לא הוי כוורא פשוט, רק היה **עיוזא**. פירש רשב"ם, שכל מה שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה. והיה המשל עיוזא, דאיתא בביצה (דף כ"ה ע"ב) שלשה עזין הן, פירש"י קשים להנצח, ומביא הגמרא על זה ויש אומרים אף עז בבהמה דקה. ואפשר דבשביל זה נקרא עז. ועוד הוסיף רב אשי, שגם כשיש לו כח לנצח גם בזה לבד לא די, שאם שוב צריך לבריות אז נפל לבו ואין דבריו נשמעים, כדאיתא

רפדוני בתפוחים

לשון גבורה, דהיינו שהוא תלמיד חכם שיש נשמתו מצד גבורה יכול לתקן זה אף אם לא יקח אשה, כמו שתיקן בן עזאי. **דבחישא**, רצונו לומר דמחפש אחר האבידה שנאבדה כהנ"ל. **ואית לה קרני**, דהיינו שיש לו קרן לנגח הקליפות להוציא ממצולות ים. או יש לומר דדריש על בן עזאי עצמו דבן עזאי עמל ויגע ותיקן את זאת ודו"ק.

יכול לעשות מעשה כזה קל וחומר וכל שכן תלמידי חכמים החוזרים תורתם פחות משיעור זה דיכולים להוציא הנשמות הקדושות מקליפות הטומאה, ואם כן יכלה החדר שבגוף, אם כן יש ביכולתם להביא משיח, וזהו שהלכו בספינה, רצונו לומר שההרנו איך לתקן העולם מה שכבר מקולקל. ועל זה אמר רב אשי **הווא עיוזא דימא**, רצונו לומר זהו לשון עז

בכזאת. ובודאי ידענא שיש מדריגות הרבה ביניהם ולרוב על כל פנים הם בכלל בינונים. ויען שמאמרים אלו הם חקירות מה שיפגע באותן שעושין העיקר משאר ידיעות ותורה אין להם, רק כהדין גרמיזא כדאיתא בביצה (דף כ"ה), וגם יש בזה מדרכי עמי הארץ שלא יתקרב להם מי שצריך חלילה להם. לכן הסתיר ודיבר בחכמה:

קרמליתא. ארגו: דשמיה כירשא. כן שמו: בר אמוראי. אלס שידע לשוט צמיס: בעאי לשמטיהו לאטמא. שניקט למתוך יריכו: זרק ליה חלא. חומן וצמס מניחו: למישדא ביה. להנעי צו:

יח. רבי יוחנן משתעי, וימנא חדא הוה קאזלינן בספינתא, וחזינן תהיא קרמליתא דהוה מקבעי בה אבנים טובות ומרגליות, והדרו לה מיני דבונרי דמקרי ברשא. נחית בר אמוראי לאתניה, ורגש ובעי לשמטיה לאטמיה, ושדא ויקא דחלא ונחת, נפק בת קלא ואמר לו, מאי אית לכו בהרי קרמליתא דרביהו דרבי חנינא בן דוסא, דעתידא דשדאי תבלתא בה לצדיקי לעלמא דאתי:

ברית מנוחה, ומיוחד בספר יצירה, אשר חיצוניות הענינים במה שמבינים אנחנו הוא יפה ומהודר הרבה. אבל לידע הפנימית במה שכל שם משמש ומקורו בעולמות עליונים אין לנו

רפדוני בתפוחים

ויש להקשות דלפום ריהטא משמע עם אבנים טובות יעשה תכלת, וזה אינו דלא יחליף האל ולא ימיר דתו, דצריכין להיות ציצית מצמר ומדם חלזון. ואם תאמר דזה יהיה שכרה, וקשה למה לה יותר משאר תלמידי חכמים, ויהיה קנאה ושנאה בדבר. ועוד קושיות אשר עצמו מלספר.

ונראה לתרץ, דאיתא בערוך קרט דנקרא קרמליתא לשון אוצר. ואמרינן בגמרא

לבנימין אמר

הצעה. דימה נפש המשכלת לארגו התלוי בה אבנים טובות המאירים, דהיינו ענינים המושכלים, ומרגליות, דהיינו חומר זך וספירי, דהיינו המעלות והמדות שבשתים אלה יקנה ההשארת לנפשו, אמנם, בהעדרם נפש הוא חובל, ודימה הכחות הגוף ונטיה אל החומר למיני הדג שהם נוטים אחר חוש המישוש שהוא חרפה לנו, וכמאמר אריסטוטלוס הנקראים 'כרשא' לדמיון התאות הגופניות, ואמר: כרשא לשון כרכשתא, שהם הבני מעיים, שעיקרם לאכילה ושתייה, ובר

אמוראי הוא העוסק במושכלות אשר יודע בטיב השיטה לשייט במי החכמות להוציא ממנו רב פנינים. 'האטמא' הוא היסוד ועיקר הגוף. ודימה מניעת התאות הגופניות לחומץ, ובת קול כבר ידעת ענינו ואינו מהצורך להכפיל הדברים. ודימה השכל הנקנה לאשתו של החומר המזוכך והספירי הנקרא ר'.

אגדת סופרים

ויטב"א עובדא דקרמליתא. משל לחכמה, ושאינה נשגת אלא אחר הפרישות הגדול, ושכרה לעולם הבא. וכיוצא בו עובדא דרב יהודה הנדואה: אבן טבא. היא חכמה ונחש מקיף אותה שלא יקרב אדם אליה עד שימית הנחש ויהפך מימיו לדם, וכשתולה בצוארו חיה, ופעמים ישראל מתרשלים ממנה ולבסוף ישוּבו אליה ויחיו:

בנסתרות. והוי דוגמא דארגז אשר גם בחוץ נצמדו אבנים טובות ליופי הארגז, יש לשער מן גודל השיויי כמה שבו. והאריך בזה הרמב"ם במורה (חלק א' פרק ה') אשר על זה שייך מה דכתיב (שמות י"ט כ"ב) וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו פן יפרץ בהם ה'. וגם מה דכתיב (קהלת ד' י"ז) שמור רגליך כאשר תלך אל בית האלהים. וכאשר איתא בחגיגה (דף י"ד ע"ב) בן עזאי הציץ ומת. לשון 'הציץ' שנכנס בראיית עין לפנימית, ולא היה לו רשות רק להנות מזיו יקרת המוכן בפשוט, גם בזה יש זכות רב. אך יקשה חכם, ואימתי יבוא העת שיופתח הארגז. ולמה לנו במה שאין לנו בו. על זה

רפדוני בתפוחים

דעבודה זרה באריכות, ומוכח משם דאדום נקרא אבן טוב ויון נקרא מרגליות וישראל אינך, אשר שלחו מתם איזה מהן קודם עיין שם. תפלתנו תפלתנו שאנו מתפללים לפני הקדוש ברוך הוא, העכו"ם הללו שלוים ושקטים בהשקט ושאנן ועניי עמך ישראל בדלות ועניות ויסורים קשים וגדולים. ואיתא במדרש והובא בירושלמי (ברכות פ"ט הל"ג) ע"ש באריכות, ותוכן הענין דרצו תלמידי רבי עקיבא לפרוש מן התורה לצאת לסחורה מרוב עניות ודלות והלך לבקעה, ואמר בקעה נתמלא דינרין ונתמלא, והתחילו התלמידים להיות בוררים הדינרין, אמר להם חזו דינוכה לכם שכרכם בעלמא דאתו, וחזרו והשליכו הדינרין ולא נטלו כלום. וידוע מאמר הגמ' במס' תענית מעשה בר"ח בן דוסה דנחית ליה מן שמיא רגל של זהב וחזרו והתפללו לחזור וליקח מהם.

ובזה מיושב אגדה זו חזינא ההוא קרמליתא, רצונו לומר אוצרות דהוי שם אבנים טובות, דהיינו אדום ומרגליות דהיינו יון, והדרא בהו מיני כוורא, רצונו לומר תלמידי חכמים

אגדת סופרים

ועלולות אפרים רבי יוחנן משתעי כו' וחזינן ההוא קרמליתא דהוו מקבעי בה אבנים טובות. רמז לרב טוב הצפון לצדיקים לעתיד לבא כאלו הוא מונח בארגז, וזה הוא שאמר דחזו ההוא קרמליתא דהוו מקבעי בה אבנים טובות, שאין להם ערך, כך הטובות אין להם ערך. והדרי לה מיני דכוורי דמקרי כרשא, רמז שאין שום בריה יכול להזיק חבירו בחלקו הגנוז לו, כמ"ש 'אין אדם שליט ברוח', ר"ל אינה שליט בחלק הרוחני שבו, לפי שמלאכיו יצוה לו לשמור אותו בכל דרכיו, זה הוא שאמר ומהדר לה מיני דכוורי הנקרא כרשא, על שם השליחות 'לאמור עלה רש', כמ"ש 'להנחיל אוהבי יש'. או על שם שהם מורישים ומגרשים מן האדם כל מעיקין.

הבנה. והמשל בזה הוא, כל הטבעיים ידוע לרופאים למה שהרבה צמחים פועלים ויודעים הטבע שבו שמביא הרפואה. אבל מאין בא לצמח זה כחו אין ידוע. ידוע מאנגעט מושך ברזל לעצמו. ואולם באין ידיעה איך בא למאנגעט כח זה. ולא נמסר זה רק להקדוש ברוך הוא. מכל שכן בעניני סתרי תורה בשמות קדושים, שודאי כל חכם גדול וקטן לומד בהם ומחוייב בכך, ובלבד שילך עד מקום ששכלו מגיע ולא לחשב לפתוח לראות לתוכו.

ועל זה איתא בחגיגה (דף י"ג) בשם בן סירא, במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור כמה שהרשית התבונן אין לך עסק

לבנימין אמר

חנינא בן דוסא אשר שניהם, רצ"ל הוא ואשתו, היו מפורסמים בחסידות כאשר כבר הוא מפורסם בתלמוד מענין סיפורי שנותם טבע המוטבע:

והנה אמר האי תנא האלקי: שראה להאי נפש המשכלת המדומת לקרמליתא המקבעי בה עניני המושכליות הנקראים אבנים טובות המאירים כשמש בצהרים, ועניני העבודות המעשיות הנדמיות למרגליות, והשיג עוד שהכחות הגופניות המתדמים לכוורא הנקרא כרשא הוא דמהדר לה

רק הספיקו להם להנות מהידיעות החיצוניות. ואפשר נקיט המשל במין זה, שידע הטבע מהמין כירשא שכשוואין דבר המאיר כאבן טוב וכהנה מתקרבים לזה. כן יש חכמים שחשקה נפשם לענינים כאלה. נחית בר אמוראי לאתויי. זה הורה על המציאות כמה פעמים למי שאין ירא שמים אמיתי והוא חכם גדול ויש לו ידיעות נשגבות, וזה מניח ראשו ודעתו ליחות לעמקי הסודות וחושב שבידיעתו יעשה פעולות לטובת גופו ורכושו לעשות קבלה מעשיות, וכמו שהבאתי כבר לעיל במאמר ט', וכדאיתא בקידושין (ע"א) על שם

לבנימין אמר

ומעכב אותה מלהשיג במושכלות, ובפרט בענין ההשארות הנפש ונצחיותה שהוא דרוש עמוק עמוק מי ימצאנו והחומר מעכב אותו, וכמאמרם ז"ל: רצונינו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה מעכב. ונחית חכם אחד להשכיל במושכל' ובפרט בענין ההשארות הנפש והיה רק עסוק במושכליות, ולא נמנע מנמות אחר החומר העכור והיה מיד נשמט עיקרו ויסודו, כאשר ידעת מדברי מרן הרמב"ם ז"ל בספר המורה חלק ראשון אמר: היודע

יש לתרץ, דבהגאולה שלימה כשיתקיים נבואת יואל, אז יהיו הידיעות האלו להצדיקים לקיים וראיתם אותו וזכרתם. אז יהי רשות להציץ ולראות הפנימית:

וזה הוא כוונת המאמר שהעמיד ר' יוחנן בקיבוץ הישיבה שהיה בו. וחזינן ההוא קרטליתא. שהיה חיבור נפלא סגור ומסוגר. דהו קא מקבעי בה אבנים טובות ומרגליות. שגם החיצונות אשר היה מובן לכל היה מאיר העינים ומשמח את הלב בהרצאות פסוקים נפלאים. והדרי ליה מיני דכוורא דמקרי כרשא. היינו תלמידי חכמים רבים שלמדו בזה אבל

רפדוני בתפוחים

דמקרי בירשא דהיינו בר קישתא, דהיינו דלות גדול דלא היו להם כר לישן עליו, זהו בר קישתא שהיו עניות קשות ומרות עד מאד. ונחית בר אמוראי, רצונו לומר תלמיד חכם אחד לשון אמורא שהיה יודע לשוט, דהיינו שידוע להתפלל ולעשות פעולות בשמות התורה ורגיש בתפילתו ופעל ועשה, ובעי לשמטיה לירכא כידוע ויגע בכף ירך יעקב, באנשים העושיין סמוכין לאורייתא, ובעי לעקור זאת ולעשות שיהיה

אגדת סופרים

אז יאמר בהפך זה, שהאיש השלם, אף על פי שאינו מבקש ליהנות מחלקו בעולם הזה והוא פרוש מכל עסקי העולם הזה, אף על פי כן תמיד הרשעים יסובכו אותו מכל עבריו, זה הוא שאמר ומהדר לה מיני דכוורי דמיקרא כרשא על שם רשתם.

נחית בר אמוראי לאתויה, איש יודע לשוט בעולם הכליון לעשות חיל בכסף ובזהב ועושה מעשה אמורי וחפץ להזיק השלימים ולאתווי באהלו לאמור כי אליו גנוזים כל אוצרות ההם, כי באמת בטעות זה סלקי ונחתי כל הפחותים. ורגש ובעי לשמטיה לאמטיה, ר"ל ברגשת פועלי און וקיבוצם הם חושבים לקעקע ביצתם, דוגמת אומרו 'ותקע ירך יעקב וגו'', ר"ל שהפחותים קמים על השלימים וחושבים לקעקע ביצתם ולבטל תורתם שהם לומדים בסתר מפני עקב רשע כדרך הזה שהוא בסתר. וישא זיקא דחלא ונחת, שהרשעים שנמשלו לחומץ בן יין ינשאו להעמיד ונחית זה ישפיל וזה ירום, וזהו אומרו דרא ונחת.

ולפירוש הראשון שמינא דכוורי הם המלאכים השומרים את השלימים, יאמר כפשוטו, שהמלאכים רגשו לקעקע ביצת בר אמוראי העושה מעשה אמורי ומקצצין רגליא דרשיעא, וירא הרשע כי לא יכול לו אז נתן אל לבו לשוב ולהשליך גילוליו שנמשלו לחומץ מידו, זה הוא שאמר וישא זיקא דחלא ונחית, ר"ל השפיל עד לארץ כל מעשה תקפו וגבורתו, ורצה לנסות בכל אלה אם הוא אפשרי להיות לעתים במחיצת השלימים.

ובפיו גבורות להוכיח את הבא עליו כאילו בא לבטל ממצוה רבה. **שדא זיקא דחלא**. פירשב"ם שזרק ליה חומץ וברח מריחו. ואפשר קללו בקללות נמרצות וזה הוא החומץ. ופחד וחשב איני מחויב בכך לכנס יותר נגדו. ואולם **נפק בת קלא**. היינו כל גדולי בית המדרש. **אמר לן**. לשון זה משמע שתלמידי הבית המדרש ור' יוחנן היה בינייהו חשקו לידע הרבה סודות וחפשו להם רבי שיקח הארגז ויפתח לפנייהם ללמוד עמהם, וזה נחית לכך למי שעמד נגדו צעק וקלל עד שהניחו. אך הראשי ישיבות אמרו אין זאת, לכם די ידיעות כאשר עושין הדגים הקטנים ותו לא. **דדביתהו דרבי חנינא בן דוסא וכו'**. שיש גנוז בזה ידיעות הנשגבות אשר מגיעים עד כסא הכבוד, ולזה יזכו בהגאולה שלימה. ונקיט **דביתהו דרבי חנינא בן דוסא**. דגדולי תלמידי חכמים מכונים בשם נשים, כדכתיב אם לא תדעי לך היפה בנשים (שיר א' ה'), וכן (משלי ח') לחכמת נשים, שהם חושקים לעולם הבא ותורה יותר

בן ארבעים ושתיים אותיות שמשרבו הפריצים לא היו מוסרים רק לידועים להם. פירש"י משרבו הפריצים המשתמשין בו. וסיפר ר' יוחנן שהיו מתחסדים אשר נחתו להים לקחת את הארגז לעצמם. ורגש ובעי לשממיה **לאטמיה**. שבא ירא שמים לריב עמו על מה עושה כן. והוא במשל בהאי דנחית ליקח הארגז ובא מי עליו לעקר ירכו. ונקיט ירכו מחמת מה דאיתא בסוכה (דף מ"ט ע"ב) ומועד קטן (ט"ז), דכתיב (שיר ד' ב') חמוקי ירכיך, למה נמשלו דברי תורה כירך לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר, ומכל שכן בסתרי תורה שמבואר הרבה עונשין בחגיגה י"ג על זה. וראה האיש הירא שמים שזה מכין עצמו לקחת לעצמו. ומסתמא רוצה לעשות בזה גדולות ולפרסם עצמו שהוא איש מופת. נכנס עמו בריב, וכאילו רצה לחתוך יריכו לפרסם לרבים יריכו, או להשליך לפניו יריכו לאמור זה עשית, שבא לגלות מה שצריך שיהי כמו הירך מכוסה. ואמנם הבר אמוראי היה דברן,

רפדוני בתפוחים

לתלמיד חכם עושר וכבוד, ושדי זיקא דחלא, רצונו לומר הרשעים נדמו לחמץ ושדו הרשעים להשתנות מזלם ולהיות לצדיקים עושר כהדא בקעה מלאה דיניין. יצא בת קול מה לכם באלו האוצרות, קחו לכם ראייה מאשת ר' חנינא בן דוסא, שניתן לה מן השמים והחזירה, כדי שלא יבא לבושת ולכלימה לעתיד לבא. ואם תקחו לא יהיו להם כל כך חלק בעלמא דאתי, לכן אמרה הבת קול **דעתידיא למישדי בה תכלתא**

לבנימין אמר

לשוט בים יוציא פנינים מקרקעית הים והסוכל השחיה יוצלל ויאבר יע"ש בספר המורה. והנה האי בר אמוראי הבין זה ושדי והרחיק ממנו התאות הגופניות והחומריות והנהגת המדינית המתמשלים **בזיקא דחלא**, והיה משיג כפי כח השגתו. אמנם כבר ידעת לעמוד על כל עניני ההשארותה ועצמותה של הנפש הוא דבר עמוק עמוק מאד ובקושי גדול יושג מה שיושג, כי הדבר הנעלם מכל החושים ואין להחושים השגה בו כלל,

אגדת סופרים

נפק בת קלא ואמר מאי אית לכו בהדי קרטליתא דדביתהו דר' חנינא בן דוסא כו', ר"ל קרטליתא זו גנוזה דווקא לאותן צדיקים שהיו בעולם הזה מוכים ומעונים וסובלים דוחק בעולם הזה כרבי חנינא ואשתו שהיה כל העולם ניזון בזכותם והיה די להם בקב חרובין מערב שבת לערב שבת (תענית כד:).

שדיא תכלתא בה, ר"ל השליכה תכלית כל מעשיה לשם אוצר זה, כי לא קבלו שום הנאה בעולם הזה, כי כל תכליתם היה אל זה האוצר הגנוז לכל צדיק, לה ולכל דכוותה שמור

וחזינן. ההיא אבן טבא למוך המיס וסדלל ליה
 תנינא: הכי גרסי' אתא ההוא תנינא
 רגש וקבעי למיבלע לספינתא אתא פושקנצא
 עורב נקצה. וקטעיה לרישיה. דתנינא. אתהפיכו

משאר חמודות, כמו אשת רבי חנינא בן דוסא
 שמבואר בתענית (כ"ה ע"א). ויש בפסחים (דף
 פ"ד ע"א) על הקרא (הושע ב') תקראי אישי וגו'
 אמר ר' יוחנן ככלה בבית חמיה ולא ככלה

מיא והוו דמא. מרוז דס
 טהיה גדול הכזה: הדר בעי
 למבעיה לספינתא אתא
 ההוא פושקנצא וקטליה
 ואזיל בר אמוראי ושקליה
 לההיא אבן טובה ותלינהו
 להנהו ציפרי. לנסות אס
 ימיו ומיו ופרמו להו: בהדיה.
 כהדי ההוא אבן:

יט. רב יהודה הינדוא משתעי,
 זימנא קדא הוה אזלינן
 בפסינתא, וחינן ההוא אבן טבא
 דהוה חריר ליה תנינא, נחית פר
 אמוראי לאתויה, אתא תנינא קא
 בעי למבלע לספינתא. אתא
 פושקנצא פסקיה לרישיה, אתהפיכו
 מיא וחו דמא, אתא תנינא חכריה
 שקליה ותליה ליה וחייה. הדר אתא קא בעי בלעה לספינתא,
 הדר אתא ציפרא פסקיה לרישיה, שקלוה לתהיא אבן טבא
 שדייה לספינתא, הוה הני ציפרי מליחי בהדו, אותבינהו
 עליהו, שקלוה ופרחו להו בהדה:

בבית אביה, כלומר שאז
 יהי לישראל גילוי השכינה
 והסודות, לא כמו עתה.
 וקיים ר' יוחנן את דברו
 שם במאמר זה ופחד
 מאותן שמתפרצין בהם.
 ולכן אמר בחכמה. וגם
 שם בפסחים לא אמר
 בהדיא. ואפשר כאן
 שדיבר ברבים העמיד זאת
 בלשון נסתר יותר:

ר' יהודה הינדואה
 משתעי וכו'. הבאתי לעיל
 מאמר ה' מה שכתב
 היערות דבש (חלק ב דרוש

רפדוני בתפוחים

לצדיקא רצונו לומר תכלת לשון תכלית שיהיה
 לצדיקים לתכלית גדול אם לא יקחו ויאכלו
 עלמן בעלמא הדין ודו"ק.

מה אומר ומה אדבר אם אקשה קושיות, היום
 כלה והם אינן כלין. וכל הרואה יכיר וידע
 כי צריך נגר ובר נגר דיפרקיניהו.

לבנימין אמר

הוא דבר קשה הציור מאד לציירו על אמתתו, אך
 זאת השיג האי בר אמוראי כי יש לה, דהיינו
 להנפש המשכלת ההשארות, וקצת הבין בא[ו]פן
 מה, והיאך יהיה לה ההשארות והנצחיות, אך
 אמנם לא כולו, והוא היה רוצה להשיג ולעמוד
 על כל ענינה ועצמותה בכל עניני פרטיה, ובפרטות
 אי אתה מוציא. ונפק בת קול ואמר להו מאי
 אית לכו בהדי קרטליתא וכו'. רצה לומר מה
 לנו להתעסק לעמוד על כל עניני הנפש אשר הוא בלתי אפשר, אך זאת השיג שהנפש היא עתידה
 שתשיגה ותהיה צרורה תחת כסא הכבוד, והבין:

הצעה. ידעת מחלוקת אפלטון ותלמידו היוני אריסטוטלום בענין מהות הנפש, אפלטון סובר שהנפש היא
 כמראה שאינה מצוחצחת שהיא מלוכלכת בענינים מחשיכים ומתגלמים אשר בעצם המראה

אגדת סופרים

אוצר זה, זה הוא שאמר דשדיא תכלתא בה, השליכה תכליתה [אל] תענוג זה הצפון לצדיקי
 לעלמא דאתי, ר"ל השליכה תכליתה להיות במחיצת הצדיקים, כמ"ש במדרש שיש אוצר לבעלי
 תשובה בפני עצמם ולסובלי צרות בפני עצמם ולצדיקים בפני עצמם, וק"ל:

עוללות אפרים רב יהודה הגדואה משתעי כו' והוינא ההוא אבן טבא דהדר ליה תנינא כו'. רמז לאבן
 טוב התורני, כי התורה נמשלה לאבן יקרה, כמ"ש יקרה היא מפנינים וגו', וכבר

בו כמה ענינים לתועלת. אבל סוף סוף אין רק אבן טוב. ובודאי יהי בזה תכשיט ועדי הרבה ליפות בו את הנושא אותו במקום הראוי במלבושיו או בטבעת על אצבעו. ולכן ודאי יש לחפש הרבה את האבן הטוב הזה. אבל כבר נמצא בתשובת הרשב"א שלשה איגרות בחתימות מגדולי הדור רבים בחרמות ואזהרות שקודם כ"ה שנה שהורגל האדם בתורה לא ילמוד מחכמת החיצוניות זולת לרפואה שיש לזה הכרח, ועשו כן כעת עד חמשים שנה מאז. כי ידעו גודל הפירצה שהיתה וחשבו שאחר שיהיו חמשים שנה בהרגל קדימת התורה שוב ישארו בכך גם בלא חרם ואיסור. והוא מסימן תט"ז ואילך. ובא אחריו השל"ה

זי"ן ממעלות שבע חכמות ועד כמה שהם גם משמשים להתורה הקדושה. אבל כתב שהם רק כשבע הנערות אשר ניתנו לאסתר. וכתב שגם מקורם הם מהתורה ולשם ישובו. ופשיטא גם עינינו רואות גדלם ותפארתם. ויש במשלי (ו, כג) נר מצוה ותורה אור. ויש בסוטה (דף כ"א), מדוע נקרא בדמיון הזה. ועל כל פנים כפשוטו, שתועלת האור הוא הרבה לראות היטב מהלהבה ולאפות ולצלול ולבשל בכחו, והרבה עוד להתיך המחצבים ולהחם בו. והמצוה נמי הוא כנר בעוד שדולק, שיש גם בזה במעט החכמות תועלת רב. אבל להחכמות החיצוניות לחפש שם יש למצוא אבן טוב שמאיר וכל אדם נהנה מיפיו. וגם יש גם כן

רפדוני בתפוחים

ונראה לתרץ, דאיתא במדרש הנעלם (בראשית), הוא יושפך ראש. אמר רבי יהודה כך דרכו של נחש אין הכאה שלו מאדם אלא בראש. ואין הנשיכה מהנחש לאדם אלא בעקב, אמר ליה רבי יצחק למאן דאמר יצר הרע הוא. מאי יימא בהאי פסוקא. אמר ליה רבי יוסי מלמד שאין הריגה לנחש אלא בראש ומי הוא הראש. זהו הראש הישיבה. ואין הנחש הזה הורג לאדם אלא בעקב, כשעושה לו עבירות ודש בעקב. הה"ד בעון עקבי יסובני וכו' ועל פי זה יוכל לתרץ פסוק בתהילים מה ששמעתי מאדוני אבי זצ"ל וגם מצאתי בספרו מה שחיבר על מוסר וז"ל. דאיתא במזמור מ"ט בתהלים, אמר דוד למה אירא בימי רע עון עקבי יסבני. הבוטחים על חילם וברוב עשרם יתהללו. אח לא פדה יפדה איש לא יתן לאלהים כפרו. ויקר פדיון נפשם וחדל לעולם. ע"כ הפסוקים. והפסוקים הללו אין להם שחר.

לבנימין אמר

הוא מוזכר, אך המסכים המבדילים בינו ובין זולתו הוא מחשיכו והוא מצטרך בהצטרכות התראות זהירתו וספירתו, רק להסרת העדר ההראות ולהסיר המסך המבדיל, לא לעשותו ספירי, כי אם בהסרת המסך המבדיל, ממילא יהי' ספירי, כך הוא ענין הנפש, שבעצמותה כוללת כל עניני המושכליות אך באשר ניתנה במעבה האדמה החומר העכור והשפל הזה הבדיל והסך בינו לבין המושכליות, והוא (רצ"ל האדם) בעיונו יסיר המסך ההוא ואז יתגלה ספירות האור הנפש.

אגדת סופרים

בארנו במאמר המתחיל תא אחוי לך טורא דסיני כו', וכן במאמר של אקרוקתא, שלומדי התורה יש להם שני מתנגדים מבחוץ ומבפנים, האויבים שמבחוץ והיצר הרע שמפנים, זה הוא שאמר דהוה הדיר לה תנינא, כבר אמרנו שהיצר הרע מושך כחו מן הנחש הקדמוני, וכן האומות, כמ"ש בפרעה 'התנין הגדול הרובץ וגו'.

ונחית בר אמוראי, היינו תלמיד חכם הנקרא אמורא, נחית לאתויי האבן טוב אליו. **אתא תנינא**, היצר הרע, קא בעי למבלע לה לפינתא, פירש רש"י בעי למבלע כו' אבל עדיין לא בלע. **אתא ציפרא פסקיה לרישיה של התנין**, והציפור היינו הפושקנצ"א שהזכרנו במאמר הקרוקתא, והוא

מדיוק הקרא כמה הוא, והשיב רבן גמליאל לפיליסוף וטרף הפיליסוף ראשו בכותל לאמור, הוא יגע כל כך שנים עד שנודע לו ולחכם זה נודע במהירות. על כל פנים חזינן גדול הצער של רבן גמליאל באשר לא ידע. ולכאורה ומה בכך, וגם היה כל כך עד שגם אחר שיצא מהשואל עדיין ניכר צערן, שהרגיש ר' יהושע. אבל החזיק שאין לחכם בתורה לומר איני יודע מה שאדם חיצון מן תורת אמת יודע. הלא איתא בכלים (פרק יז) והובא בבבא בתרא (פ"ט ע"ב), דאמר ר' יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר, שאז יאמרו הרמאין אין תלמידי חכמים בקיאין במעשה ידינו. ונשאר בגמרא שבחר יותר לאמרה. אך נחת גדול הוא מי שמגיע מאת ה' מתנה שלא נצרך להשתקע בזה לבטל תורה, וכאשר אמר ה' ב"ה לשלמה, כדאיתא (במלכים א' ג' י"ב) הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך וגו'.

לבנימין אמר

ואצלי כי הוא זה כוונת המאמר ממאמרי רז"ל: אמר שבתחלה היה אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו ואחר החטא מיעמו הקדוש ברוך הוא והעמידו על מאה אמות (הגנה יב, א) עכ"ל: **הביאור:** כבר ידעת שאדם הראשון קודם שחטא בעץ הדעת טוב ורע היה ממש כולו מושכל והיה כמעט כשכל נבדל כידוע מסוד עץ הדעת טוב ורע ועץ החיים וחי לעולם, והיה גם כן במקום שראוי להשכלה, והיה משיג מתחלת

(בהלכות שבועות ב"ד קפ"ג) שרק אחר שמילא כריסו בש"ס ופוסקים ילמוד באלו החכמות. וכבר כתבתי לעיל מאמר ה' וז' מזה. אבל אחד שעומד על פרקו בטכסיסי יראת ה' ותורת אמת נכון ללמוד בעתים פנויים ומקריים חכמות האפשריות. ולבקש מאת ה' שיהי לו סייעתא דשמיא שלא יצטרך לבטל עצמו מדברי תורה. ו**חזינן** מגדולי רבוותא, הרמב"ם, ומגאונים הקודמים ואחרונים, וכאשר סופר נמי מהגאון דווילנא זצוק"ל. ואיתא בהספד שעליו באפיקי יהודה עד כמה היה בלימודיות. ורק שיש להתחכם למצוא מבוא לזה במהירות במה דאיתא בבכורות (ח' ע"ב) ששאל הקיסר לר' יהושע בן חנניא, נחש לכמה מיעבר ומוליד. איתא במדרש רבה (בראשית כ'), שנשאל רבן גמליאל גם כן על זה ולא ידע ונתכרכם פניו מפני בושה בשלא ידע להשיב, והיה כל כך עד שפגעו ר' יהושע ומצא פניו בצער ושאלו מה זאת וסיפר לו המעשה. והודיע ר' יהושע

רפדוני בתפוחים

ונראה לתרץ דאיתא במקובלים תת"ן חדרים יש בגיהנם כמנין תכל"ת ובאלו החדרים צריך לילך אפילו צדיק גמור כדי לתקן ולהעלות נשמות של רשעים דמעות העשוקות כמבואר בזוהר בכמה מקומות. והנה באשר הצדיק אינו צריך שמירה בתק"ף חדרים כי הם אינם בתוקפא דדינא ויש להם בושה לפני תלמידי חכמים או זקנים ואנשי מעשה. רק הנשואים ממנין תת"ן והם ר"ע חדרים

אגדת סופרים

העורב, רמז למי שמשכים ומעריב בבית המדרש, אז הם כלים מאליהם, כמ"ש רז"ל (קידושין ל:): משכחו לבית המדרש. **אתהפכו מיא** והווי דמא, כי המים התורניים דם יחשבו אל הצורר הפנימי או אל האומות, כי המים התורניים ממיתים הצוררים ההם, ואם כן הם מתהפכים אליהם לדם. **אתא תנינא חבריה**, הם האומות, ואחיה כו', ר"ל האומות בתחבולותם הם משיבים כח היצר הרע לאיתנו, והרי כאלו החיו את כח היצר הרע, עד שחזרו שניהם ורוצים לבלע הספינה, על דרך אמרו 'כבלע רשע צדיק ממנו', וכתוב 'נבלעם כשאלו חיים'. הדר **אתא ציפרא פסקיה לרישיה**, על דרך השכם והערב לבית המדרש והם כלים מאליהם. ובהסתלקות כל המונעים שקלה להדיא **אבן טובא ושדייה לספינתא**.

שעוסקים בזה. ונחית בר אמוראי (קאפער) שיכול לשוט לעומק ים הוא חכם בדרכי העולם. לזה נתנו עיניהם לשלוח להגיע להם את החיבור. והיה להחכמים שבספינה שני טעמים שימצאו להוציא האוצר מידם. אחת שידעו שיתקבצו שם קלי הדעת מחוסרי יראת ה' ילכו לאיבוד לגמרי, וטוב לבטל זאת, וכמו שהיה בהעובדא דזמן הרשב"א שמיחו בחרם שלא ילמדו, כמו שכתבתי לעיל. ושנית גם לטובת עצמן, שילמדו גם הם אחר שהם מזויינים מתורה ויראת שמים נגד כל הבאים לעולם. מצאו היתר וגם חיוב לבטל הכנופיה

ועל זה הובא כאן עובדא. וקרוב לומר יותר שלא היה עובדא בפועל, רק יען שכן שכיח הליביש הענין בכך. שסיפר כשהיה אצל רבו ראש הישיבה שנמשל לספינה השטה בים הלימוד, כמו שכתבתי לעיל במאמר א'. חזינן ההוא אבן טבא דהוה הדר לה תנינא. שנודע להם שיש חיבור נפלא או קיבוץ כתבי יד ללמוד בו חכמות רבות במהירות וברירות מחכם גדול בתורה וידיעות נשגבות. חשקו לזה הרבה. הלא כאן מצאנו הנרצה ללמוד מהרה לרוות נפשינו. ושמעו איך הפיליסופים סבבו את החיבור הזה שהיה רב ותלמידים

לבנימין אמר

השתלשלות העולם מהשכל הנבדל הראשון עד סופו שהוא נקודת מרכז הארץ, כי לא היה לו מונע מצד החומר, והיה הנפש ספירי בלתי מסך מבריל כלל וידע כל המושכליות, ואחר המרותו אמנם, כבר ידעת חטאו שמשך על עצמו, זו חמת נחש הקדמוני ונטה אחר תאות הגופניות, והמשך על עצמו המסך המבריל, נמעט קומתו שלא היה אלא מאה אמה. כי כבר ידעת ממאמרינו לעיל בס"ד מאמר ב' יע"ש מענין דימוי העולם למספר מאה אמה או מאה פרסי כנוצר שם באריכות, שים עיניך עליו בענין תלת מאה פרסי. והנה אחר

רפדוני בתפוחים

שם צריכין שמירה ביותר אפילו זקן ונשוא פנים, ובאם שהיו הולכין לשם בלי שמירה, אפשר שיהיו ניוזקין מגרדיני נימוסין טהורין, אזי הולך מלאך אחד ושמו יהושיע ובידו שעוה וכותב על מצחו השם הנקרא אתה, אזי יוכל להלך באלו ר"ע חדרים ואין שטן ואין פגע רע. (ולפי קט שכלי זהו פירוש הפסוק אכן לא ידעתי אם לא יהי שותא דינוקא או דאבוה אך בספרו לא מצאתי) גם כי אלך בגי צלמות דהיינו באלו חדרי הגיהנם לא אירא ר"ע מן אלו ר"ע חדרים. מפני כי אתה עמדי. רוצה לומר דשם של את"ה עמדי ודוק.

ואיתא במדרש רבה (פרשת עקב), אמר דוד אין אני מתירא מעבירות חמורות למה מפני שהן חמורות. אלא מעבירות קלות למה מפני שהם קלות עיין שם.

ואת זה אמר דוד למה אירא בימי רע, רצונו לומר מפני מה אני מתירא מן רבי עקיבא חדרים, עון עקבי יסבני אני מתירא מעבירות קלות שאדם דש בעקב. ואם כן לא יתן המלאך הממונה סימן. ואם תאמר אחרי שאתה צדיק גמור אין אתה צריך לגיהנם, לכן אמר הבוטחים

אגדת סופרים

הוה הני ציפרי מליחי בהדן כו'. רמז שהרשעים שנחשבו בחייהם כמתים וכאלו היו בשר מליח שאינו מסריח, ובזמן שהשלימים מתחברים עם הרשעים ומחניפים להם, זה הוא שאמר **אותבינהו בהדיהו**, עד שהחיבור להם גורם ששקלוח ופרחו, ר"ל שהם לוקחים מהם האבן טוב התורני וסוף שיעשו להם רעות, כי האומר לרשע צדיק אתה ומחניף לו לאמר אחי ורעי אתה לסוף נופל בידו, כמ"ש 'אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים כו' כי אם בתורת ה' חפצו'. **אז** רמז באותן ציפרי מליחי, שבתורה יכול כל אדם להחיות בה המתים, זה הוא שאמר שקלוח, ר"ל קבלו השפע ממקור החיים באמצעות התורה, ופרחו, כי התורה עץ חיים היא למחזיקים בה.

ירא. וגם כמו דאיתא בספר התפוז"ח שאריסטו הודה בסוף שהיה כל שניו בהבל, והודה בסוף על השארת הנפש. ועלה ביד הגדול ההוא לפתוח סדק קטן ממעשה מרכבה אשר לא שזפתו עין המתפלספים מעולם ונפתחו עיניו. וכאשר עלה לאברהם אבינו להביא לתחת כנפי השכינה על ידי בהירת המראות בחקירות המרכבה אשר בולע כל אשר חכמות מעשה בראשית, וכמו שכתבתי לעיל במאמר ה'. והאדם ההוא נתהפך מדעתו הקודמת, ובזה נתפרדה החבילה, שהיו הרבה רואים איך לרבים נפסק ראשו. וזה הוא שעל ידי הפסקת ראש התנין נתהפך המים לדם, כהאי דכתיב (דברים יב, כג) כי הדם הוא הנפש, שבאו כולם בכח הנפשי. אבל סיפר שמי שנאחו בו פעם בהרוב הכפירה והליכת חיצוניות, מיד בהריחו את האש דולק והולך כמקדם. ואין לסמוך על תורת אדם כזה. ואמר **שאתא תנינא חבירה שקליה ותליה לה וחייה**. התחיל שוב לווכח עמו במכשולים אשר יש בקיבוץ הספרים ההם לצד השמאל. מיד הגיע ראשו הקודם, ושוב יצא בחוצץ כולו לנקום בהספינה והיה צרה כמבכירה על הנמצאים בהספינה. ומצאו עצמן

לבנימין אמר

המרותו אינו משיג אלא מצד הנמצאים השפלים, וכאשר ידעת ביאור אונקלס הגר ע"ה בפסוק: 'וראית את אחורי ופני לא יראו' (שמות לג, כג), ש'אחורי' פירש בו מה דבתראי, שהם הנמצאים, 'ופני לא יראו' הם דקדמי, הן הן השכלים הנבדלים שזה לא יוכל להשיג. וראה נא גם ראה שזה היה מעלת משה רבינו ע"ה אבי החכמים וארון הנביאים ע"ה ומבחר מין האנושי וראה וחכם על אחת כמה וכמה, ק"ו בן בנו של ק"ו אנחנו אוזני קיר. וכבר

אגדת סופרים

אז יאמר שגם הצפרים ההם, דהיינו הרשעים, חיו ושבו למוטב מצד שהתחברו לטובים, זה שאמר **אותבינהו בהדיהו**, כשישבו להם בין השלימים.

אז שקלוה ופרחו רמו שקבלו דברי אלהים חיים, ותחת שהיו בחייהם כמתים שבו להיות חיים ומשכילים ודבקים בה' יתעלה, שנאמר 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום', אכ"י:

על ידי תחבולות הוצאת החיבורים מידם. לזה איתא בהסיפור. **נחית בר אמוראי לאתויה**. היינו להביא לנו להספינה. ואולם הרב שבהם התגבר ואמר שילחם במסירות ובכל החריצות נגד כל הישיבה. יען שעשו לשלוח לגזול מהם. והיה כן, שהיה לו כח בהממשלה, כדרך בכל העתים שכאלה יש להם יותר כניסה להרשות. וגם זולת זה התגברות. וכבר ביררתי לעיל במאמר ה' שחכמי הטבע והתכונה נקראו לויתן שבפי העולם שמקיף את הים. וכמו שכתב הרשב"ם כאן (ע"ד ע"ב ד"ה עקלתון), לויתן נקיבה שמקיף את כל העולם ואזיל שם על כוונת התנינים הגדולים. וגם בררתי שם מגמ' עירובין (דף כ"ב) שגדולי תורה שהם גם חכמי קבלה נקראו עורב נקיבה שמעלימה עין מילדיה, כדכתיב (תהלים קמז, ט) לבני עורב אשר יקראו. ויש בגמרא איזה טעמים.

ופיפר כאן איך קם גדול שבהם לבלוע הספינה והיו בסכנה גדולה. **אתא פושקנצא**. עורב נקיבה. **פסקיה לרישיה**. שבא מקובל גדול והיה מווכח עמו להראות לו. כמו שאמר שלמה בקהלת (יב, יג) אחר חקירתו בשבעה ההבלים, שסוף דבר הכל נשמע את אלהים

רפדוני בתפוזים

על חילם, רצונו לומר שיש צדיקים שיש להם חילם דהיינו מצות, וברוב עשרם יתהללו רצונו לומר שמתפארים שיש להם עשירות דהיינו מצות ותורה ומעשים טובים, ואינו עושר ממון, אכן אח לא פדה יפדה, רצונו לומר במצות שלהם ותורה ומעשים טובים לא יפדה אח דהיינו הרשעים שיש בגיהנם. איש לא יתן לאלהים כפרו אם כן צריך לגיהנם. ואם תאמר מה לי לצרה הזאת, לכן אמר ויקר פדיון נפשמ,

והיפך שוב דעתיה לגמרי. וזה הוא הדר אתא ציפרא פסקיה לרישיה דאתא בשוחר טוב (קפיטיל ח'), צפור זה אליהו שמסבב את העולם כצפור, עכ"ל. ובברכות (דף ד' ע"ב) אליהו בארבע פריחות. ומיד שפסק אליהו לרישיה שקיל לכל הני כתבי היד ושדיוה לספינתא. יש לשער גודל השמחה שניצולו מהרודף ההוא וגם הגיעו חפצם.

וסיפר מה עלה להם על ידי מהירת שפיטתם, שרצו לראות מן התלמידים הצעירי ימים שהיו מלאים קדושה ולא ידעו כלום מעניני העולם, והיה לדעתם בטוח שלאילו טוב להניחם ללמוד בזה. וזה שסיפר בדרך חכמה. הוּו הני ציפרי מליחי. וקראם ציפרי,

רפדוני בתפוחים

רוצה לומר דזהו דבר יקר אשר יפדה נפשם וחדל לעולם, רצונו לומר שחדל הרשע של גיהנם, שלא יבא עוד לעולם מן הגיהנם ויחי עוד לנצח ולא יראה שחת, ואם כן אחרי שהוא דבר גדול ומצוה גדולה שצריך כל אדם לילך לשם, לכן הצדיק צריך להתירא אפילו מן עבירות קלות שדש בעקב שלא יחזיקו בו בגיהנם ודו"ק. נמצא שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה בעון עקבי יסבני. וכבר הקדמתי דתלמידי חכמים נקראים

הזה: שלעתיד שיתוקן חטא אדם הראשון וישוב בלתי טורח להעדיר המסכים להוציא בו המאכל אשר יאכל, מאכל התורני, והיי בהם החיי הנצחיות כמו שהוא צריך עתה לחרוש ולזרוע ולהעביר הקוצים מן הכרם, כרם ד' צבאות, ולהרחיק הסובין מן הסולת אשר הכל בא רק מצד החומר השפל והעכור הכרוך אחריו, ואז יהיה מיד כסולת נקיה בלתי סובין, וישוג גם כן קצת בהשכלים הנבדלים והנפרדיים, לא כמו עתה שמשוג רק מצד הנמצאים השפלים, ואשר עליו כונן מאמר רז"ל בברכות (ו, א): אמר ר' ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה ד' צבאות יושב על כסא רם ונשא, ואמר לי ישמעאל בני ברכני אמרתי לפניו רבוננו של עולם יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את מדת דינך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך כמדת הרחמים והכנס להם לפני משורת הדין, ונענע לי ראשי, עכ"ל המאמר:

המאמר הזה הנפלא יפול עליו כל לב די והותר וישתומם עליו הרואה. וחלילה לנו להאמין דברים הדברים אלה הדברים שהם כפשטן חס ושלום, או שחלילה שהבעלי התלמודיים יאמינו בו

באין תקוה אם גם הפעולה של החכם הגדול שלהם יצא לריק. אולם ידענו כמה מעשיות בש"ס איך בהיות צדיק במבוכה שנשלח אליו אליהו פתאום בברכות (דף ו' ע"ב) נדמה כטייעא. ובדף נ"ח אתא כאינש ואסהיד. ובשבת (דף קמ"ט ע"ב) בצרת ר' שימי נדמה כפרשא. ויש עוד יותר בזהר חדש (פ' כי תבא), כשבכה רשב"י כשלא ידע סוד הגאולה שבתוכה דבמשנה תורה, אתא אליהו ואמר בשליחותא אחרא הוינא זמין השתא ושדרני קודשא בריך הוא לשככא דמעין. ואין להאריך במה שיש בש"ס וזהר ומדרשים. וזה היה גם כאן, שאתא אליהו ואידמא כחד מינייהו, וכהאי דתענית (דף כ"א ע"ב) כדבעי מלכא למקטלינהו לכולהו,

לבנימין אמר

ידעת מדבר זולתי קדמוני סוד הפסוק (בראשית ג, י) 'בועת אפיך תאכל לחם', ויתיפה בדברינו הנאמרים כי יהיה צריך להעדיר המסכים. וזהו אצלי גם כן כוונה מכוונת ממאמרי רבותינו ז"ל (שבת ל, ב): אמר: עתידה שתוציא הארץ גלוסקאות עכ"ד: אם כי כבר ידעת פירש מרן הרמב"ם ז"ל בשמנה פרקיו, שהוא ז"ל ביאר הכוונה בו כמאמר הזה בדרך מליצה: שתהיה ההכנות ההכרחיות לעניני עולם הזה קלה כל כך כאילו תוציא הארץ גלוסקאות שתהיה בלתי טורח ועמל יע"ש: אמנם לדעתי הכוונה בו כמאמר

החיבורים מאומה. והם יצאו. וכמו שפירש הרשב"ם וחיו ופרחו להם, שהגיעו גם הם חיות כמו התנין ופרחו עם כל המציאה. ובעל המאמר כן לא ראה לדבר בזה ברבים רק לפני יראי שמים שיהיו נזהרים בילדיהם על כל פנים עד שיהיו בערך הבחורות יפה ויפה. ולבל ניח הבן מרשותו עד שימצא שיכול ללמוד לעצמו שיטה עם רש"י ותוספות ומפורשים ומורגל במנהגי ישראל. ויזכני ה' ברוך הוא להיות לבני כולהו תורה וגדולה, שכן עשיתי. ותהלה לאל אם הרבה ואם מעט כולהו זכו ללמוד גמרא ולחדש בהלימוד. גם אחר שעוסקים במסחר. ויש במכתבי כמה חידושי תורה מהם. וכן יש להחזיק בכל כח. ואז יהיה ישועת ה' יתרומם:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

לבנימין אמר

שהוא כפשוטו שיאמרו עליו יתעלה שאמר לר' ישמעאל בן אלישע שיתפלל עליו הם מלהזכור. והנראה בזה הוא זה.

הצעת. **כבר** ידעת שהקמרת הוא בלשון תרגום קישור והתקשרות, וכמאמרם ז"ל: קיטרא קחוינא הכא יע"ש, וכבר ידעת גם כן סוד ישיבתו יתעלה על כסא רם ונשא ממה שביארו מרן הרמב"ם ז"ל בספר המורה חלק ראשון (פרק ט ובפרק י"א). וסוד רם ונשא בפרק עשרים, והוא גדולת מציאותו יתברך הבלתי מושג. וענין 'ברכני', הוא מלשון מברכין את האילן, וכענין 'ויברך את

עליו היצר הרע וקבעי לכלות הגוף. **אתא פשקנצא**, רצונו לומר עורב פסק לרישיה, דהיינו תלמיד חכם גדול ראש ישיבה, ששקול כנגד הדור שנקרא עורב ונשכהו הנחש על הראש, כמדרש הנעלם הנ"ל, גם הוכחתי דאחר חורבן הבית אין מי שירצה להיות ראש ישיבה, כי מתירא מעבירות קלות שיענשו עליו. ומפני זה נחרב המקדש וגבר כח הנחש ונתחלש גבורתנו בעונינו, כי אין מי שילמוד הלכה מרוב הגלות כאשר הוכחתי בהקדמה על טעם קריאת הספר הזה רפדוני בתפוחים.

לכן אמר אתהפך מיא ונעשה דמא, רצונו לומר מכח ביטול התורה אתהפך שנשפך דם בחורבן, וזהו והוה דמא. וזהו אתא תנינא חברי. רצונו לומר כדאיתא גם כן במדרש הנ"ל והיו לבשר אחד. אף לאחר הריגת הנחש נעשה לבשר אחד, וזהו שקלי ותלוי ליה וחדה,

שהיו צפורים טהורות. מליחי. שנשחטו ונמלחו, שלא יהיה מציאות קלקול להם. **אותבינהו עליהו**. שהניחם לעסוק בזה. ואולם היה כאשר צייר שלמה המלך (במשלי ב' ט"ז) להצילך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה וגו', וסיים כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים. וכתב על זה הרא"ש (בתשובה כלל כ"ה) והובא בשל"ה הקדוש (דף קפ"ג) על כל באיה לא ישובון. רצונו לומר, כל הבא ונכנס מתחילה בחכמה זו לא יוכל לצאת ממנה להכנס בלבו חכמת התורה. ומאריך עוד בזה. לכן גזרו בימי הרשב"א שימתינו עד שיהיו לפחות בני כ"ה שנה. וכאן היו רק 'ציפרי'. צפרים קטנים עדיין. והיה הסוף. **אותבינהו עליהו שקלוהו ופרחו** להו בהדיה. ולא הניחו לרבותיהם מכל

רפדוני בתפוחים

עורב מפני שמשכימין ומעריבין כעורב ומשחירין ועושים אכזרי על בניהם כעורב (עירובין כ"א), גם כתבתי דאדום נקרא אבן טוב. ו**בזה** מיושב, **זימנא חדא הוא אזלינא בספינתא וחוינא ההוא אבן טבא** דהיינו אדום הדר ליה **תנינא**, רצונו לומר לאדום סבבוה נחש שלא היה יכול שום אדם לקרב אליה. והיה לאדום כח וממשלה על ישראל להיותן תחת ידם בגלותא. כי הנחש החטיא את ישראל, **ואתא בר אמוראי**, רצונו לומר תלמיד חכם שהוא אמורא ולא היה בידו כל כך כח ועוז לקרב אליו ואז מתגבר

לבנימין אמר

הגמלים', שהוא מלשון הורדות השפע למטה. וכבר ידעת גם כן סוד הרצון הקדום, וכבר ביארנו בס"ד במאמרינו זה כמה פעמים ההפרש שבין צדיק לחסיד, תקחנו משם, כי החלק יתדבק בכל ויעשה בככל אותות ומופתים כחפצו ורצונו, ויעיר ממורח צדק לרגליו וישיבת מדנות וזה כשיתדבק. ושאל ר' ישמעאל בן אלישע אותו ההשגה כי הלך לקשר השלשה עולמות ולהשיג בבורא, ולא היה משיג. והראה לו שישגי בנמצאים מצד החומר ההיולי שהוא הנכרא הראשון שבראו הבורא יתברך, וכאשר ידעת בסוד 'ונצבת על הצור' דברי המורה צדק לעדתו חלק ראשון פרק ששה עשר ופ' שבעה עשר, תראה משם ישמח לבך יע"ש, בין תבין את אשר לפניך.

הן הן סוד המאמר: אמר: מלמד שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין (ברכות ו, א) יע"ש: וגם סוד המאמר: מלמד שהקדוש ברוך הוא הראה לו למשה קשר של תפילין מאחוריו (ברכות ו, א): וגם מאמר: מלמד שהקדוש ברוך הוא מתפלל, יע"ש המאמר. והנה הרשב"א בחידושי אגדות שלו הנדפסים אצל העין יעקב כבר התעורר ליישב הגדות המופלאות

רפדוני בתפוחים

רצונו לומר דזהו החיות שלה וזהו אי אפשר להכניע הנחש הכח ועוז בימי הגלות, וידוע מאמר הזוהר דמשיח יתעורר בחדר דנקרא קן צפור, ולכן אמר בשעת הביעור הראשון עדיין היה כח של עשו קיים אם כן התחזק הנחש מאד. אכן **אתא צפרא**, רצונו לומר משיח דנקרא צפור, וזהו הדר. רצונו לומר לשון עתיד יבא צפור ויפסק ראש הנחש ויכנע תחת ידו. **שקלת לההוא אבן טוב שדייה לפינתא**, רצונו לומר לילך על הים ולבא מפלתם. הוּו הני **ציפרי מליחי בהדן**, רצונו לומר שהיו עמנו תלמידי חכמים שהיו בעלי יסורין גדולים כדאמרין בברכות נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורים, והוה אותן תלמידי חכמים שסבלו יסורין בעלמא הדין, **אותבינהו עליהו**, רצונו לומר באוצרות שהיה למלכות יקחו המה התלמידי חכמים כמבואר בכמה דוכתי **שקלדהו** רצונו לומר לע"א ופרחו בהדיהו, רצונו לומר ועבדו בהם עבודה כדכתיב והיו שרים מיניקותיך ע"ש ודו"ק.

הנוכרות, ולא רווה צמאוני בזה עדיין כל הצורך, ומה שסיים שעל פי חכמת הקבלה הם מבוארים באר היטב, ועל זה נראה שסמך בעיקרן של דברים בזה, אמנם מה נעשה כי בעו"ה אין אתנו יודע עד מה: והכוונה בזה לדעתו הוא בס"ד כך: דע, אם טעמי התפילין ושאר המצות נשגבה מאד, אענה גם אני את חלקי בס"ד כפי אשר הורנו מן השמים, וזה: כי שרשי דת האלקי הם ארבע, ועל ארבעתן אלה תסובינה כל חלקי התורה ודת, כל הולך על ארבע כנפים ופינות אשר נאמר בס"ד, וכי הוא זה: **[א]** מציאות אחדות השם ב"ה וב"ש הגדול, כי הבלתי מאמין בזה הלילה ואף מי שהוא מאמין בשניות חס ושלום, גם כן לא יעבוד לשניות, כי יאמר בלבו: זה ייטיב וזה ירע, זה ירצה וזה יכעוס, זה יהיה וזה ימית, ולמה זה יעבוד להם, זה פועל במבעו וזה פועל במבעו חס ושלום. ולכן האמנות מציאות אחדות השם יתברך הוא מפינות דתינו ותורתינו הקדושה לעבדו לו יתברך לבר:

[ב] הוא האמנת ההשגחה שהוא יתעלה משגיח בשפלים ומצעדי גבר יספור ויגמול על שעשה הטוב מטובו, ויורשע לרשע רע כרשעתו, וזה, דהיינו האמנת ההשגחה, הוא גם כן מפנות דתינו וכל בעל דת ונימוס כי הבלתי מאמין בהשגחה תפול התורה בכללה חס ושלום, כי אם הבורא לא ישיגח עליו היאך יענשו על הרע, ויגמלוהו טוב על מעשה הטוב, והוא לא ידע חס ושלום, ואם אין שכר ועונש חס ושלום למה זה להבל יגע ולריק יעבוד. ולזה הוא האמנת ההשגחה מפנות דתינו בפרטיות וגם מפנת כל בעל דת ונימוס:

[ג] הוא האמנת היכולת הבורא יתברך על שינוי מערכת השמימי ועל צבא מרום במרום, כי אם יעדר חס ושלום היכולת, תפול הלילה וחס הישרת האלקות בנתינת תורתו לנו בהצמוינינו על מעשה

לבנימין אמר

וכו', ומהיכן הוא שלו אם לא שחידש העולם והכל שלו. והנה תפילין של יד שהם נגד הלב המרמוז להבורא יתברך ויתעלה הם אחד כל הארבע התוארים הנ"ל, ולכן הם בקלף א' ובכית א', אבל של ראש שהם נגד השכלת האדם, הם בארבע ניירות ובארבע בתיים, כי אצלינו הם רבים במלות, ואמר האומר: שהקדוש ברוך הוא הראה לו למשה התקשרות התפילין, רצ"ל התוארים הנרמזים בתפלה מאחוריו על ידי הנמצאים כתרגום אונקלם ע"ה, וגם הקשר מורה שהם מקושרים יחד שהם אחד, ועל ידי הנמצאים יושג, אך לא לכל, רק למשה רבינו ע"ה. ואמר עוד שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין, הוא רומז שבוכות הארבע פינות הנ"ל שאנחנו ישראל עם סגולתו מאמינים בו בבורא יתברך חטב לנו חטיבה מול חטיבה ועושה לנו ארבע טובות גדולות ומפורסמות וגלויות לעיני כל: [א] נגד האמנות מציאות ואחדות הבורא יתעלה ויתברך, עשה לנו וקרא לנו גוי אחד בארץ, ומכנה אותה בפרשה אחת:

[ב] נגד האמנות ההשגחה, שאנו אומרים ומתארים הבורא יתעלה ויתרומם מכל תהלה ותואר בענותן סגי שמשגיח בשפלים, הטיב לנו במה שקרא לנו מי גוי גדול, ומגדיל ומרומם אותנו, וכינה אותה בשם פרשה שניה:

[ג] נגד האמנות היכולת הבורא יתברך ויתעלה שמשנה המערכה, אמר שקרא עלינו אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בד', לא במערכת השמימי. וכינה אותה בשם פרשה שלישית:

[ד] נגד האמנות חידוש העולם אמר שהטיב לנו וקרא עלינו המקרא הזה ולתתך עליון על כל גוי הארץ וכו' וכינה בשם פרשה רביעית:

והנה כבר הזכרנו למעלה בס"ד כי התפלה והתורה רומזת להגלגל עם שכלו, כי העסק בתורה ובתפילה הוא דומה להגלגל, וההשכלה בו הוא דומה להשכל המניע להגלגל, ולכן נהגו ישראל קדושים להתנועע לרמוז לענין זה, והבן. והנה המתפלל נקרא תפלה, כי תפילה הוא מלשון חיבור כמו נפתולי אלקים נפתלתי, וגם כי אותיות דטלנ"ת

הטוב והנרצה לקבל הטוב ממנו, ולבלתי נרע מעשינו לבלתי קבלתינו הרע חס ושלום, כי מה יתרון בזה בהעדר היכולת חס ושלום, שמה שיורה מערכת כוכבו הוא יופעל בעולם הן לטוב הן לרע חס ושלום, ולכן הוא זה גם כן דהיינו האמנות היכולת להבורא על הכל פנה מפנת תורתינו: [ד] הוא האמנות חידוש העולם. כי הבלתי מאמין ויסכל חידוש העולם חס ושלום, יסכל כל הדת, כי למה זה יעבוד להבורא כיון שאינו משועבד להבורא חס ושלום כיון שאין העולם שלו, ומה יש לו עוד לזעוק ולצוות ולהזהיר בהזהרות וציוויים צו לצו ואינם תחת רשותו חס ושלום, וגם הנסים הבא"י יפלו חס ושלום בהעדר חידוש העולם, וגם מביטול ירושתינו הארץ הקדושה ארץ זבת חלב ודבש (הם השגות האמיתיות והדיעות והשגות השכלית המדומי' לחלב ודבש כי שם מוכן יותר לקבל השפע והכח האלקי הוה כאשר ידעת דברי הראב"ע ז"ל, והבן זה) אשר אמר יתעלה שהוא לנו לירושה ולנחלת עולם אף שהיה מתחלה הארץ הזאת ביד זרים אוכלים אותה, אמנם כל העולם כולו שלו הוא למי שירצה יתן, ובהעדר האמנות חידוש העולם תפול המאמר הזה. והנה כבר ידעת מסוד התוארים, כי התארים אצלינו הם רבים, ואצל עצמותו יתברך הם אחד, וכל ה' דברים הנ"ל הם אצלו באחד. ועיין בספר חובת הלבבות שער היחוד, כי הם רבים במלות ואחד בענין. והלב רומז להקדוש ברוך הוא שממנו בא החי לכל חי, וכמבואר במדרש רז"ל ובס' המורה חלק ראשון, והראש רומז לשכל האנושי ששם משכן השכל, והנה בארבע פרשיות של תפילין נרמזים אלו הארבע יסודות הדת, דהיינו האמנות האחדות ומציאותו יתעלה בפרשת שמע, האמנות ההשגחה בפרשת והיה אם שמוע וכו', אמר ונתתי מטר ארצכם בעתו, בעת שהוא צריך לו וישגיח בזה, וביאר עוד יותר בזה הפרשה שים עיניך עליו. האמנות היכולת, הוא בפרשת והיה כי יביאך, ששם נזכר יציאת מצרים שהיה כשידוד המערכה כידוע. והאמנות חידוש העולם בפ' קדש לי כל בכור וכו' אמר פטר כל רחם וכו' לי הוא

לבנימין אמר

והיא מצד הטבעו, השני מצד מטרות חוציות מיקרית לו, ומלת מליחה מורה ענין ההשאת והתמדת והתקיימות הדבר כידוע. וידוע הוא גם כן כי שלשה הם בנפש: אחד הוא השכל ההיולני, והשני הוא השכל הנקנה או הנאצל, והשלישי הוא השכל הפועל רצ"ל השורש שלו בשכל הפועל המשפיע עליו, והנה ההשאות הוא לשלשתן, ואף שתמצא בכמה מחברים אומרים שהשאת הוא לשכל הנקנה, אל תשגיח בזה לומר שאין לשכל ההיולני ההשאות חס ושלוש כי זה הורס ועוקר עיקרי ויסודי הדת האלקי, אמנם הכוונה להם כי ההשאת הוא בא מצד המושכליות, וכשיצא השכל ההילאני מכח אל הפועל יתעצם בשכל ויעשה גם כן שכל נקנה, ועיין בספר נוה שלום מאמר שמיני כולו כי ינעם לנפשך נפש היפה תאכל מעין החיים וחי לעולם הנצחי. העולה מדברינו כי יש ההשאות לשכל ההילאני אשר הוא דבק בנפש, לא מתחלק ומתערב עמו.

הן דברי האיש האלקי המורה ומיישר האנשים אמר: שחיו להנפש דהיינו השכל שהוא מדומה לאבן טוב, והדר ליה נחש הקדמוני ונחית חכם מהחכמים להשיג במושכלות ולהעלותה להתעצמה בשכל הנקנה, והיה הכח תאוה רוצה להטביע הספינה, והנה הגביר השכל ונפל החומר, כי כשזה קם זה נופל, הם שתי צרות צרורות זה לזה, והנה החליש כח התאוה והגביר מי החכמה, ודימה אותה שנעשית דם, הוא כי התאוה הגשמיות באה מצד הדם, כידוע בטבעית, וכל עוד שיוגביר להשכל יתאו ליותר להשיג, וכמו שאמר המלך החכם ע"ה:

אמר: 'ועין החיים תאוה בא' (משלי יג, יב), עכ"ל הפסוק: הביאור: אמר בזה שמעין החיים, הם הדיעות האמתיות, בא התאוה להשיג עוד יותר, והתחלפות ה"ויו" כ"מם" עשוי הרבה פעמים בלשון העברי מבעלי הלשון, ואמר: **ואתא תנינא** השני הוא מטריות ומקריות חוציות ושקל **להאי אבן טובא** ותלייה ביה. שהאי תנין נתלה בו והטרידו מהשכילו המושכליות, וכשהחלישה

מתחלפי בלשון העברי לקרבם ממוצא אחת והוא כמו טפלה שהוא הרבה פעמים נזכר בתלמוד מלשון חיבור יע"ש, והנה זה האיש המתפלל המקום אשר הוא עומד עליו הוא רומז לעולם השפל וגופו המתנועע רומז לעולם הגלגלים כנזכר, ושכלו והשכלתו במושכלות התפלה רומז לעולם השכליים הנפרדיים והנבדלים, והנה הוא בתפלתו מחברם ומקשר יחד כל השלשה העולמות הנ"ל. והוא מרומז בזה: כי העולם הגלגלים שליט על העולם השפל, ועולם השכליים הנבדלים דהיינו המתדבק בהם ע"י עסק המושכליות בתורת ד', ולכן אמר שהקדוש ברוך הוא מתפלל, שהכוונה שהוא מחברם ונותן להם שפע וקיום כידוע זה לכל מאמין, והוא שולט עליהם ומשכם לכל מה שירצה, ומשנה ומשדר המערכה כפי רצונו. והבן מדותיו מה הוא ומה הוא בית דינו. ויפה לקצר ובין תבין את אשר לפניך:

זכר יצאנו מענינינו, ונתגלגלו הדברים, לקבץ כוונת מאמרים מפוזרים הנמשכים לדברינו, ובלתי מצמרכים להצעת ענין ביאורינו מאמרינו שפתחנו בו. - והנה תלמידו היוני אריסטוטלס חלק עליו ואמר שהנפש היא כלוח של שעוה מוכן לקבל הציור האלקי יתברך ויתעלה, וארכו הדברים ביניהם, והנה נתפוס עתה במאמרינו דעת "אפלטון" במה שתפס במושלם כי הנפש בעצמה היא כוללת כל המושכליות רק החומר היא שמסבבת אותו ומסככת אותו, וצריך להסיר ממנו המסך המבדיל לבד וכנ"ל, והנה האבן טוב בעצמותו כשהוא גדל בארץ הוא גם כן כמו אחרי כן, שאחרי כן הוא מאיר או הוא ספירי, וגם מקודם הוא מאיר וספירי, אך העפר והחומר העכור שמסבבו הוא משחירו לבלתי הראות והבריק גדל אורו עד יתקן ויוחתך ממנו אותו החומר כידוע במלאכת חתיכות האבנים, ולכן דימה הנפש לאבן טוב. והנה 'התנין' הוא נחש הקדמוני כידוע. 'הציפור' הוא המושכל כחכמת האלקית וכמו שביארנו לעיל בענין כי אשה כושית לקח. וידוע כי שתי רעות ישנו בעולם המבטלות המשיג מהשגת השגת האמיתית, אחד מצד החומר,

ויש להקשות מה חידש במעשה זה, אם להורות גדולתו של לוי, הלא בפסוק מבואר זאת ולמה ליה להביא ראיה מהגמרא ולא מפסוק. ואם להורות פירוש הפסוק מגיד אמת, הלא מבואר בגמרא כל מי שאינו מאמין בדברי חכמים חייב מיתה, וכל שכן מי שאינו מאמין בנביאים או בכתובים. ונראה לתרץ בהקדים גמרא בסנהדרין (דף ס"ח) וזה לשונו, ור' עקיבא

מר' יהושע גמר הא מר' נזדעזע מרל מרלי: **ב. תנו רבנן, מעשה רבי אליעזר**

ורבי יהושע שהיו באין

בספינה, והיה רבי אליעזר ישן ורבי יהושע נעור, נזדעזע

רבי יהושע וננער רבי אליעזר. אמר לו, מה זה יהושע מפני

מה נזדעזעת, אמר לו מאזר גדול ראיתי בים, אמר לו, שמא

עיניו של לוינתן ראיה, דכתיב עיניו כעפעפי שחר:

הגדול וכו' עד אפתח פומיה רבי אליעזר במעשה מרכבה אתא אשא וכו' אמר חכימא שמע מינה דלית אנן חזיין כדאין לכך נפקו לפתחא לברא וכו' עד בסופו דחוק ליה שעתא לר' אליעזר וכו' עד סופו ע"ש. נמצא דאש יצא מדיבור של רבי אליעזר ויצא רב יהושע שהרי רב יהושע היה עמו עם חכמי ישראל כמבואר בגמרא. ואם כן בזה מיושב הגמרא דאמר ר' יהושע הותר הנדר, כי מאחר דר' יהושע ראה האש והם אינם רואים מוכרחים לומר דלא ראויין לכך והוא יותר מהם, ובסוף הזוהר הנ"ל איתא אמר רבי יהודה בשעה שנשמת צדיק רוצה לצאת שמחה ע"ש. וידוע דאיתא בגמרא כמה פעמים דמיתת הצדיק יכונה בשם ישן כי בשניה תצא נשמתו.

וזהו פירוש האגדה זו, דר' אליעזר ור' יהושע באין בספינה, הרהרו לתקן עולם הזה והיה רבי אליעזר ישן, רצונו לומר שבא עת מיתתו כדאיתא בזוהר, דחיקא ליה שעתא דהיינו שעת מיתתו. ורב יהושע נעור, רצונו לומר שהיה מעורר הרבה כאיש המעיר, כי קודם לזה היה סבר דרבי אליעזר בברכה ועכשיו נזדעזע על שלא שמשו והחזיקו בברכה. וניער רבי אליעזר, רצונו לומר רבי אליעזר ננער שנתעורר על הזעזוע שלו שיצא לחוץ מרוב פחדו,

לבנימין אמר

השכל גבר גם החומר והתאוה הגופניות וזיה כמקדם. והיה התנין רוצה להטביע עוד הפעם הספינה והתגבר עוד השכל גם על זה, ורבק עצמו בשכל הפועל באמצעות השכל הנקנה, והאי אבן טוב, שהוא השכל ההיולאני, נתרבק ונתעצם בשני המושכליות, האחד: השכל הנקנה, והשני: השכל הפועל, שהם בעצמם מתמידים ויש להם ההשאריות, אך השכל ההיולאני אין לו בעצם ההשאריות אך בדבקו עמם יפרח עמם למעלה תחת כסא הכבוד, והבן:

הביאור הוא, שר' אליעזר ור' יהושע היו יחד, ורבי אליעזר היה ישן כפעל, או על דרך

מליצה שלא היה עוסק במושכליות כ"כ כמו רבי יהושע שהיה נעור כפעל, או שהיה עוסק ומעמיק העיון בהשכלות, וראה מאזר גדול בים, דהיינו שהשיג איזה השגה גדולה בים העולם, דהיינו על ידי שהשיג במציאות, ונזדעזע רבי יהושע מרוב עיונו ועמקת השגתו עד שנתבטלו חושיו, כאשר ידעת בענין הנבואה. תמה על עצמו: היאך השיג בשכלו שהוא שכל האנושי כ"כ. והשיב לו ר' אליעזר שעיניו של לוינתן ראה בים. דהיינו השכל הפועל שהוא נקרא לוינתן שהוא לוינתן חן, גם הוא מלשון חיבור, כמו שאמר: 'העתידים עורר לוינתן' (איוב ג, ז), שהכוונה על מעורר הקינה על

ואחר שבא אליו שאל לו רבי אליעזר מפני מה נזדעזע, רצונו לומר מאחר שראה שיצא לחוץ, מוכרח לומר שנפל שום פחד ואימה עליך מה זה ועל מה זה. והשיב מאור גדול ראיתי בים, רצונו לומר מכח ים התלמוד שלך אור תורתך נערתי וזעזעתי שלא זכיתי להיות כאחד מהם לקבל ממך, והוא לא החזיק טובה לנפשו ולהשפיל את ר' יהושע, פתח ואמר לא כן הוא רק

אור של לוייתן ראית, רצונו לומר בשני אופנים, האחד ידוע כל צדיק יש לו חלק בלוייתן, וגביה כתיב ועיניו כעפעפי שחר, אם כן את זה ראיתי שהקדוש ברוך הוא הראה אותי שאזכה להיות לי גם כן חלק בלוייתן, וזהו דעת כל אדם צדיק, ואם כן לא תחזיק טובה לנפשך לומר דאני לא זכיתי יותר משאר תלמידי

כא. אָמַר רַב אֲשִׁי, אָמַר לִי הוֹנָא בְּרַ נְתָן, זְמַנָּא חֲדָא הוּוּ קָא אִזְלִינָן בְּמִדְבְּרָא, וְהוּוּ אִמְמָא דְבִשְׂרָא בְּחָדָן, פִּתְחָנָא וְנִקְרַנָּא וְאַנְחָנָא אַעֲשִׁיבִי, אֲדַמְיִיתִינָן צִיבִי חֲלָם אִמְמָא וְסוּיָנָן. בִּי חֲדָרָן לְבַתָּר תְּרִיסָר יָרְחֵי שְׁתָּא חוֹנְיָהוּ לְהִנְהוּ גּוֹמְרֵי דְהוּוּ קָא מְלַחְשִׁי. בִּי אֲתָא לְקַמְיָה דְאִמְיִמְר אָמַר לִי הוּוּ אַעֲשִׁבָא סְמָרְרֵי הוּוּ, הִנְהוּ גּוֹמְרֵי דְרִיתְמָא הוּוּ:

פתחנא ונקרינא מינה חלג וגיד הנסה: חלם שנמתכרה יחד כמתחלה: סמטרי עשז שמחבר כלאמרינן צהמקבל (ג"מ 77 ק) וצאלו טריפות (פולין 77 נד) דענד ליה סמטרי ומיי: דריתמא רותס שאין גחליו כניס מהרה:

חכמים, ורבי יהושע ידע האמת וראה שהקטין נפשו, לכן אמר הותר הגדר הותר הנדר ודו"ק. או בזה האופן אמר, לוייתן, רצונו לומר של חלק שלי, דזהו פירוש לוייתן לשון לוייה, כדאיתא (איוב ג, ח) עתידים עורר לוייתן דהיינו חיבור שלהן, הכי נמי אמר לא היית צריך לצאת לחוץ, כי לא בא האור להבעית אותך, ולא תזכה לשמוע דברי תורה שהרי אמר לו בסוף כדאיתא בזוהר הנ"ל. ועוד דהלכות קשואין לא היה צריך ר' יהושע, שהרי הוא היה בקי בהן ובשמותיהן, רק בשביל חלק שלי שיהי לי בעלמא דאתא הראה לי, כדי שיהיה הנשמה יוצאת בשמחה כרבי יהודה הנ"ל ואם כן לכן היה האור ולא עבורך ודו"ק.

* * *

ויש להקשות הלא במדבר בארץ לא זרוע הוי ואיך מצאו שם עשבים. וכן עצים. ועוד קשה אחר שהחזיר הבשר להיות אחד איך אכלוהו ולא חזרו ולקחו הגידים משום דם או חלב. ונראה לי לתרץ. דהוכחתי באריכות גדול, כאשר איתא גם כן בכל ספרי מוסר, משפט רשעים

לבינימין אמר

המקור והאם לכל חי להשפיע עליו. ואמר לו: ששמא העמקת במושכלות עד שנתדבקת בשכל העשירי והושפע עליך מן העיינין הנ"ל ולכן השגת כ"ב, ודע:

הביאור הוא: שהוא היה הולך במדבריות להתבודד ולעסוק במושכלות, וכמו שהרחבנו הדיבור בזה בס"ד לעיל לבאר את מאמר י"ג יע"ש, ועדיין לא זיכך מדותיו ולא בירר חומר, והיה רואה שהוא מניע גדול מלהשיג במושכלות בלתי זיכך המדות, וכמו שכבר הארכנו למעלה בס"ד

פירוד חיבור איש לאשתו, תראינה משם, והשכל העשירי הוא מתחבר ומתדבק בשכל ההיולאני. ועייניז הם האיש והאשה שבו, כי כבר ידעת כי עין הוא מלשון 'עין הרואה', שהוא כח מקבל דבר הנראה ומצטייר, ולזה נקרא הכח השכל העשירי המקבל ממה שלמעלה ממנו 'עין', וגם אותו הכח שיש להשכל הפועל במה שהוא משפיע לאחרים, ועל השכל, דהיינו שכל ההיולאני הוא נקרא עין גם כן, על דרך 'עין המים' (בראשית 10, 1), שהכוונה בו מקור המים, כך הוא זה שהוא

דיש ברש"י שני פרושים על שוחק. יש מפרשים לשון שחוק והיתול, ויש מפרשים לשון טחינה. וידוע דזנות יכונה בשני אלו. לשון שוחק דדרשינן בשבת תחת פתיגל מחגורת שק וכו', שהשוטה שמח ושתק. וגבי שמשון כתיב ויהי טוחן בבית האסורים דדרשין בסוטה לזנות. וגם אמרינן בגמרא כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה. ואיתא במדרש ואתחנן אם יש כפרה לשפיכות דמים דכתיב שופך דם אדם באדם דמו ישפך. ותוכן הדבר דכתיב תשוב אנוש עד דכ"א ותאמר שובו בני אדם ודרשינן דם "כופר" אשת איש נוטריקון של דכ"א, נמצא דיש לו תרופה. וכן איתא בגילגולים זנות יגלגל בטחול עבודה זרה יגלגל בכבד שפיכות דמים יגלגל במרה. נמצא יש לכולם כפרה שהרי חשוב הגילגול. לזה אמר הגמרא טחול, רצונו לומר האדם מגולגל בטחול למה, לזה אמר, שוחק, רצונו לומר ששחק בזנות לשון שמחה או לשון טחינה ושניהם קאי אזנות לכן יתגלגל בטחול. כבר יתגלגל בכבד למה שהוא כועס והוא כאלו עובד עבודה זרה, ומכל שכן עבודה זרה עצמה יתגלגל בכבד. מרה הוא משום שפיכות דמים, ואיך אפשר זה לאכול ממנה להוציא תרופה, לזה אמר זורקת בו טיפה, רצונו לומר זורקת המרה טיפה בכבד ומכח זה יטעם אדם הכבד ויאכל ממנו. אם כן יטעום מהכבד עם המרה ונח, רצונו לומר כי ידוע הרוצח אין לו מנוחה כדרשינן גבי קין במדרש לכן נח הרוצח ודו"ק. ואם כן יש לשפיכות דמים גם כן כפרה רפואה.

בגיהנם י"ב חודש (עדיות סוף פרק ב). היינו כשיגיע לגיהנם, אכן בטרם ביאתו לגיהנם יש כמה וכמה דינים וגילגולים העוברים קודם שבא לגיהנם. וכבר הקדמתי דעולם הבא דומה למדבר לתקן בעולם הזה עולם הבא. גם הארכתי בספרי צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר (משלי י"ג) ותוכן הענין, דעם הארץ אסור לאכול בשר (פסחים מט) משום דנשמתו הוא מדומם או צומח. אכן הצדיק יכול לאכול בשר ולברר מתוך אכילתו כל הנשמות, וזהו טעם האכילה לברר הנשמות המגולגלים בעשב שהוא צומח ודומם ובשר. וזה בשרא וכוורא, דמתחלה מבררין דומם ואחר כך צומח ואחרי כן חי. ואגב באתי להזכיר איזה דבר הפלא מה ששמעתי מא"א מ"ו זצ"ל נשמתו בגן העדן על הגמרא (ברכות סא) וז"ל, טחול שוחק. כבד כועס. מרה זורקת בו טיפה ונח עכ"ל הגמרא. ויש להקשות דמה מראה לנו הגמרא בזה, מה לי איזהו אבר מבני אדם משחק או כועס.

ותירץ כי ידוע כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם. רצונו לומר דלכן נברא האדם לאכול לברר הנשמות שנתגלגלו בחי צומח דומם ומדבר. והקשה על זה קושיא עצומה, בשלמא אם יתגלגל האדם בכבד או בטחול, אדם אוכל מהן ומוציא הנשמה לקדושה. אכן מרה, אם יתגלגל במרה אין אדם אוכל מהם ואם כן איך תתברר הנשמה לקדושה. ותירץ דאמרינן בבה"ג וגם ביורה דעה סימן מ"ב, ניטל המרה יטעום הכבד אם יש בו טעם מרירות. וידוע

לבנימין אמר

ומטבעיות כי טבע הרשא שהוא פרה ורבה מאד, ואמר: **אדמייתניא ציבא**, הם העצים להדליק האש, כן הוא לימוד ההקדמות לחכמות מכונות בשם עצים לאש, ואמר: עד שהתחיל ללמוד ההקדמות והצעות, הצריכין להחכמות, כבר הדר חלם והיה במקדם, כי התגבר החומר הואיל והניח

בוה מאמר י"ג ובשאר מאמרים תראנו משם שים עיניך עליו. והיה פותחו ומנקרו ומחלישו, דהיינו להכוחות הגופניות, אמנם לא טוהר עדיין מכל חוש המשוש שהוא חרפה לנו כמאמר אריסטוטלום והוא הקשה שבכל החושים להחלישו, וזה רמז באמרו: שהניחו **אעישבי**, שידוע ממאמר רז"ל

נמצא הכי קאמר הונא בר נתן לר"א. אנחנו הלכנו במדבר לתקן עולם הבא, ובכך הוי ליה **אטמא דבשרא** שהיה להם בשר שהיו בו אטום לשון טימטום, שהיו בו נשמות אנשים, אז המה הוו חסרים על ידי סוד אכילה שאכלו, והיה בידם כח וממשלה לברר הנשמה מכל אף. נקרינהו ופתחינהו, רוצה לומר שמבררים כמו שאדם מדקדק ומטהר הבשר

כב. ויברא אלהים את התנינים ארזילי דימא ראמיס
הגדולים, הקא תרגימו שנים (ורצינו מנאל פירש לוימן):
ארזילי דימא. רבי יוחנן אמר זה נחש בריח הוא לוימן זכר
לוימן נחש בריח ולוימן נחש חוקף הוא כנריס: עקלתון
עקלתון, דכתיב ביום ההוא יפקד לוימן נקצה שמקיף את כל
ה' פתרכו הקשה וגו'. העולם:

מגידין וחלב, כן אנחנו עשינו ולקחנו ובררנו הסיג והפסולות והנשמות בשר הנ"ל. אכן רב אשי אמר כגון אנו שאנו בינונים, כדאמרינן אם הראשונים כמלאכים אנו וכו'. לכן אמר ואנחנו,

רצונו לומר אנו אין כח בידינו לברר כל כך נשמות מבשר ובררנו הנשמות מעשב. וזהו **ואנחנו אעשבא**, רצונו לומר ברור הנשמות מעשב ולא מחי. ולא תימא אם אכלנו ובררנו הנשמות משם שכבר יש לו תיקון בזה, זה אינו כן רק **אדמייתנין ציבי**, רצונו לומר דצריך להביא עץ לעשות מדורות בגיהנם אז חלם הבשר. דהיינו **ויונין**, רוצה לומר מתחילה היה טוינן בגיהנם ואז היה בי תיקון. ולא תימא בגיהנם י"ב חודש דזהו לבינונים, אכן יש נשמות דצריכינן יותר מי"ב חודש כמבואר בשו"ת מהר"א ז"ל. וזהו שאמר דאף לאחר י"ב חודש היו עדיין חמין הגחלים דהיינו עושין עדיין דין. ואמימר פירש הדבר, לא תימא שסיפור דברים בעלמא הוא, רק אני אגיד לך רשום בכתב אמת הסיפור דבריו. **האי עשב סמתרי**, פירוש דנעשה לו סמתרי רפואה וחי דהיינו אכילת עשב היא רפואה להנשמה הזאת להביאה לחיי עולם הבא. **והאי גומרי גחלי רתמים דהיינו גיהנם ודו"ק.**

* * *

ויש להקשות מה קשה על הפסוק הזה יותר מכל הנבראים מששת ימי בראשית. דלמא פירוש הכתוב הוא כפשוטו, שברא דגים גדולים, למה זה **אומר ארזילי** וזה **אומר לוימן**. ועוד קשה מאי ראייה מביא דכתיב **יפקוד ה'** בחרבו הקשה, זה אינו מן הראייה, רק דיש שני לוימן. יותר טוב הוה ליה להביא סיפא דקרא ולא רישא דקרא. ועוד קשה מה שייכות יש לאגדה זו לאגדות הקודמות.

ונראה לתרץ בהקדים מה שיש בפרק שירה. לוימן מהו אומר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. ויש להקשות מה אומר בזה דאומר דווקא לוימן פסוק זה. ונראה לי דאמרינן בקהלת אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ואיתא במדרש תהלים טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך, בדרך תשובה, עד שאלתי לחכמה אדם חוטא מה יהיה עונשו אמרה לי חטאים תרדוף רעה וכו' עד נפש החוטאת היא תמות והקדוש ברוך הוא אמר יעשה תשובה ויכפר לו שנאמר טוב וישר ה' וגו' בדרך תשובה, נמצא הקדוש ברוך הוא נקרא טוב וישר

לבנימין אמר

עדיין קצת מהתאות הגופניות, והלך **ויונינהו**, והיינו שמתחלה היה לומר הנהגות המעלות המדות, דהיינו ע"י האש התוריי, וקרו ליה 'שוויה', כי ידוע שעל ידי שצולין הבשר מוציאין הדם ממנה, והכח התאווה בא מהדם כידוע, וכן כמה פעמים, כך ע"י לימוד יוצא ונחלש כח התאווה, ואחר זמן ארוך הרגיש שעדיין מהמם לגחלתה של תורה ומועילות לו ע"ד אגוני מגין ואצולי מצלי, ודע: פליק.

מעשיו, כי אף מצד היצר הרע שדומה לאדם לפי המדומה שהוא להרע לנו הוא חסד גדול. וזהו השירה של הלוייתן, אתם בני אדם אל תבקשו אכילתכם ממני, כדי שיהיה לכם כח לבטל היצר הרע לזכות לכם לעולם הבא. אני אמצא לכם תרופה ואספלינית שאתם ואני יהיו חייבים ואפילו הכי יהיה תרופה הנ"ל. כי את זה תעשו. הודו לה' כי טוב, רצונו לומר עשו תשובה ותראו לכל העולם כי הקדוש ברוך הוא נקרא טוב דהיינו בקבלת התשובה. ואם תאמרו יותר טוב לנו בלתי עשות תשובה, ואבטל באכילת לוייתן היצר הרע שהוא רע לנו, לכן אמר לא כן הוא כי לעולם חסדו, רצונו לומר חסד הקדוש ברוך הוא הוא בכל דבר ובכל זמן, כי מכח היצר הרע יבא לנו הרבה זכויות ואגרא טבא. לכן אל תבקשו אכילה ממני רק הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ודו"ק.

ובזה מיושב גם כן הגמרא הנ"ל. דאיתא בהקדמה הקודמת דאין מי בידו לבער היצר הרע אם לא הראש ישיבה דהיינו התלמיד חכם וגם הקדמנו כי באכילת הלוייתן אנו מבערים היצר הרע ויביאנו לעולם הבא. ואיתא בזוהר (בראשית עמוד קכ"ד וקכ"ה), ישרצו המים וכו' על פני דא מלאך המות דאיהו אחשיך פני עלמא וכתוב ביה וחושך על פני תהום, על פני רקיע שמים כדאמרן עולה ומסטין יורד ומקטרג. נמצא לזה היה פלוגתא ויברא אלקים את התנינים הגדולים, דמוכרח להיות חיבור בפסוק שלמעלה דאמר על פני הרקיע וכו', לכן אמר **הכא** רצונו לומר בבבל **תרגימו אורזילו דימא**, רצונו לומר דהקדוש ברוך הוא ברא רפואה למכתו, שברא מלאך המות ועולה ומסטין תרגימו הכא בבבל דשם ת"ח וזה **אירזילו דימא** כדכתבתי לעיל דקאי את"ח וברא הקדוש ברוך הוא ת"ח דימא, דהיינו העוסק בתורה והמה מבערין המלאך המות דזהו יצר הרע כדלעיל. ור' יוחנן אמר דזהו רפואה למכת היצר הרע, דזהו מלאך המות

משום שמקבל תשובה ולא צריך אדם לקרבן, ולא למיתה, או לרדוף רעה. הא תינח אם אדם חטא רואה שהקדוש ברוך הוא טוב וישר, אכן אם לא חטא במה יודע איפה שהקדוש ברוך הוא הוא טוב וישר, כי באיזה דבר ניכר ונראה טובתו בקבלת תשובתו בודאי בלי שום פעולה אחרת. לזה אמר אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב, רצונו לומר שיעשה שהקדוש ברוך הוא יקרא טוב ולא יחטא. רצונו לומר אם לא יחטא האדם אי אפשר לראות דהקדוש ברוך הוא נקרא טוב. אכן אם יחטא ועל ידי התשובה הקדוש ברוך הוא מוחלו, אז ניכר ונראה לעינים שהקדוש ברוך הוא נקרא טוב כהנ"ל במדרש, טוב וישר שעל ידי קבלת התשובה מהאדם שחטא נקרא הקדוש ברוך הוא טוב וישר ודו"ק.

ואיתא בעשרה מאמרות (מאמר אם כל חי, חלק ג סימן ט). אכילת לוייתן תביא אותנו לעולם הבא, ע"ש באריכות. נמצא מה שמביא אותנו אכילת לוייתן, יכולין הצדיקים במעשים הטובים ובתשובה. וכן איתא בזוהר בראשית מבואר שם שאכילת לוייתן מבטל היצר הרע, שלא יהיה בעולם והוא באחד וישיבנו. שזהו פירוש העשרה מאמרות הנ"ל, אין זה לנו טובה אם יבוטל היצר הרע, כי אז לא יהיה לנו אגרא, כדאיתא בסוכה הללו בוכים וכו' הצדיקים בוכים ע"ש ובפירוש מהרש"א. ואיתא בגמרא (יומא פו) גדולה תשובה שזדונות נעשו לו כזכויות. ואם כן פשיטא דרע לנו עקידת יצר הרע מלבינו. וכבר פירשו המפרשים במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, כי מכח התשובה יקנה זכויות הרבה כפי העבירות שעשה, ואין להצדיקים כל כך מצוות כמו להרשע עבירות. ועתה ירבה לו בתשובתו זכויות עד אין מספר. וזהו פירוש הפסוק טוב מאוד זה היצר הרע, כי היא לנו לטובה להרבות זכויותינו וגם אי לאו היצר הרע לא היה אגרא כל כך לצדיק לעולם הבא. ואם כן הקדוש ברוך הוא עושה לנו חסד בכל

האומר בפסוק הקודם על פני רקיע שמים זה לזיתן. דאחר שברא הקדוש ברוך הוא מלאך המות ויצר הרע, אי אפשר לאדם לבא לתכלית עולם הבא כעשרה מאמרות הנ"ל ולתכלית עולם הבא שאין בו אכילה ושתייה, אם לא אכילת לזיתן. לכן אמר ויברא אלקים התנינים הגדולים זה לזיתן נחש בריח ונחש עקלתון, רצונו לומר על ידי אכילתן יבער מן העולם נחש ההולך עם האדם בעקלתון, וכן הנחש שהוא כמו בריח הכל יבער מן העולם על ידי אכילת הלזיתן, שנאמר ביום ההוא יפקוד י"י בחרבו הקשה, רצונו לומר שיפקד וישחט היצר הרע וזה יהיה על ידי לזיתן נחש בריח ועקלתון, וכן הנחש שהוא כמו בריח הכל יבער מן העולם

כג. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל

מָה שֶׁפָּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ

הוּא בְּעוֹלָמוֹ זָכַר וְנִקְבָּה בְּרָאָם, אָף

לְזוּיָתָן נַחֵשׁ בְּרִיחַ וְלְזוּיָתָן נַחֵשׁ עַקְלָתוֹן

זָכַר וְנִקְבָּה בְּרָאָם, וְאֵלְמָלָא נִזְקְקוּן

זֶה לְזֶה מִחֲרִיבֵין כָּל הָעוֹלָם כּוּלוּ.

מָה עָשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, סִירָם

אֶת הַזָּכָר וְהָרַג הַנְּקֵבָה וּמְלַחְתָּהּ

לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא, שְׁנַאֲמַר וְהָרַג

אֶת הַתְּנִינִן אֲשֶׁר בֵּינָם. וְאָף בְּהַמּוֹת

בְּהַרְרֵי אֱלֹהִים זָכַר וְנִקְבָּה בְּרָאָם,

וְאֵלְמָלָא נִזְקְקוּן זֶה לְזֶה מִחֲרִיבֵין כָּל

הָעוֹלָם כּוּלוּ. מָה עָשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ

הוּא, סִירָם אֶת הַזָּכָר וְצִיָּנָה הַנְּקֵבָה,

וְשִׁמְרָהּ לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבָא,

רצונו לומר ע"י אכילתן זכר ונקבה יבוער ויכלה היצר הרע. וזהו יפקד בחרבו הקשה על היצר הרע על לזיתן כמו ע"י. או בדרך זה הכא תרגימו, אורזילי דימא. רצונו לומר היצר הרע כדכתבתי לעיל באגדה, רצונו לומר דהקדוש ברוך הוא ברא היצר הרע ועל ידי התנינים הגדולים מבערים אותו, ובא ר"י ופירש במה מבערין ע"י לזיתן כהנ"ל. ואם כן ר"י לא פליג רק מפרש מה דאמרינן הכא תרגימו ולא פירש במה ובא ר' יוחנן ופירש ודו"ק.

ולפי זה מיושב, דיש להקשות מה שייכות יש ויברא אלקים להאגדות הקודמין ולדרכנו מיושב שפיר, דלעיל מיניה מזכיר גיהנם ואיך להיות ניצול מגיהנם, לכן אמר באגדה זו דיש לבטל היצר הרע ולהציל מגיהנם ודוק.

* * *

המוני עם מקשין היאומן כי יסופר, איך תעמיד המליחה כל כך שנים שית אלפי שנין ולא יסריח, אם לא שהיה מעשה נסים, אם כן אף בלא מליחה היה יכול לעשות ליטול התאוה מהם. וכן היה להם לעשות להוליד בנים ולתת רסן ומתג בפיו שלא להזיק לבני אדם. ועוד קשה דפתח כל מה שברא הקדוש ברוך הוא זכר ונקבה, וחזר ואמר אף לזיתן ואף בהמות בהררי וכו', הלא המה בכלל כל הברואים. ועוד קשה אם בריאת לזיתן לשחק בו. אם כן אחר אכילתנו במה ישחק, יותר טוב היה לבראות דבר אחר לשחוק שיהיה קיים לעולם. ועוד קשה וכי לא יכול הקדוש ברוך הוא לשחוק בלי שום בריאה בעולם. ושאר קושיות עצומות אשר נלאו למצא פתח.

ואונו בשרירי בטנו שלא ילדה ולעיל מיניה כמיז
 זלויז הנה נא זהמות אשר עשיתי עמך וגו': התם
 נמי גזי ליתן ללננה ללוימן נקצה ואמאי הרגה:
 דגים פריצי ולא מהניא זהו לנין: ה"ג ואבע"א

כיון דכתיב לוימן זה
 יצרת לשחק בו ואמרינן
 זמסכת ע"ז (דף ג) שעה
 רציעית יושב ומשחק עם
 לוימן: הכא נמי לימלחה
 לבהמה נקבה ומה נלע
 להחיותה וללננה:

שנאמר הנה נא פחו במתניו זה זכר,
 ואונו בשרירי בטנו זו נקבה. התם
 נמי ליסרסיה לזכר וליצננה לנקבה.
 דגים פריצי. וליעביר איפכא.
 איבעית אימא נקבה מליחא מעלי.
 איבעית אימא כיון דכתיב לוימן זה
 יצרת לשחק בו, פהדי נקבה לאו אוזרה ארעא. הך נמי
 לימלחה לנקבה. כוורא מליחא מעלי בשרא מליחא לא מעלי.

בלתי שום סיג ומכשול בע"א, מאחר שכבר בערו מן העולם. והלא אחר יצא לתרבות רעה
 וכמוהו רבים. ועוד איך אמרו לא אגרא בעינן, הלא לעתיד לבוא יבכו הצדיקים על ביאור
 היצר הרע, משום שלא יקבלו עוד שכר, כאשר מוכרח לומר כך בגמרא דסוכה (דף נ"ב) דאל"כ
 שמחה מבעי ליה ולא קינה ובכיה. ואיך אמרו לא אגרא בעינן.

ונראה לי בקיצור מופלג, דכבר הקדמתי שאם ישראל חוטאים, נוטל הקדוש ברוך הוא הראש
 שבהם לכפר. גם הקדמתי שיש ביכולת הראש ישיבה לבטל היצר הרע. אכן רע לו הדרך
 שנלכד במצודתו בעבירות קלות שקולים כחמורים ויתורץ בזה הגמרא דסנהדרין וביומא דהרגו
 אנשי כנסת הגדולה ליצר הרע עיין שם. ולא זאת בלבד אף זאת שמתגרה בו תמיד, וזה כל
 הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו (סוכה נ"ב), שמתירא שיעביר אותו מן העולם, ע"כ מתגרה בו.
 וזהו יצרו גדול, וכן עון קל נחשב כחמור. ולא כן להמוני עם, וזהו גם כן גדול עליו, שעון קל
 נחשב לגדול. וידוע דיש בקליפה כמו בקדושה, שתי נשים זונות ושני אנשים מרגלים. ואם כן
 הכי צעקו ביי ביי, אתה מעביר עלינו דייקא עלינו שני פעמים ביי, חדא דעון קל נחשב לגדול.
 ועוד דאנו נתפסים בעונם, וזהו לא הן ולא שכרן, כי יצא שכרו בהפסדו, כי אי אפשר להסיר
 מכשול מהעם הזה, לשמור את כולם. ומה עשה הקדוש ברוך הוא, מסר יצ"ה דע"א בידם,
 ושמו בדוד רצונו לומר שלא יחטיא את המוני עם. וזהו דוגמה להריגה, שניטל בת זוגו ממנו,
 דהיינו הצדיקים נקראים אנשים והמוני עם נקראים בת זוגתם, ממנו דהיינו הצדיקים נותנים
 שפע להמוני עם, ואם כן מאחר דאינו מסית להמוני עם, הצדיקים עדיין אגרם בידם משמרים
 לעתיד לבוא. וזהו שאמרו בסוכה שנדמה להם כהר, דהא מתגרה בנו כהר הגדול ולהרשעים
 כחוט, רצונו לומר שאינו מתגרה בהם רק מעט, ואם כן לא קשה קושית מהרש"א שני הפכים
 בנושא אחד מה שהוכחתי שם. וזהו ממש להריגת הנקיבה שהרג מהם היצר הרע לחטוא אותם.
 אכן זנות לא היה אפשר לעשות, דאיך בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, ואם לא היה
 פריא ורביא לא היה בידם לתקן, כי תלמידי חכמים יש בידם לתקן אחד מאלף על ידי התורה
 כאשר כתבתי בחידושי גבי ר' עקיבא ובן עזאי, אכן המוני עם לא היה אפשר והוצרך לזווגם
 איש לאשתו, אכן בערו מהן מעט, שלא לחטוא בקרובים. אכן גבי צדיקים נשאר חזק היצר

הרע הנ"ל כדי לקבל שכר, וזהו יכול להיות יצרו גדול עליו כי נשאר גדול ודו"ק.

ובזה יתורצו כל הקושיות על הגמרא בסנהדרין דוק ותשכח, ששורת הדין נותן לקבל עדיין אגרא בשמירת ע"א וזנות, כי עדיין חלק זכר בעולם ושאר קושיות עצומות כאשר כתבתי שם על הגמרא בסנהדרין, וכבר כתבתי באכילת לויתן יבוער היצר הרע, ואם כן דיש שני יצר הרע עבודה זרה וג"ע, צריך לנו שני אכילות לבער בהם ע"א וג"ע, וזהו לויתן ושור הבר, ועוד יכול להיות ע"י אכילתם יברר הנצוצות הקדושים שנפלו בקליפתן מהגילגולים. וה' יורנו בדרך האמת למען שמו.

ובזה נבוא אל תוכן הענין אלו הדברים שלא יבינו את דברי חכמי חידות כפשוטם, המה ראו ואנחנו תמהו, ובשם י"י נזכר כל אלה, לזה אמר רבי כל מה שברא בעולמו דהיינו לתכלית עולם הזה נברא זכר ונקבה, אם כן אף יצרו דע"א וזנות נבראו גם כן כזכר ונקבה. אם כן לתכלית הביעור לעתיד הוצרך גם כן לבריאת לויתן, שאינו נברא לצורך העולם עתה, רק לעתיד הוצרך גם כן לבריאת זכר ונקבה, וכן בהמות בהרי אלף כי מכח אכילתם יבוערו היצרים הנ"ל. לכן אמר אף שעתה זה הוצרך נגד זה, מכח אכילת שניהם זכר ונקבה יבערו שניהם, וזהו אינו ברשות לעולם, דהיינו עתה רק לעתיד, לכן אמר אף. ואלמלא נזקקין זה לזה, רצונו לומר דישראל יזקקו עכשיו באכילתם, אין העולם מתקיים, כי עדיין צריך לקבל שכר, ואם יאכלו ישראל עכשיו, יחריבו כל העולם, כי יבערו היצר הרע, ואיך אפשר לקבל שכר והעולם הוצרך להיות בקבלת שכר שית אלפי שנים, כדי שיבואו לשבות באלף השביעי. אכן עדיין רע לנו בקיום העולם שיגבר היצר הרע דע"א ויתפסו הצדיקים הן בעון קל והן בדורם, וע"ז צעקו בקול רם דהיינו שני פעמים ביי ביי, מה עשה הקדוש ברוך הוא הרג הנקבה היצר הרע דע"א. מהמון עם הרג שלא להתגרות בהם כי אם מעט מזעיר, אכן

הזכר סירס ולמה עשה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא, כדי שיהיה להם שכר בהתגברות היצר הרע, כמו שאמרינן מלח ממון חסר, דלשון מליחה היינו שכר העומד לימים רבים, שנאמר והרג את התנין אשר בים, רצונו לומר שהרג היצר הרע הנקרא נחש בים, רצונו לומר בישראל כולם, את זה הרג שלא יתגרו בס. אכן עדיין נשאר חזק ורפה כמו סריס אצל הצדיקים, שלא יכשלו בעון קלים, וזהו יצרא דע"א. אכן אף בהמות דהוא יצרא דזנות שעושה מעשה בהמה, וגם שנקרא על שם שאר בשר, רצונו לומר כמו גבי ישראל מי יאכילנו בשר, זכר ונקבה בראו נגד היצר הרע זכר ונקבה בזנות הוצרך לברא שור ופרה, באכילתם יבערו לעתיד לבא היצר הרע הנ"ל זכר ונקבה, ואלמלא נזקקין דהיינו ישראל נזקקין עכשיו יחריבו העולם גם כן כהנ"ל. ועוד שלא יכלו הנשמות שבגוף, לכן לא נתן הקדוש ברוך הוא עכשיו באכילת שור הבר וכת זוגו עכשיו לבטל היצר הרע, רק צווחו ביי ביי, עשה הקדוש ברוך הוא שמירה ותיקון, סירס הזכר כהנ"ל שלא יענשו הצדיקים כ"כ מכח דורם עקב עבירות קלות, דהיינו מה שהדור עושין, וצינן הנקבה בשפיכת מים קרים על נפש עיפה, שלא יחטאו בעון גדול בקרובותיהם. ושמרם לצדיקים לעתיד לבא ששכר הצדיקים משמרם עקב רב שיהיה להם לעתיד לבא בשמירת החטא והתגברות היצר הרע. וזהו שנאמר הנה נא כחו במתניו כפירשב"ם אברי הזרע ע"ש, ומקשה בגמרא התם נמי לסרפי ולציננה לנקבה, ומשני משום דדגים פריצי שהיו כל כך אדוקים בע"א כדאיתא בסנהדרין בחלק דאמר מנשה אי הוות התם הוות נקיט בשפול' והייט אבתריה, לכן הוכרח להיות להרוג היצר הרע דעבודה זרה, ומקשה ולעביד איפכא דהיינו להרוג מן הצדיקים, והשיב מליחת נקבה עדיף כי ביד הצדיקים לגבור על היצר הרע אכן עם אי אפשר.

ועוד בדרך אחר עדיף, רצונו לומר טוב להם לקבל השכר וזהו טובה להם שנשאר

היצר הרע אצלם. ועוד בדרך איבעית אימא, לזיתן יצרת לשחק בו, רצונו לומר אם היה הורג הזכר היה גם הלזיתן הזכר נהרג ואינו צריך לעתיד לבא באכילתו והיא טוב לשאר לשחק, ונקבה לאו אורח ארעא. או בדרך זה כי ברשב"א איתא מכח אכילה יצא שמחה, כמו באלישע ובדוד בקיחת המנגן. ואז תשרה השכינה ע"ש. ואם כן אמר לזיתן, רצונו לומר אכילת לזיתן יצרת לשחק, רצונו לומר לשמחה, וע"י תשרה השכינה. וזהו דוקא גבי צדיקים, אכן גבי בינונים שאינן לומדי תורה לאו אורח ארעא שיהיה עליהם השכונה, לכן הוכרח להרוג היצר הרע הנקבה אם כן ממילא גם הלזיתן נקבתו אינו מן הצורך אכילה. כי כבר בטל תאוה של ע"א, אכן הזכר נשאר עדיין סריס, כי אינו כ"כ חזק על הצדיקים דהיינו עליהם מחמת עצמן חזק הוא. אכן מחמת קבלת עונשם

ובלע כל מימות כדי שמראה היצנה: די שאבלע מים שלי דלהכי כתיב והיס אינו מלא שנולע אומס: רגע הים לשון שצירה: מפני ריחו שהוא מוסרתי לפי שמת ולכן היה מסריס: אל תקרי לים מכסים שהרי היס עלמו מים הוא:

בד. וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשַׁעֲרֵי שְׂבָבֵי תְּקוּדָה שְׂבָבֵי בְּרוּךְ הוּא לְבְרָאוֹת אֵת הָעוֹלָם, אָמַר לוֹ לְשׂר שֶׁל יָם פְּתַח פִּיךָ וּבִלְע כָּל מִימוֹת שְׂבָבֵי עוֹלָם. אָמַר לְפָנָיו, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם דִּי שְׂבָבֵי מוֹד בְּשַׁלִּי. מִדְּבַעַם בּוֹ וְהִרְגוּ, שְׂבָבֵי בְּכַחוֹ רַגְעֵי הַיָּם וּבְתַבּוּנָתוֹ מְחַץ רַהֲב. אָמַר רַבִּי יִצְחָק שְׂמַע מִיָּנָה שֶׁר שֶׁל יָם רַהֲב שְׂמוֹ, וְאֵלְמָלָא מִים מְכַסִּים אוֹתוֹ אִין כָּל בְּרִיָּה יִבּוֹלָה לְעַמּוּד מִפְּנֵי רִיחוֹ, שְׂבָבֵי לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ בְּכָל הַר קְדוּשֵׁי בֵּי מְלָאָה הָאָרְצִין דְּעָה אֵת ה' בְּמִים לַיָּם מְכַסִּים, אֵל תְּקַרִּי לַיָּם מְכַסִּים אֲלָא לְשָׂרָה שֶׁל יָם מְכַסִּים:

מהמון עם אינו עליהם, כי המה לא יחטאו שנהרג יצרים, ומקשה למלחי נמי הנקבה גבי שור, דהיינו דהיה להקדוש ברוך הוא להרוג יצר הרע דעבירה זנות, ואם כן גם הפרה בת זוג של שור הבר לא היה מן הצורך, אם כן היה להקדוש ברוך הוא להרוג בת זוגו, דהיינו היצר הרע דזנות הנקבה, וממילא בטל גם כן בת זוגו של שור הבר, דאינו מן הצורך, ואם כן היה להקדוש ברוך הוא להרוג. ומתוך בשר אינו מעלי, כי זה הוכרח להיות צורך העולם, שילדו ויתקנו הנשמות שבגוף, אכן הדגים דהיינו ע"א אינו מעלי, כי אינו כ"כ תיקון לעולם רק לקבל השכר, וזהו גבי ת"ח שנשאר לכן עשה הקדוש ברוך הוא חסד ואמת עם הצדיקים ועם הרשעים. לכן אנו אומרים כי אמת עשית ואנחנו הרשענו, רצונו לומר ועכשיו אנו אומרים הקדוש ברוך הוא הוא הצדיק, ואי אפשר לומר דהקדוש ברוך הוא נתן ארץ ביד רשע, כמו שאמר איוב, במסכת בבא בתרא פ"א, כי הלא הרגת היצר הרע וגם צינן כי אמת עשית שנתת לנו אמת מן השמים כדאיתא בסנהדרין שנפל פיתקא דכתיב ביה אמת, ואם כן מסרת היצר הרע בידינו, וזהו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו אנו חייבים ודו"ק. או הרשענו רצונו לומר שהרשענו ליצר הרע כמו שכתבתי בעל חטא שחטאנו ביצר הרע ודו"ק.

ויש להקשות אם הדברים נאמרים כפשוטם, מה הואיל בהריגת השר, עדיין המים מלאים העולם כולו, כי לא מצינו שהעמיד אחר תחתיו. ויותר יש לתמוה איך מרד מתחילה בהקדוש ברוך הוא, ועוד איך אמרינן ששר של ים נקרא רהב, ובגמרא מוכח דרהב הוא שר של מצרים, ובזוהר בלק נקרא שר של ישמעאל רהב ע"ש ושאר קושיות.

את האישה ההוא מידכם, ושליח אני מאת הבורא יתעלה שלא תגעו באישה ההוא באחד מאבריו. האמת [ש]אתם מעשה ידי האישה ההוא, ועונות רבות שעשה נתן לכם חיות וברא אתכם, אכן זה עשר שנים אשר העיר י"י את רוחו ותוהא הוא על הראשונים שעשה, ונתחרט מחמת אשר הלך חשכים ולא ידע כמה עונש גדול של עבירה, וכאשר למד בספרי מוסר ובפרט בשני לוחות הברית, ושם ראה גודל העונש וכמה פגם החטא ובכה והתחנן לפני הקדוש ברוך הוא ועשה תשובה, אך לא גמר תשובתו ואחרי שלא גמר התשובה ראה החילות הסטרא אחרא כדי להיות נבהל לראות כמה חטא גרם. אכן אחרי שעשה תשובה וגמר בלבו ובנפשו להיות כל ימיו בתשובה, אין לכם רשות ליגע בו, כי אין זה מחלקכם, די לכם שהבהלתם אותו. אכן אם היה גומר תשובתו, אזי לא היה ביכולתכם להראות לפניו, ואחרי שלא גמר, די בבהלה שנבהל וראה חטאו. ואחרי הדברים האלה ויותר ממה שכתוב כאן, הלך לדרכו וחי שבק לכל ישראל, וכהנה הוסיף לספר גבורות י"י. ואיתא בזוהר (ספר במדבר עמוד תל"א ברעיא מהימנא), וזה לשונו: אי זכי בר נש כד מת נחית כדמות אריה, ואי לאו נחית דמות כלב. וזהו שאמר דוד מיד כלב יחידתי וכו' ע"ש באריכות.

ובזה מיושב הפסוקים, כי סבכוני כלבים, רצונו לומר שבאו כלבים סביב לגופי ובאמת אינן כלבים ממש אלא עדת מרעים, דהיינו קליפות המה נקראים עדת מרעים, ס"א הקיפוני כארי ידי ורגלי, רצונו לומר שהיה מן הראוי לבוא לנפשי ונשמתי ארי להקיפני להציל מידם ולא באו רק כלבים, ואז אספר כל עצמותי רצונו לומר כל מכאוב ומכאובי ובאיזה אבר ועצם שחטאתי אספר לאחי ורעי ובאמת המה יביטו ויראו בי, רצונו לומר שיש להם רשות לראות הס"א בי ולהביט. אכן לא להרע עמדי אחרי שהרהרתי בתשובה וגם עשיתי, לכן אין להם רשות לפגוע בי,

ונראה לתרץ, רק נתרץ מקודם פסוק בתהלים מה ששמעתי מא"א מ"ו זצ"ל ומצאתי בחיבורו בספרו המוסר ותוכחה גדולה. איתא בתהלים מזמור כ"ב, כי סבכוני כלבים עדת מרעים הקיפוני כארי ידי ורגלי אספר כל עצמותי המה יביטו ויראו בי. והפסוקים הנ"ל צריכים ביאור גדול, וכך מצאתי.

ונראה לי על פי מה ששמעתי ממוכיה גדול שדרש בק"ק פוזנא, ומפיו שמעתי שדרש ברבים, שהיה אצל המעשה שנתהוה בק"ק לבוב ביריד, והיו כמה אנשים שיודעים מהמעשה הגדול והנורא, וכפי סיפור דבריו מצאנו בספרי הקדמונים המקובלים וזהו. איש אחד חלה ביריד הנ"ל והגיע עד שערי מות ונטה למות והיה גוסס, ובאו אנשים חשובים להיות שמה בעת יציאת הנשמה, והחולה חזר לכחו וצעק, אוי ואבוי כאיש הנעור משנתו. ואמר הושיעני אחי ורעי הרבו עלי תפלה, ואמרו לו על מה אתה מתיירא ולמה אחזתך חיל כילודה ואמר ראו נא אשר בא אלי איש אחד מלא עינים ותוארו משונה מכל הבריות שבעולם, ואחריו נמשכים כלבים רבים, וכל אחד משונה בתוארו, ופתחו עלי פיהם לבלעני, וכל אחד אומר זהו אבר שלי אשר בראני, וכן חזירים עדרים עדרים רבים וכל אחד אומר אתה בראתני בעבירה, כזאת וכזאת עשית, ופערו עלי פיהם לבלעני. וכן בא עלי עם כמה מאות שטנים, וזה אומר אקח העין וכן כל אבריו, והאישה צוה להם למלאות תאותם ולמשול כל אחד באברו וגידו ובעצמו, ועל זה אני צועק ונבהלתי, הושיעוני נא אחי ורעי, להצילנו אותי מידם. וגם האנשים המשמרים נשמתו נבהלו עד מאד ורעד וחיל אחזתם, וקראו אנא בכח ושאר תפלות להציל נשמתו מידם, ובתוך כך צעק החולה הנ"ל, אחי ורעי, השקיטו מן השמים בא עוזר לרחם עלי, ראו נא אשר בא אצלי איש אחד לבוש בדים ותוארו כמלאך אלקים ואמר להאישה המלא עינים מה אתה עושה פה, לך לדרכך עם חילתך, שלחני איום ונורא להציל

הזה הוא הריגה אצלו, שנאמר רגע הים, רצונו לומר שהשקיט הגיהנם בכחו, רצונו לומר שלא ירדו ישראל לגיהנם, וזהו בכחו רצונו לומר בתורה שנקרא כחו של הקדוש ברוך הוא, כדאמרינן מכח התורה ניצל מגיהנם. ואף שחייבו גיהנם עושה הקדוש ברוך הוא דבר אחד ובתבונתו מחץ רהב, רצונו לומר בתבונתו מחץ לישראל דהיינו לשון פצע וחבורה, אכן לא מסר אותם לגיהנם. במה מחץ אותם רהב, שמסרו ליד שר של מצרים שנקרא רהב. וזהו מחץ שמחץ לישראל במסירתם לרהב להיות תחתיו בגלות. אכן יצילו מגיהנם וא"ר יצחק ש"מ שר של ים, רצונו לומר שר המציל ישראל מגיהנם נקרא רהב, אכן לא שר של גיהנם. וידוע בגמרא אמרינן דאין אור של גיהנם שולט בתלמיד חכם שנאמר הלא דברי כאש נאם ה'. ואם כן איך אמרינן דאברהם ויצחק מצילין מגיהנם, ואין לחלק בין ת"ח לעם הארץ, אלא צריך לומר דתלמידי חכמים יש להם יתר שאת ועוז, שאין רואין פני גיהנם כדאיתא בגמרא. אכן הע"ה עולין שם אחר ירידתם כדאיתא במהרש"א הנ"ל, לזה אמר ואלמלא מים דהיינו תורה מכסים אותם שהוא להם למחסה ולמסתור, אין אדם יכול לעמוד מפני ריחו דהיינו ריח גיהנם. אכן התורה מצילתם אפילו מריח גיהנם שנאמר לא ירעו ולא ישחיתו, לא די לישראל שאינם עבודין בגיהנם שהוא לשון השחתה, אף לא ירעו שלא יבא להם שום רעה, דהיינו ריח גיהנם. בכל הר קדשי, רוצה לומר בכל ישראל. ואם תקשה למה, לכן אמר כי מלאה הארץ דיעה, רוצה לומר הארץ נקראו ישראל, המה מלאים דעה, דהיינו התורה והמצות. ואם כן קל וחומר ממזבח הזהב, כדאיתא במכות דאין אור של גיהנם שולט אפילו בריקים שבישראל מפני שהם מלאים תורה ומצות. כמים לים מכסים, שכמו שהמים לים מכסים, כך התורה מכסה על ישראל שלא יבואו לגיהנם ודו"ק.

רק להביט ולראות אחרי שעשיתי תשובה ודו"ק.
ונחזור לעניינינו. דאיתא בגמרא בשבת פרק הבונה (דף ק"ג), אמר גיהנם לפני הקדוש ברוך הוא עיף אנכי וכו', הללו זרעו של יצחק ט"ר י"ש כ"ת יש כיתות אחרות שאני נותן, ופירש מהרש"א ז"ל דיצחק מציל ישראל מגיהנם כדאיתא בגמרא כי אתה אבינו, וכן אברהם מציל אותן גם כן ע"ש באריכות. וידוע דדרשינן במדרש על הפסוק מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ופירש שם דמים רבים אלו ע"א, נמצא מים רבים נקראים ע"ז, וגיהנם נקרא ים כמו שהקדמתי בדרושים הקודמים, וגם בגמרא. ואיתא בגמרא דגיהנם נברא קודם שנברא העולם. אם כן פירושו כשבא הקדוש ברוך הוא לברא את העולם, אמר לשר של גיהנם פתח פיה ובלע כל מימות שבעולם, רצונו לומר אני נותן לך רשות להרוג ולבלוע ע"א שנקראו מים רבים, אכן לא ישראל. אמר לפניו די שאעמוד בשלי רצונו לומר בלשון בתמיה, וכי די לי בכך, עיף אנכי כפרש"י שרוצה לבלוע בגיהנם גם כן ישראל, וצריך טעם למה אברהם מציל ישראל מגיהנם, ונראה לי דאיתא בש"א דף מ"ח ע"ב ויאבה יצחק את עשו כי ציד בפיו והאריך שם ותוכן הדבר, כי גלות ומלכיות מציל מגיהנם, לכן אמר ציד בפיו, מכח שהוא צד ישראל לגלות המה ניצולים מגיהנם ע"ש באריכות, וידוע דאברהם בירר מלכיות. גם קושייתו היה, במה אדע כי אירשנו, שיצולו מגיהנם, והשיב לו הקדוש ברוך הוא ידוע תדע וגו', ואם כן מציל אותנו מכח מלכיות מגיהנם. נמצא יצחק ואברהם מצילים אותנו מכח גלות מגיהנם, לזה אמר בעט בו רצונו לומר ישראל בעטו בהקדוש ברוך הוא. ואם כן הוכרח לירד אותן לגלות ברירה של אברהם, בזה הרג לשר של גיהנם, שלא ירדו ישראל לידו ולא הרגו ממש, רק שלא יבואו ישראל לידו נקרא בלשון הרגו, רצונו לומר לדבר

זח"י אשר כמוני יודוך ששלמתי בעזרת הנותן
 לאדם בינה. כ"ד אגדות מרבה בר בר
 חנה ואבקש מהשוכן בשמי מעונה, להמציא
 לי חנינה. לגמור חבורי אשר קראתי אבן
 השוה"ם ברינה. ושאר חבורי אשר אנכי עומד
 בתוכם לגמור בעדי. כ"ד המעתיר ומתחנן, י"ג
 תמוז דהאי שתא מלוי. מלא ה' את שאלתי
 ויתן לי לב להבין ולדעת תל"ט לפ"ק.

נאם אליקים המכונה געץ בא"א הרב מוהר"מ זלה"ה. חונה בק"ק סווערזעניץ. ומצפה
 לתשועת י"י בעגלה ובזמן קריב אמן.

אברך את י"י לסיום הספר זכיתי. ובאם שנפל בו איזה טעות אתו תלין משוגתי. רק אעברה
 נא בשאלתי. שאל יאשים אותי המעיין. כי הבעל הבית דוחק והפועלים ממהרים לעשות
 מלאכתם ומרוב טירדות שגיאות מי יבין, כה התנצלות בן המחבר. היום יום ה' ר"ח ניסן
 תע"ב לפ"ק. שמואל הקטן בן ה"ה מהור"ר אליקים געץ זצ"ל מק"ק סווערזעניץ.

